ئىزاھلىق لۇغەت

تۈزگۈچى: قادىر توختى

ئىلى قازاق ئاپتونوم ئوبلاستلىق مائارىپ ئىلمىي جەمئىيىتى

13579318788

مۇندەرىجە

ئا 1
ب 10
پ 21
ت 31
ج 42
چ 47
خ 51
ھ 58
د 64
ر 76
ز 84
ژ 90
س 90
ش 107
غ 114
ق 117
ف 123
ك 129
گ 141

تۈزگۈچى: قادىر توختى
تەھرىرى: ئەيساجان مۇسا
ئىلى [redacted] ئاپتونوم ئوبلاستلىق مائارىپ
ئىلمىي جەمئىيىتى نەشر قىلدى
«ئىلى گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

كىرىش سۆز

تىل-ئىجتىمائى هادىسە بولۇپ، ئىنسانلارنىڭ ئۆز ئارا ئالا قىلىشىش قورالى. ئىنسانلار تىل ئارقىلىقلا بىر-بىرىنى چۈشىنىپ، جەمىيەت بولۇپ ياشايدۇ. بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، بىر تىل سىستىمىسىدىكى مىللەتلەرلا ئەمەس، بەلكى تىل قۇرۇلۇشى ئوخشاش بولمىغان مىللەتلەرمۇ ئۆز ئارا سىياسى، ئىقتىسادى، مەدەنى، دىنى ۋە باشقا ئىجتىمائى مۇناسىۋەتلەردە بولىدۇ. بۇ جەرياندا ئۆز ئارا تىل قوبۇل قىلىشىپ، ئۆز لوغەت تەركىۋىنى بېيىتىدۇ. تىل تەرەققىياتى جەريانىدىكى بۇ تارىخ دۇنيادىكى ھەممە مىللەت تىللىرى ئۈچۈن ئورتاق.

ئۇيغۇر تىلى دۇنيادىكى قەدىمقى ۋە مۇكەممەل تىللاردىن بولۇپ، مول لوغەت بايلىقىغا، ئۆزىگە خاس گىراماتىكىلىق قائىدە-قانۇنىيەتلەرگە، كۈچلۈك مىللى خۇسۇسىيەت ۋە ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە. ئۇ ئۆزىنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق تەرەققىيات تارىخى جەريانىدا جەمىيەت تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، قەدىمقى تۈرك ئۇيغۇرلىرىنىڭ تىلى ئاساسىدا تەدرىجى تەرەققى قىلغان. جۈملىدىن، باشقا تىللارنىڭ تەرەققىياتىغا نۇرغۇن تەسىرلەرنى كۆرسىتىش بىلەن بىرگە، تۈركى تىل سىستىمىسىدىكى قېرىنداش تىللار ۋە باشقا تىللاردىن ئاز بولمىغان سۆز - ئاتالغۇلارنى قوبۇل قىلىپ، ئۆز لوغەت تەركىۋىنى بېيىتقان.

ئې 150
ئى 155
ي 164
ل 167
م 171
ن 197
ۋ 207
ئو(o) 210
ئو(ɵ) 214
ئۇ(u) 214
ئۈ(ü) 216
ئە 216

بولۇپمۇ پارس، ئەرەپ تىللىرى ۋە ئەدەبىياتىنىڭ تەسىرى ھەم ئىسلام دىنىنىڭ مىڭ يىلدىن بۇيانقى ھەر فايسى جەھەتتىكى ھوكۇمرانلىق ئورنىغا ئاساسەن، ئۇيغۇر تىلى لوغەت تەركىۋىدىمۇ بىر مۇنچە ئۆزگىرىشلەر بولدى:

1) ئەسلىدىكى ئۇيغۇرچە سوزلەرگە يانداشتۇرۇپ ئەرەپچە، پارسچە سوزلەر قوللىنىلدى.

2) ئۇيغۇرچە بەزى سوزلەر ئىستىمالدىن بارا-بارا سىقىپ چىقىرىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئەرەپچە، پارسچە ياكى باشقا تىللاردىن كىرگەن سوزلەر قوللىنىلدى.

3) ئۇزۇن تارىخىي جەريانلار ئارقىلىق ئۇيغۇر تىلى لوغەت تەركىۋىگە ئۆزلىشىپ كىرگەن بىر مۇنچە ئەرەپچە، پارسچە سوزلەر ئەسلى مەنىسىنى ساقلاپ قېلىش، كوچمە مەنا ئىپادىلەش ياكى ئۆز فونېتىك قۇرۇلۇشىنى ئۆزگەرتىش جەريانلىرىنى باشتىن كەچۈردى. شۇڭا بۇ سوزلەرنىڭ ئەسلى مەنىسىنى ئاجراتماقمۇ قىيىن.

4) يېقىنقى زامان ئىلىم-پەن تەرەققىياتى ۋە ئېھتىياجى ئۈچۈن، خەلقارا تىللاردىنمۇ يەنە بىر قىسىم سوز-ئاتالغۇلار قوبۇل قىلىندى ۋە قىلىنماقتا.

ھازىر، يۇقۇرقىدەك سوزلەرنىڭ مەتبەئە، ئوقۇتۇش، شۇنىڭدەك كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئىشلىتىلىش دائىرىسى ۋە سالمىقى ھەر خىل، ئۇنىڭ ئۈستىگە كىشىلەرنىڭ يېشى، كەسپى ۋە سەۋىيىسىنىڭ ئوخشىمىغانلىقى سەۋەبىدىن، بەزى ماتېرىياللار، كىلاسسىك ئەسەرلەر ھەم كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئۇچرايدىغان بىر قىسىم سوزلەرنىڭ مەنىسىنى توغرا چۈشىنىش ۋە ئىشلىتىشتە قىيىنچىلىقلار ساقلانماقتا. ئەپسۇسكى، شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، بەزى

ئەدىپلىرىمىز ئۆز تىلىمىزدا بار بولغان سوزلەرنى ئىشلەتمەي، ئۇنىڭ بىلەن تەڭ مەنىلىك بولغان يۇقۇرقىدەك سوزلەرنى ئىشلىتىشكە خۇشتار. شۇ سەۋەپتىن، ئاساسەن ياش ئوقۇتقۇچىلارغا قىسمەن ياردىمى بولار، دىگەن ئۈمىت بىلەن ئىستىمالدا كەمرەك ئىشلىتىلىدىغان، مەنىسىنى چۈشىنىش قىيىنراق بولغان ئەرەپچە، پارسچە، ئۇيغۇرچە ۋە باشقا چەت تىللاردىن كىرگەن 4000 دىن ئارتۇق سوز-ئاتالغۇلارنى توپلاپ ۋە رەتلەپ، بۇ ئىزاھلىق لوغەتنى تۈزۈپ چىقتىم.

توپلاش ئىشىغا جاپپار قاسىم كوپ ياردەم قىلدى، ئۇندىن باشقا ماناپ قادىر، ئەيساجان مۇسا قاتارلىق يولداشلارمۇ قىزغىن قوللاپ مەدەت بەردى. بۇ يولداشلارغا كوپلەپ رەخمەت ئېيتىمەن.

سەۋىيەمنىڭ چەكلىك، ۋاقتىنىڭ قىس بولۇشى تۈپەيلىدىن، لوغەتتە كەمچىلىك ۋە خاتالىقلارنىڭ بولۇشى تەبىي. پايدىلانغۇچى يولداشلارنىڭ تەنقىدىي پىكىرلىرىنى قىزغىن قارشى ئالىمەن.

تۈزگۈچىدىن.

ئا

ئاب	سۇ.
ئاب كوسەر	جەننەت سۇيى.
ئاب ھاۋا	ھاۋا رايى، ئىنسانلارنىڭ ساغلاملىقى ئۈچۈن زورۇر بولغان ئىقلىم شارائىتلىرى.
ئابگەش (ئەپكەش)	سۇ توشۇغۇچ؛ ئاب—سۇ، گەش—توشۇغۇچ.
ئابىد	ئىبادەت قىلغۇچى، بويسۇنغۇچى؛ ئېتىقات قىلغۇچى.
ئابى ھايات	تىرىلدۈرگۈچى سۇ؛ ھاياتلىق سۇيى.
ئابىدە	مۇھىم بىر ۋەقەنى كىشىلەرگە دائىم ئەسلىتىش يۈزىسىدىن سېلىنغان ئىمارەت ياكى ئورنىتىلغان ھەيكەل، قىممەتلىك ئەسەر.
ئاباداﻥ	ئاۋاتلىق.
ئابدولقەرىن	قوساقنىڭ بەندىسى
ئابلە	قاپىرىش.
ئابۇنېنت	مۇشتىرى؛ پايدىلانغۇچى.
ئابۇنە	گېزىت-ژورناللارغا ھەققىنى بىراقلا تۆلەپ مۇشتەرى بولۇش.
ئابدال	بەزى كېزىپ يۈرىدىغان دەرۋىشلەرگە بېرىلگەن نام.

ئادىن	باشقا، باشقىلار.
ئادۋاكات	سوتتا مەلۇم ۋاكالەت ئاساسىدا تەرەپلەردىن بىرىنىڭ مەنپەئەتى ۋە ھوقۇقىنى ھىمايە قىلغۇچى ھەم مەسلىھەت بەرگۈچى؛ دەۋا ئىشلىرىنى ۋاكالىتەن ئىشلەشنى كۆتىرە ئالغۇچى.
ئافىي	غەلىتە كىيىنگەن تەنتەك لۈكچەك.
ئافىيەت	تەن ساغلاملىقى؛ سالامەتلىك؛ ساقلىق؛ تىنچلىق.
ئاگېنت	ۋاكالەتلىك قىلغۇچى؛ بېجىرگۈچى؛ ۋەكىل.
ئاگاھ	خەۋەردار؛ ۋاقىپ.
ئاخىرەتلىك	مۇردىنى يوگەپ كومىدىغان ئاق رەخت، كېپەن؛ مەڭگۈ.
ئاختا	پىچىپ ئەركەكلىكى يوقىتىلغان.
ئاجىزە	كۈچسىز؛ زەئىپ؛ بوزەك، (ئاياللارغا قارىتىلىدۇ).
ئاكادېمىيە	ئالى ئىلمىي ئورگان؛ ئىلمىي ئورگانلار ۋە تۈرلۈك ئىلمىي جەمئىيەتلەرنىڭ ئومۇملاشقان ئاتىلىشى.
ئاككۇمۇلياتور	ئېلېكتىر ياكى ئىسسىقلىق ئېنېرگىيىسىنى توپلايدىغان ئەسۋاپ.
ئاكوستىكا	تاۋۇشلار ھەققىدىكى پەن
ئاكوشېر	ھامىلدار ياكى تۇغقان ئاياللارغا ياردەم ۋە مەسلىھەت بەرگۈچى مەخسۇس ۋىراچ.
ئاكىر	ئامېرىكا ۋە ئەنگلىيىدە قوللىنىلىدىغان ۋە

	4047 كۋادرات مېتىرغا تەڭ بولغان يەر ئۆلچىمى.
ئال (ھال)	سۇس قىزىل.
ئالامەت	بەلگە؛ نىشان.
ئالاھەزەل	مولچەر؛ تەخمىن.
ئالا قاراق	ئاتلارنىڭ كوزىدە بولىدىغان كېسەللىك.
ئالدى پېشاپ	كىچىك تەرەت؛ سۈيدۈك.
ئارقا پېشاپ	چوڭ تەرەت.
ئالفاۋىت	بىرەر تىلنىڭ يېزىق سىستېمىسىدىكى مەلۇم تەرتىپ بويىچە تىزىلغان ھەرپلەر يىغىندىسى؛ ئېلىپبە.
ئالكوگول	ھاراقكەشلىك كېسىلى؛ ئىسپىرتلىك ئىچىملىكلەرنى دائىم ۋە ھەددىدىن تاشقىرى ئىستېمال قىلىش نەتىجىسىدە بارغانسىرى كۈچىيىدىغان كېسەللىك، ئىسپىرت.
ئالىم	ئىلىم ئەھلى؛ بىلىملىك كىشى.
ئالىمادىس	تۇيۇقسىز؛ كۈتمىگەندە.
ئالماناخ(ئەلمەناخ)	ھەر خىل ژانىردىكى پەننى، سىياسى ۋە ئەدىبى ئەسەرلەر توپلىمى؛ مەجمۇئە؛ ئەسلىدىكى „ئەلمەناخ“— ھەمكارلىق، لاپقۇتلىشىش مەنىسىدە.
ئالۋاڭ	سېلىق؛ زورلۇق بىلەن يۈكلەنگەن مەجبۇرىيەت.
ئالەم	دۇنيا.

ئالەمشۇمۇل	دۇنياۋى ئەھمىيەتلىك.
ئالەت	ئەرلەرنىڭ جىنسى ئەزاسى؛ يەنە قورال-ياراق مەنىسىمۇ بار.
ئاممىباپ	ئامما چۈشىنىدىغان؛ ئاممىغا لايىق.
ئاملوپسىن	ئاشقازان ئاستى بېزى سۇيۇقلۇغى تەركىۋىدىكى بىر خىل فېرمېنت.
ئاممونىي	ئازوت بىلەن ۋودوروتنىڭ بىرىكمىسى.
ئامپېر	ئېلېكتىر توكىنىڭ كۈچىنى ئۆلچەش بىرلىگى.
ئامپېر سائەت	ئېلېكتىر كۈچى بىر ئامپېر بولغاندا زەنجىر ئارقىلىق بىر سائەتتە ئۆتكەن توك مىقدارى.
ئامىياك	نوشۇدۇر سېپىرتى؛ ئازوت بىلەن ۋودوروت بىرىكمىسىدىن ئىبارەت بولغان ئۆتكۈر پۇراقلىق رەڭسىز گاز.
ئامىسزىش	ئارىلاشقان.
ئاناتومىيە	ئادەم، ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەر ئورگانىزمى ھەم ئۇلارنىڭ توقۇلمىلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. ئاناتومىيە—ئادەم ئاناتومىيىسى، ھايۋاناتلار ئاناتومىيىسى ۋە ئۆسۈملۈكلەر ئاناتومىيىسى دېگەن تۈرلەرگە ئايرىلىدۇ.
ئاڭ	ئۇ (كىشىلىك ئالماش).
ئانگىنا	گال ئاغرىقلىرىنىڭ بىر تۈرى.
ئانى	بوزەك.
ئانجىرغا	ئورۇق؛ ئاۋاق؛ يېگىنى چىرايىغا چىقمايدىغان.
ئانود	مۇسبەت زەرەتلىك توك.

ئانقا	قۇشنىڭ بىر خىلى.
ئاناسىر ئەربەئە	تۆرت ئېلېمېنت: يەنى سۇ، يەر، ھاۋا ۋە ئوت.
ئانتاركتىكا	ئانتاركتىكا قۇرۇقلۇغى ۋە ئۇنىڭغا يېقىن ئاراللاردىن تەركىپ تاپقان، يەر شارىنىڭ جەنۇبىي قۇتۇپ دائىرىسىدە ئەڭ كېيىن تېپىلغان ئالتىنچى قىتئە.
ئانت	قەسەم.
ئانتېننا	رادىيو دولقۇنلىرىنى تارقىتىش ياكى ئۆزىگە تارتىۋېلىش ئۈچۈن تارتىلغان سىم.
ئاپىرىدە	تورەلمەك؛ يارالماق؛ پەيدا بولماق.
ئاپىرىن	قايىللىق؛ رەھمەت؛ بارىكاللا.
ئاپتوۋا	قول، يۈز يۇيۇشتا ئىشلىتىلىدىغان جۈغۈلۈق ۋە تۇتقۇچلۇق چۆگۈن، (كوپىنچە مىستىن ياسىلىدۇ).
ئار	(1)ئىزا؛ ھايا؛ نومۇس تۇيغۇسى؛ ئۇيىلىش. (2)خەلقارا ئۆلچەم بولۇپ، بىر ئار100 كۋادرات مېتىرغا تەڭ.
ئارەز	يۈز.
ئارخائىزم	كونىرىغان؛ ئىستېمالدىن قالغان سۆز-ئىبارە ياكى گىرامماتىكىلىق شەكىل.
ئارخېئولوگىيە	قەدىمقى ماددى-مەدەنى يادىكارلىقلار (ئەمگەك قوراللىرى، ئۆي جاھازلىرى، قورال-ياراق، ئۆي-جاي، مەقبەرە ۋە قورغانلار) ئاساسىدا كىشىلىك جەمئىيەتنىڭ ئۆتمۈش تارىخىنى

	تەكشۈرىدىغان پەن.
ئارىف (ئارىپ)	بىلگۈچى؛ مەرىپەتلىك.
ئارى	شۇنداق؛ راست.
ئارىفسىز	كىر؛ مەينەت.
ئاركتىكا	يەر شارىنىڭ شىمالىي قۇتۇپ دائىرىسىدىكى ۋە ئۇنىڭغا يېقىن يەرلەر.
ئارتاق	ئەخلاقسىز؛ بۇزغۇنچى.
ئارىسلان (شىر)	تاغ-دەشتىلەردە ياشايدىغان چوڭ يىرتقۇچ هايۋان.
ئارتۇت	سوغا.
ئارسىز	(هارسىز) نومۇسسىز؛ هاياسىز؛ ئۇيالمايدىغان؛ ئىززا تارتمايدىغان.
ئارقار	ياۋا قوينىڭ ئەركىكى.
ئاسارەت	تۇتقۇنلۇق؛ ئەسىرلىك؛ قۇللۇق؛ ئادەم بەدىنىدىكى يارا ئىزلىرى.
ئاسارە-ئەتىقە	قەدىمدىن قالغان نەرسىلەر.
ئاساتىرە	ئەپسانە.
ئاسايىش	راهەت؛ هوزۇر؛ ئاسانلىق؛ خاتىرجەملىك.
ئاسايىشگاھ	راهەتلىنىدىغان، هوزۇرلىنىدىغان، خاتىرجەم دەم ئالىدىغان جاي.
ئاسى	يۈز ئۆرىگۈچى.
ئاسىغ	پايدا؛ مەنپەئەت.
ئاسىغسىز	پايدىسىز؛ مەنپەئەتسىز.
ئاسىغلىغ	پايدىلىق؛ مەنپەئەتلىك.
ئاسىم	هايالىق؛ ئۇياتچان؛ نومۇسچان؛ ئەپپەتلىك.

ئاسپىرىن	تەرلىتىدىغان هەم بەدەننىڭ هارارىتىنى چۈشۈرىدىغان دورا.
ئاسىپ	بالا-قازا؛ هادىسە؛ غەم-قايغۇ؛ ئاپەت.
ئاسپىرانت	ئالىي بىلىم يۇرتى ياكى ئىلمىي تەتقىقات ئورۇنلىرىدا مۇستەقىل هالدا ئىلمىي ياكى پېداگوگىك ئىشنى ئېلىپ بېرىشقا تەييارلانغۇچى.
ئاسسىمىلاتسىيە	بىر شەيئىنىڭ ئىككىنچى بىر شەيئىگە ئۆزگىرىپ كېتىشى.
ئاستانە	پايتەخت؛ دۆلەت مەركىزى.
ئاستىرونومىيە	ئاسمان جىسىملىرى، كائىناتنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە تەرەققىياتىنى ئۆگىنىدىغان پەن.
ئاسودە	خاتىرجەم؛ جىم-جىت؛ راهەت؛ هوزۇر
ئاتان	پىچىۋېتىلگەن (ئاختا قىلىنغان) تۆگە.
ئاتاۋىزىم	ئەسلىدىكى نەسلىگە قايتىش هادىسىسى.
ئاتلاس	جۇغراپىيە ياكى تارىخ خەرىتىلىرىنىڭ توپلىمى.
ئاتلېتىكا	ئەنتەربىيە تۈرلىرىدىن بىرىنىڭ ئومۇمى ئاتىلىشى بولۇپ، ئۇ يېنىك ئاتلېتىكا ۋە ئېغىر ئاتلېتىكا دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ.
ئاتسېتىلېن	رەڭسىز، پۇراقسىز يانار گاز.
ئاتتاشې	دىپلوماتىيە خادىملىرىغا بېرىلىدىغان كىچىك ئۇنۋانلاردىن بىرى.
ئاتەش (ئاتىش)	ئوت.
ئاتەشپەرەس	ئوتقا چوقۇنغۇچى.
ئاتموسفېرا	يەر شارى ئەتراپىدىكى هاۋا قاتلىمى؛ ئاسمان جىسىملىرى ئەتراپىدىكى گازسىمان قاتلام.

ئاۋام	پۇقرا؛ خەلق.
ئاۋروۋا	(1) قەدىمقى رىم ئەپسانىلىرىدىكى خۇدالار ۋە ئىنسانلارغا كۈندۈز يورۇقلۇقىنى كەلتۈرگۈچى تاڭ مەئبۇدىسى (ئايال خۇدا)؛ (2) ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنىڭ بىرىنچى توپىنى ئاتقان پاراخوتنىڭ نامى.
ئاۋىزە	زىبەك؛ زىننەت.
ئاۋۇن	كوپ؛ تولا؛ جىق.
ئاشنا	دوست؛ بۇرادەر.
ئاشىندۇر	كەتكۈزمەك؛ يولغا سالماق.
ئاشام	ئىچىملىك؛ ئىچمەك.
ئاشۇب	تەشۋىش؛ قوزغاتقۇچى؛ بىزاۋىتە قىلغۇچى.
ئاشۇبى	غەۋغا؛ توپىلاڭ.
ئاشۇپتە	پەرىشان؛ شەيدا؛ ئاشىق؛ ئېسىنى يوقاتقان؛ رەنجىتمەك.
ئاياز	قىش كۈنلىرى ئوچۇق ھاۋالىق كېچىدە بولىدىغان قۇرۇق سوغاق.
ئايەت	«قۇرئان» سۈرىلىرىنى تەشكىل قىلىدىغان، مۇستەقىل مەنا ئاڭلىتىدىغان جۈملە ۋە جۈملىلەرنىڭ يىغىندىسى.
ئايىن	رەسىم ـ قائىدە؛ ئادەت.
ئازاپ	جازا؛ ئەزىيەت؛ سىقىلىش؛ ئازار؛ مالامەت؛ رەنج.
ئازار	روھى زەربە.
ئازوردە	قىينالغان؛ رەنجىگەن؛ ئازار يىگەن.
ئازوت	ھاۋانىڭ ئاساسىي تەركىۋىي قىسمىنى تەشكىل قىلىدىغان رەڭسىز ۋە پۇراقسىز گاز.

ئازىم	كەتمەك؛ مېڭىش قەستىدە بولماق.
ئاغى (ئاغى قىلماق)	بىر ئىشنى قىلىشتىن باش تارتىپ كۆرسىتىلگەن ئورۇنسىز بانا ـ سەۋەپ.
ئاغىچا يۇغۇچ	تەرخەمەك تىپىدىكى ئۇسسۇلۇقنىڭ قازان يۇيۇشقا ئىشلىتىلىدىغان مېۋىسى.
ئاغاز	باشلىنىش؛ باشلامچىلىق؛ باشلىماق.
ئاغۇشتە	ئارىلاشقان؛ بۇلغانغان.
ئاھانەت	بىراۋغا قىلىنغان ناھەق تىل ـ ھاقارەت؛ ئەيىپلەش.
ئاھىن	تومۇر.
ئاھىنگەر	تومۇرچى.
ئاھىنرەبا (ئاھانرەبا)	ئاھىن ـ تومۇر، رەبا ـ تارتقۇچى؛ پولات ـ تومۇر قاتارلىق جىسىملارنى ئۆزىگە تارتقۇچى تاش؛ ماگنىت.
ئاھۇيى خوتەن	خوتەن كىيىكى.
ئاھۇ	كىيىكنىڭ بىر تۈرى؛ جەرەن.
ئاقىل	ئەقىللىق؛ ئەقىل ئىگىسى.
ئاقىلانە	ئەقىلغە ئۇيغۇن؛ خالىس.
ئاقۋاش	تۇياقلىق ھايۋانلارنىڭ پۇتىدا بولىدىغان كېسەللىك.
ئاقچاشقان	سۇسەر تىپىغا تەۋە كېچىك يىرتقۇچ ھايۋان.
ئاقساقال	(1) كونا جەمئىيەتتە كەسىپداشلار باشلىقى. (2) ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالغۇچى. (3) يېزا باشلىقى.
ئاقسىل	(1) تۇياقلىق ھايۋانلارنىڭ تۇيىقىدا بولىدى-

	غان يۇقۇملۇق كېسەل.(2)ھايۋانۋەئۇسۇملۇكلەر ئورگانىزمىدا بولىدىغان مۇھىم ماددا.
ئاق ئۇششاق	گۆرۈچنى تاسقىغاندا غەلۋىردىن ئۆتۈپ كەتكەن ئۇششاق گۆرۈچ.
ئاقى	مەرت.
ئاڭقارماق	پەرق ئەتمەك؛ ئاجراتماق.
ئاژۇن (ئاچۇن)	دۇنيا؛ جاھان.

ب

باب	ئىشىك؛ بولۇم.
باد	شامال.
باداڭ	بورا بىلەن ياسالغان گۇمبەز شەكىللىك ئاددى ئاشلىق ئامبىرى؛ تېگى چاسا، ئاغزى يۇمىلاق چوڭ سېۋەت.
بادى رەپتار	شامالدەك تېز يۇرمەك؛ شاتۇر.
بادى ساباھ	تاڭ شامىلى؛ ساباھ — شامال.
باد مۇخالىپ	تەتۈر چىققان شامال،مۇخالىپ — تەتۈر؛ قارشى.
باد سەبا	مەيىن شامال.
بادە	مەي؛ شاراپ؛ ھاراق.
بادائى	ئىچكىملىك.

باجگىر	باج يىغقۇچى؛ باجخانا خادىمى.
باكتېرىيە	پەقەت مىكروسكوپ بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان، بىر ھۈجەيرىلىك، ئىنتايىن كىچىك ئورگانىزم.
باكتېرىيولوگىيە	باكتېرىيەلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ كىشى ھاياتىدىكى رولىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.
بالچىق	لاي؛ پاتقاق.
بالكون	كۆپ قەۋەتلىك بىنالارنىڭ 2-ۋە ئۇنىڭدىن يۇقۇرى قەۋەتلىرىدە بىنا سىرتىغا ئۇلاپ سېلىنغان سالاسۇنلۇق سۇپا.
بالىمان	تارىلىق چالغۇ ئەسۋاپ.
بالا تاپەت	لاتاپەتلىك؛ مەرھەمەتلىك؛ با — بارلىق.
بانكىر	كاپىتالىستىك جەمىيەتتىكى چوڭ بانكىچى؛ بانكا ئىگىسى ياكى خۇسۇسى بانكىغا شېرىك بولغۇچى.
باپكار	ئاددى سىتانۇكتا ماتا-چەكمەن توقۇغۇچى يەككە قول ھۈنەرۋەن.
باراۋەت	ئوز-ئارا پۇل بېغىش قىلىپ سىرتقا تاماشىغا چىقىش ياكى زىياپەت قىلىش.
بارو مېتىر	ھاۋانىڭ قىسىش ۋە بېسىش كۈچىنى ئولچەيدىغان ئەسۋاپ.
بارى	كۆمۈش رەڭلىك خىمىيەۋى ئېلېمېنت بولۇپ، ئۇنىڭ قوشۇلمىلىرى سانائەت ۋە مېدىتسىنادا قوللىنىلىدۇ.

بارى	ياراتقۇچى؛ خالىق؛ ئاللا.
باۋەر	ئىشەنمەك؛ ئىشەنچ.
بارگاھ	قەدىمقى زامان ئۇرۇشلىرىدا قوماندان تۇرىدىغان ئورۇن؛ شاھ ئوردىسى.
باتۇ	كونا جەمئىيەتتە پومىشچىك، بايلارنىڭ مال-ۋاران، يەر-زېمىن قاتارلىق ئىگىلىكىنى باشقۇرغۇچى ھوقۇقلۇق شەخس.
باتخور	بىرەر نەرسىنى باشقىلارغا كۆز-كۆز قىلغۇچى؛ بازارغا سالغۇچى.
باتمىز	ئىدرەكلىك؛ پەم-پاراسەتلىك.
باتىل	يالغان؛ يالغانچىلىق؛ ساختا؛ گېپى ئۆتمەس
باتىن	روھ؛ ئىچكى تۈيغۇ.
باتنىماق	قېيىمدىماق.
بايزىد بەستامى	ئادەم ئىسمى بولۇپ، تارىختا ئۆتكەن مەشھۇر كىشى.
باز	(1) قارچۇغا، لاچىنلارنىڭ قايتىمشى. (2) يەنە.
بازمەندۇر	يەنە بارمەندۇر.
بائىس	سەۋەبكار.
بالىق	كونا ئۇيغۇر تىلىدا شەھەر مەنىسىدە.
بالىخ	ئەقىلگە تولغان؛ تولۇقلانغان؛ يەتكەن.
بام	ئۆگزە.
باسال	پىياز.
باڭ	شاۋقۇن؛ ئاۋاز.
باقا	ئاخىر.
باقى	ئەبەدىي؛ مەڭگۈ.

بالاساغۇن	شەھەر ئىسمى بولۇپ، قاراخانىيلار پادىشاھلىقىنىڭ قىشلىق پايتەختى بولغان.
بېلوك	ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەر ئورگانىزمىدا بولىدىغان ئەڭ مۇھىم ماددا؛ تۇخۇمنىڭ ئېقى.
بېتون	سېمونت، پولات چىۋىق، قۇم ۋە شېغىلنى ئارىلاشتۇرۇپ ياسىغان بىناكارلىق ماتېرىيالى.
بېتىبا	تارتىنمايدىغان؛ پەرۋاسىز.
بېر	تال.
بىدار	ئويغاق؛ سەزگۈر؛ ھوشيار.
بىداد	زۇلۇم.
بىدىماغ	كەيپىسىزلىك؛ كۆڭۈل بىئاراملىقى؛ كۆڭۈلغەشلىكى.
بىدئەت	كونىلىققا قارشى ئىش؛ يېڭىلىق؛ يېڭى پەيدا بولغان؛ كېيىن پەيدا بولغان.
بىگانە	يالغۇزلۇق؛ تەنھالىق.
بىگران	چەكسىز.
بىخانۇمان	ئۆي-ماكانسىز. بى — پارس تىلىدا يوقلۇق قوشۇمچىسى.
بىخۇت	خۇدىنى يوقاتقان؛ پەرۋاسىز.
بىھەستە	بىپەرۋا؛ ئېھتىياتسىزلىق.
بىھالغان	بوغۇلغان؛ ھوشسىز؛ يىقىلغان.
بىجا	ئىجرا قىلماق؛ ئورۇنلىماق.
بىجانىدىل	پۈتۈن ئەقىل-پاراسەت ۋە كۈچ-قۇۋۋەت بىلەن.
بىمالال	قورۇنماسلىق؛ ئازادە؛ توسقۇنسىز.
بىبۇنياد	ئاساسسىز يوق بولغان.
بىمار	كېسەل؛ ئاغرىق.

بىنەمەك	تېتىقسىز؛ ئوخشىتىشسىز.
بىمەزە	مەزىسى يوق؛ لەززەتسىز؛ تېتىقسىز؛ ئەھمىيىتى يوق.
بىمەھەل	ۋاقىتسىز.
بىم	خەۋپ؛ تەشۋىش؛ قورقۇنچ؛ خەتەر.
بىنا	كورۇدىغان.
بىنىھايەت	بىپايان؛ چەكسىز.
بىسات	ئوي - سەرەمجانلىرى.
بىسيار	تولا؛ بىر تالاي؛ كوپ؛ نۇرغۇن.
بىسەرۇ سامان	باش - ئاياقسىز؛ ھېچنەرسىسىز؛ كەمبەغەل.
بىستەر	ئورۇن - كورپە.
بىست شەش	يىگىرمە ئالتە.
بىسۇبات	چىدامسىز؛ غەيرەتسىز؛ تۇراقسىز.
بىتاپ	ساقسىزلىق؛ مىجەز يوقلۇقى؛ ھارغىنلىق.
بىتۇغ	دەرگاھ؛ پەرمان؛ بۇيرۇق.
بىشارەت	بەلگە؛ ئالدىن - ئالا بىرىلگەن ئالامەت.
بىشومار	سانسىز؛ ھېسابسىز.
بىكەس	غېرىپ؛ ئىگىسىز؛ تاشلاندۇق؛ ھېچكىمسىز.
بىزار	زېرىكمەك؛ تويماق؛ قىرچىلىپ كەتمەك.
بىلەگ	بىلىم.
بىلاد (بەلەد)	شەھەرلەر.
بىلىد	ئىپلاس.
بىلەدورى	ئوسۇملۇك مىۋىسىدىن ياسالغان بەزگەك دورىسى.
بىغۇبار	سۈزۈك؛ چاڭ - توزاڭسىز؛ تىنىق.
بىغەرەز	مەقسەتسىز؛ غەرەز ئۇقماس.

بىھ	ياخشى؛ ئوبدان؛ تۈزۈك.
بىھىل	كەچۈرۈش؛ ئەپۇ قىلىش.
بىھەد	چەكسىز.
بىھوزۇر	ھوزۇرسىز؛ تىنىچسىز.
بىھىشت	جەننەت؛ ئومباغ.
بىھۇدە	ئورۇنسىز؛ بوشتىن - بوشقا؛ نەتىجىسىز.
بىھەت	ھوكوم.
بىريان	قورۇلماق؛ كويۈپ كاۋاپ بولماق.
بىروم	پۈردىكى كۆچاۋك، قارامتۇل قىزىل رەڭلىك خىمىيىلىك ئېلېمېنت؛ تەركىۋىدە بىروم بولغان ئۇخلىتىش دورىسى.
بىرر	ياخشىلىق؛ ساۋاپلىق.
بىولوگىيە	جانلىق ئورگانىزىملارنىڭ ھاياتى ۋە ئوسۇش قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. ھايۋانات، ئوسۇملۇك ۋە مىكرو ئورگانىزىملار ھەققىدىكى ئىلىملارنىڭ يىغىنچاقلاپ ئاتىلىدىغان نامى.
بىوخىمىيە	جانلىق ئورگانىزىمغا خاس خىمىيىۋى جەريانلارنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.
بوكىس	مەلۇم قائىدىلەرگە ئاساسەن كوك قولقاپ كىيىپ مۇشلىشىش تەنيەركىتى.
بولجار	مولچەر (مولجار).
بومازى	بىر تەرەپى تۈۋىتلىق يۇمشاق رەخت.
بورسۇق	يەر ئاستىنى ئوزىگە ماكان قىلغان، قىش كۈنلىرى كىرىپ كېتىدىغان ھايۋان.

بورىيا	قومۇشتىن توقۇلغان بورا.
بوررا	ئۈتكۈر.
بوتا	تايلاق؛ تۆگىنىڭ بالىسى.
بوتانىكا	ئۆسۈملۈكلەر ھەققىدىكى پەن.
بوتۇك	ئىش كوتىرە ئالغۇچى.
بوۋاسىر	سوڭ كېسەللىگى؛ گېمىروي.
بىيودژېت	دۆلەت، كارخانا ياكى بىرەر تەشكىلاتنىڭ ھەلۇم بىر مۇددەت ئۈچۈن بەلگىلەنگەن كىرىم-چىقىم پىلان سىستېمىسى.
بوزا	قوناق، تېرىق قاتارلىق ئاشلىقتىن ئېچىتىلىپ ياسالغان ئىچىملىك.
بوزلىماق	تۆگىنىڭ ۋاقىرىشى.
بوغۇناق	چاڭ - توزاڭ.
بۇل	ھارۋا چاقى ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ گۈگۈسۈنى تۇتۇپ تۇرىدىغان يۇمىلاق ياغاچ ياكى تۆمۈر چەمبەر.
بۇلماق	ھاي، ئۇن ۋە شېكەردىن تەييارلانغان بۇۋاقلار يېمەكلىكى.
بۇرادەر	دوست؛ ئاغىنە.
بۇردا	پارچە؛ توغرام.
بۇردا بولماق	ئالدانماق؛ ئالدام خالتىغا چۈشمەك.
بۇرالقى	ئىشىكمۇ - ئىشىك دوقۇرۇپ يۈرگۈچى؛ تېجىبەل.
بۇرۇختۇم	تۇنجۇقماق؛ تىنالماسلىق.
بۇرغا (بۇغرا)	تۆگىنىڭ ئاختا قىلىنمىغان ئەركىكى.

بۇرھان	دەلىل؛ ئىسپات.
بۇرەندە	مولدۇزلارنىڭ تېرە، چەمنى كېسىدىغان ئەگمەچ تىغى.
بۇرقەت	پەردە.
بۇرقەئ	چۈمبەل.
بۇراق	رىۋايەتتە ئېيتىلىشىچە، مەھەممەت پەيغەمبەر مىنگەن بىر ئات.
بۇدرۇل	ئاتنىڭ رەڭگى.
بۇغ	ھور؛ پار.
بۇي	پۇراق.
بۇغۇن	ھەرە (ھاشارەت).
بۇتراشماق	تۇزۇپ كېتىش؛ تارقىلىش.
بۇتراماق	تارقالماق.
بۇتىمىز	دۈشمەنلىك.
بۇنياد	ئاساس؛ ھۇل؛ سەۋەب.
بۇزۇق كولبە	ۋەيرانە ئۆي.
بەد	يامان؛ بۇزۇق؛ قەبىھ. (پارس تىلىدا يوقلۇق قوشۇمچىسى بولۇپ سەلبىي ئۇقۇمنى ئىپادىلەيدۇ.
بەد بۇي	سېسىق پۇراق.
بەدى	چەكسىز؛ مىسلىسىز.
بەد بەخ	بەختسىز؛ بىتەلەي.
بەد بەشىرە	سەت؛ كۆرۈمسىز.
بەد خەج	ئىسراپخور؛ پۇلنى بۇزۇپ-چاچقۇچى.
بەد نام	يامان ئاتىلىق؛ يالا.

بەد نىيەت	ھارام نىيەت؛ نىيىتى يامان؛ ئالا كۆڭۈل.
بەدەل	يالغان.
بەدەل	سەرپ قىلىنغان، بېرىلگەن پۇل ياكى بىرەر ئىش ئۈچۈن چىقىرىلغان كۈچ.
بەد خاھ	كىشىگە يامانلىق قىلغۇچى.
بەد دۇئا	قاغىش تەككەن؛ تەتۈر پېشانە؛ تەلەيسىز.
ماھ بەدەر	تولۇن ئاي (ماھ ـ ئاي مەنىسىدە).
بەدەۋى	مەدەنى بىلەن ۋەھشى ئارىسىدىكى؛ قوپال.
بەد قىلىق	قىلىقى سەت.
بەختى سىياھىم	قارا بەختىم.
بەخشەندە	بېغىشلىغان؛ بەرگەن؛ ئاتىۋەتكەن.
بەخىل	بىكارغا؛ بۇلىسىز.
بەخەيىر	ياخشى ؛ئوبدان.
بەھرى	دەريا.
بەجايىكى	خۇددى؛ گويا.
بەكرى	ئەڭ ئاخىرقى دەرىجىدە ئىشرەتكە مۇپتىلا بولغۇچى.
بەندە	قۇل.
بەنت	ئىگىلىنىپ بولۇش؛ باغلىنىپ قالماق.
بەندىستار	قىلتاققا ئىلىنغان؛ باغلىنىپ قالغان؛ تاريىپ؛ قىلتاق، تور.
بەچچە	ھايۋان ۋە ئادەم بالىسى.
بەربات	خاراپ؛ يوق بولماق؛ تۈگىمەش.
بەرگ	گۈلنىڭ ياپرىقى .
بەرگ	چىڭ؛ مەھكەم.

بەر	ئىجازەت؛ رۇخسەت؛ مەرتە؛ مۆگە.
بەر	قۇرۇقلۇق.
بەرق	چاقماق.
بەرنا	ياش؛ قەددى-قامىتى كېلىشكەن؛ بىرخىل يارالغان؛ ياش يىگىت؛ ياش كېلىنچەك؛ چىرايلىق؛ گۈزەل؛ يېقىملىق.
بەرەك	تۆگە يۇڭىدىن ئىشلەنگەن كىيىملىك.
بەرپا	بار بولماق.
بەرەس	ئاق كېسەللىك؛ پېسە كېسەللىكى.
بەلەنت	يۇقۇرى؛ ئىگىز؛ ئۇزۇن؛ ئۇۋچى؛ كاتتا؛ زور.
بەلىيات	بەختسىزلىك؛ مۇشەققەتلەر؛ قايغۇ؛ جاپالار.
بەس	بەك، ئۇرغۇن؛ كوپ؛ زىيادە.
بەسەر	كوڭۈلدە كورۈش؛ كورۈش.
بەسىر	كورىدىغان؛ كورگۈچى.
[illegible]	ئۈستىگە قورۇلغان سەي سېلىنغان پولو.
بەشەر	ئادەم؛ ئىنسان.
بەشەرىيەت	ئىنسانلىق؛ ئىنسانلىق ھال.
بەزەك	زېرىكمەك؛ تويماق.
بەزل	ئېھسان.
بەھەر	نەپ؛ پايدا؛ كوڭۈل؛ كەيپ.
بەھەم	بىللە.
بەھايىم	توت پۇتلۇق ھايۋان.
بەھبۇد	نىجاتلىق؛ ياخشىلىق.
بەھەس	مۇنازىرە؛ تالاش-تارتىش.
بەھوزۇر	ئەركىن؛ بىمالال؛ قورۇنماي؛ تارتىنماي؛ ئېچىلىپ-يېيىلىپ.
بەقلەسەم	يىپەكتىن توقۇلغان تونلۇق رەخت.

بەقاۋۇل	پادىشا، ئەمىرلەرنىڭ شەخسىي خىزمىتىنى قىلغۇچى.
بەقاسىز	تۇراقسىز: مەڭگۈلۈك ئەمەس.
بەڭ	نەشە: زەھەرلىك چېكەملىك.
بەڭگە دىۋانە	زەھەرلىك ئۇسۇملۇك ۋە ئۇنىڭ دېنى
بەيتولمەئمۇر	ئاۋات ئۆي.
بەيئى	باھا: نەرق.
بەئىد	كېيىن.
بەيزا	ئاق.
بەيكان	ئوقيانىڭ بېشى.
بەيتول ئەھزان	قايغۇلار ئۆيى: غەم ئۆيى
بوجەن	توشقاننىڭ بالىسى.
بوكەن	موڭگۈزىنىڭ قېنى دورىگەرلىكتە ئىشلىتىلىدىغان، جەرەن جىنسىغا كىرىدىغان قىممەتلىك هايۋان.
بوكتەمە	ئېگەرنىڭ ئارقىسىغا خانجۇغىلاۋېلىنىدىغان يۈك-تاقا.
بولەك	ھەدىيە: سوغا.
بولدۇرگە	ئات قامچىسىنىڭ قولدا تۇتىدىغان يېرىدىكى تۆشۈككە ئۆتكۈزۈلگەن يىپ.
بودۇن	خەلق: ئادەم.
بوسە	سۆيمەك.
بوز	ماتا: خام.
بوزچى	ماتا توقۇغۇچى.
بوزۇرۇك	ئۇلۇغ: بۈيۈك. (ئادەمگە قارىتىلىدۇ)
بوھتان	بىراۋغا يالغاندىن چاپلانغان قارا: يالا.

پ

پاتال	تىرىشچانلىق: ئاكتىپچانلىق.
پايوس	ئاياق سۆيۈش.
پاكى	ئاچچىق خېمىر: خېمىر تۇرۇچ.
پاختىۋەن	دورا بىلەن پاختىنى ئارىلاشتۇرۇپ، ئۈنسىز ئېتىش.
پاجىئە	ئېچىنىشلىق ھادىسە ياكى ۋەقە: بەختسىزلىك.
پالاق	(1) بۇزۇلغان تۇخۇم. (2) كېمە ھەيدەيدىغان ياغاچ كۈرجەك. (3) تىك - تاك توپ ئويناش سايمىنى. (4) دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنى ئۇرىدىغان جازا قورالى.
پالما	خورما تىپىغا كىرىدىغان، ئىسسىق بەلۋاغدا ئۆسىدىغان دەرەخنىڭ بىر تۈرى.
پامپا	داڭگال: چالما.
پاناھ	دەم ئالغىدەك ياكى ئۆزىنى دالدىغا ئالغىدەك يەر: ھامىيلىق.
پانى	بارلىق: بۇ دۇنيا: ۋاقىتلىق.
پانى دوزاق	كىشىلەر ئارىسىدىكى (بۇ دۇنيادىكى) دوزاق.
پان	جان.
پان ئىسلامىزىم	19 - ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمى

	دا يېقىن شەرقتە پەيدا بولغان، ئىسلام دىنىدىكى خەلقلەرنى بىر بايراق ئاستىغا بىرلەشتۈرۈشنى تەرغىپ قىلىدىغان دىنىي سىياسى ئېقىم.
پان تۈركىزىم	20 – ئەسىرنىڭ باشلىرىدا شەكىللەنگەن، تۈركىي تىللاردا سوزلىشىدىغان خەلقلەرنى تۈركىيە ھوكۇمرانلىقىغا بويسۇندۇرۇش، ئوسمانلى تۈرك دولىتى ئاستىغا بىرلەشتۈرۈش ئىدىيىسىنى تەرغىپ قىلىدىغان نەزەرىيە.
پاپا	كاتولىك دىنىدىكىلەرنىڭ ئەيسانىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە تونۇيدىغان ئەڭ چوڭ روھانىسى.
پائۇزا	سوز ۋە مۇزىكىلاردىكى توختىلىش.
پارالېل	(1) يەر شارى خەرىتىسىنى توغرىسىغا كېسىپ تەڭ بولەككە بولگۈچى سىزىقلار. (2) چەكسىز داۋاملاشقاندىمۇ كېسىشمەيدىغان سىزىقلار. (3) ئوخشاش؛ بىردەك؛ تەڭداش.
پاراموش	شۈك؛ غەمكىن؛ جىم؛ئۇنتۇتماق؛ ئەستىن چىقماق.
پاراسەت	زېھىن ئۆتكۈرلۈگى؛ئىدراكى قۇۋۋەت؛زېرەك – ئەقىللىق
پاراۋان	باياشات؛ مول؛ كوپ؛ خوجۇلۇق.

پارازىت	(1) بىرەر ئورگانىزمنىڭ ئىچىدە ياكى سىرتىدا تۇرۇپ، ئۇنىڭ ھېساۋىغا ياشىغۇچى ئورگانىزىم – ئۇسۇمۇلۇك ياكى جانىۋار. (2) باشقىلار ھېساۋىغا ياشىغۇچى، (3) ھارامتاماق؛ تەييار تاپ.
پاتولوگىيە	ئورگانىزمدىكى كېسەللىك جەريانىنى ۋە ئورگانىزمنىڭ نورمال ھالەتتىن چىقىش سەۋەبلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.
پاراغەت	باياشاتلىق؛ مەمۇرچىلىك؛ توقچىلىق.
پارلاق	پاقىرايدىغان؛ نۇرلۇق؛ جۇلا بېرىدىغان.
پارول	ھەربىي ئىشلاردا ئۆز ئادىمى ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ۋە ئالدىن ئالا بەلگىلەنگەن شەرتلىك مەخپىي سۆز؛ ساقچىلىقتا ۋە چارلاش ئىشلىرىدا يوشۇرۇن تەشكىلاتلاردا ئۆز ئەزالىرىنى تونۇۋېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مەخپىي سۆز ياكى ئىبارە.
پاسات	بۇزۇقلۇق؛ پىتنە؛ ئويدۇرما.
پاساھەت	سۆزنىڭ ئۇچۇق، روشەن، راۋان، يېقىملىق، گۈزەل ۋە قائىدىگە مۇۋاپىق سۆزلىنىشى ھەم يېزىلىشى.

پاسىبان	كېچە كۈزەتچىسى: كوچا كۈزەتچىسى: ساقلىغۇچى.
پاسىل	چەك - چېگرا.
پاسسىپ	ھورۇن: ئىرادىسىز: سۇس.
پاسىق	يامان ئىشلارنى قىلغۇچى: يامان يولدا يۈرگۈچى: گۇناھ قىلغۇچى.
پاتاق	كەجەك: سىڭىر، پەي.
پاتمان	قەدىمقى زامان ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، تەخمىنەن 77 كىلوگىرامغا تەڭ.
اتمەچۈق	كەسلەنچۈك تىپىدىكى ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلارنىڭ بىر تۈرى.
پات	رەختلەرنى قاتتۇرۇشتا ئىشلىتىلىدىغان ماددا: كىراخمال ياكى شىلىم.
پاتىرا	قەدىمقى زاماندا، بۇددادىنى راھىبلىرىنىڭ تاماق يەيدىغان قاچىسى.
پاشاپ	ئوتتۇرا مەھەللە ياكى كوچىلارنىڭ ئامانلىغا مەسئۇل يەرلىك ئەمەلدار.
پايان	چەك: ئاخىرى.
پاياندار (پايەئەنداز)	زال ۋە ئۆيلەرگە (بەزىدە كوچىغا) دەسسەپ مېڭىش ئۈچۈن سېلىنىدىغان تار گىلەم ياكى پالازلار.
پايمال	ئاياق ئاستى قىلماق: دەپسەندە قىلماق.
پايناپ	يەرنىڭ ئايىغى: مەھەللىنىڭ ئاخىرى.

پازىل	ئىلىم ۋە پەزىلەت ئىگىسى: ئالىم.
پالەچ (پەلەش)	كاردىن چىققان: كارغا كەلمەيدىغان: سۇنغان.
پاۋان (پولكان)	مەرگەن: ئوۋچى.
پەداگوگىكا	ئوسۇپ كېلىۋاتقان ياش ئوسمۇرلەرنى كىشىلەر ھاياتىنىڭ تارىخى، كونكرېت تارىخىي شارائىت زورۇر تاپقان مەقسەت ۋە ۋەزىپىلەر تەلىۋى بويىچە تەربىيىلەش، تەلىم - تەربىيە بېرىش، ئوقۇتۇش ھەققىدىكى پەن.
پېسسىمىزم	روھىي چۈشكۈنلۈك: ھاياتقا، كېلەچەككە ئۈمىتسىزلىك بىلەن قاراش. پېسسىمىزم — زاۋاللىققا يۈز تۇتقان ئەكسىيەتچى سىنىپلار دۇنيا قارىشىنىڭ خاراكتېرلىق خۇسۇسىيىتى.
پېپسىن	ئاشقازان سۇيۇقلۇغى تەركىبىدىكى ھەزىم قىلىشقا ياردەم بەرگۈچى فېرمېنت.
پىرامىدا	ئاساسى كوپ قىرلىق، باش قىرلىرى ئۈچبۇلۇڭلۇق بولۇپ كېلىپ بىر ئۇچقا قوشۇلغان پىگورا: شەكىل، قەدىمقى مىسىردا توت قىرلىق قىلىپ سېلىنغان مازار: چامباشچىلارنىڭ بىرىنىڭ ئۈستىگە يەنە بىرىنىڭ دەسسەپ تۇرۇشىنى كورسەتكەن كورۇنۇشى.
پېرسوناژ	ئەدەبىي ئەسەرلەرگە قاتناشقۇچى، تەسۋىرلەنگۈ-

پاسبان	كېچە كۈزەتچىسى؛ كوچا كۈزەتچىسى؛ ساقلىغۇچى.
پاسىل	چەك — چېگرا.
پاسسىپ	ھورۇن؛ ئىرادىسىز؛ سۇس.
پاسىق	يامان ئىشلارنى قىلغۇچى؛ يامان يولدا يۈرگۈچى؛ گۇناھ قىلغۇچى.
پاتاك	گەجگە؛ سىڭىر، پەي.
پاتمان	قەدىمقى زاماندىكى ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، تەخمىنەن 77 كىلوگرامغا تەڭ.
اتمەچۆق	كەسلەنچۈك تىپىدىكى ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلارنىڭ بىر تۈرى.
پات	رەختلەرنى قاتتۇرۇشتا ئىشلىتىلىدىغان ماددا؛ كىراخمال ياكى شىلىم.
پاترا	قەدىمقى زاماندا، بۇددادىنى راھىبلىرىنىڭ تاماق يەيدىغان قاچىسى.
پاشاپ	ئۆتمۈشتە مەھەللە ياكى كوچىلارنىڭ ئامانلىقىغا مەسئۇل بولغان ئەمەلدار.
پايان	چەك؛ ئاخىرى.
پايانداز (پايەئەنداز)	زال ۋە ئۆيلەرگە (بەزىدە كوچىغا) دەسسەپ مېڭىش ئۈچۈن سېلىنىدىغان تار گىلەم ياكى پالازلار.
پايمال	ئاياق ئاستى قىلماق؛ دەپسەندە قىلماق.
پايناپ	بېرىنىڭ ئايىغى؛ مەھەللىنىڭ ئاخىرى.

پازىل	ئىلىم ۋە پەزىلەت ئىگىسى؛ ئالىم.
پاخشا (پىقىش)	كاردىن چىققان؛ كارغا كەلمەيدىغان؛ سۇنغان.
پاۋان (پولگان)	مەرگەن؛ ئۇۋچى.
پېداگوگىكا	ئۆسۈپ كېلىۋاتقان ياش ئۆسمۈرلەرنى كىشىلەر ھاياتىنىڭ تارىخى، كونكرېت تارىخىي شارائىت زورۇر تاپقان مەقسەت ۋە ۋەزىپىلەر تەلىۋى بويىچە تەربىيىلەش، تەلىم — تەربىيە بېرىش، ئوقۇتۇش ھەققىدىكى پەن.
پېسسىمىزىم	روھىي چۈشكۈنلۈك؛ ھاياتقا، كېلەچەككە ئۈمىتسىزلىك بىلەن قاراش. پېسسىمىزىم — زاۋاللىققا يۈز تۇتقان ئەكسىيەتچى سىنىپلار دۇنيا قارىشىنىڭ خاراكتېرلىق خۇسۇسىيىتى.
پېپسىن	ئاشقازان سۇيۇقلۇقى تەركىۋىدىكى ھەزىم قىلىشقا ياردەم بەرگۈچى فېرمېنت.
پېرامىدا	ئاساسى كوپ قىرلىق، باش قىرلىرى ئۈچبۇلۇڭلۇق بولۇپ كېلىپ بىر ئۇچقا قوشۇلغان پىگورا؛ شەكىل، قەدىمقى مىسىردا توت قىرلىق قىلىپ سېلىنغان مازار؛ چامباشچىلارنىڭ بىرىنىڭ ئۈستىگە يەنە بىرىنىڭ دەسسەپ تۇرۇشىنى كورسەتكەن كورۇنۇشى.
پېرسوناژ	ئەدەبىي ئەسەرلەردە قاتناشقۇچى، تەسۋىرلەنگۈ-

	چى شەخس.
پەردەۋدىس	ئىسلام دىنىدا ئېيتىلىدىغان 8 جەننەتنىڭ بىرىنىڭ نامى.
پەرھەن	كۆينەك.
پىشە	ئادەت.
پېشىۋا	پېشقەدەم، ئۇستاز.
پېرىجە	تىك ياقىلىق ئوتتا ئۇزۇنلۇقتىكى 3 يانچۇقلۇق چاپان.
پېسسىمىست	تۇرمۇشقا، كېلەچەككە ئۈمىتسىزلىك بىلەن قارىغۇچى شەخس.
پىراكتىكا	نەزەرىيىۋى يول بىلەن ئېلىنغان بىلىمنى ئەمەلىي سۇرەتتە تەتقىق قىلىش ۋە مۇستەھكەملەش؛ تەجرىبە.
پىلھال	دەررۇ؛ تېزدىن.
پىنھان	يوشۇرۇن؛ كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان؛ يوشۇرۇش.
پىر	بىرەر تەرىقەت ۋە ھۈنەرنىڭ ئەڭ بالدۇر قۇرغۇچىسى. پىراق ئايرىلىش؛ جۇدالىق.
پىنھان نۇكتە	مەخپىي سۆز.
پىسقى ئىسيان	گۇنا تۇغدۇرىدىغان.
پىرقەت (پۇرقەت)	ئايرىلىش؛ جۇدالىق.
پىروتېستان	16 – ئەسىردە، ياۋروپادا خرىستىيان دىنىنى ئىسلاھ قىلىش ھەركىتىدە كاتولىك دىنىغا قارشى تۇرۇش يۈزىسىدىن قۇرۇلغان دىنىي مەزھەپلەرنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

پىروگرامما	بىرەر پائالىيەت، ئىش – ھەركەتنىڭ مەزمۇنى ۋە مۆلچەرلەنگەن پىلان.
پىراكۇراتۇرا	مەملىكەتتە قانۇنغا ئەمەل قىلىنىشىنى نازارەت قىلىدىغان ۋە سوتتا جاۋاپكارلارنىڭ ئەيىۋىنى ئەستىقلىگۈچى دۆلەت ئورگىنى.
پىروتون	ئاتوملار يادروسىنىڭ تەركىۋىدىكى مۇسبەت زەرەتلەنگەن زەررە؛ ۋودوروت ئاتومىنىڭ يادروسى.
پىلىد	ئىپلاس.
پىستە	قىزىل قارىغاي ئۇرۇغى.
پىسخولوگ	پىسخولوگىيە ئالىمى، مۇتەخەسسىسى.
پىسخولوگىيە	كىشى روھىي ھالىتىنى جۈملىدىن سېزىش، ھېس قىلىش، ئىدراك قىلىش، پىكىر قىلىشقا ئوخشاش پىسخىك جەريانلارنى ھەمدە لاياقەت، قابىلىيەت، شەخسنىڭ پىسخىك خۇسۇسىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.
پىغان	پەريات؛ ئىڭراش.
پلانېتا	قۇياش ئەتراپىدا ئايلىنىپ تۇرغۇچى ۋە ئۇنىڭدىن يورۇقلۇق ۋە ئىسسىقلىق ئېلىپ تۇرىدىغان ئاسمان جىسىملىرى ياكى سەييارىلەر.
پلانېر	ماتۇرسىز ئۇچۇرۇلىدىغان ئايروپىلان شەكىللىك ئاپارات.
پلاتون	قەدىمقى يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى يەر ئاستى دۇنياسىنىڭ خۇداسى؛ قۇياش سىستېمىسىدىكى قۇياشتىن ئەڭ يىراق، 9 – ئورۇندىكى ئەڭ

	چوڭ سەييارە.
پىراۋوسلاۋىيە	خرىستىيان دىنىنىڭ بىر مەزھىپى.
پىرپىراز	ئېلىشما ئىبارە.
پىروزا (نەسىر)	ئادەتتىكى نۇتۇق شەكلىدە بايان (ھېكايە) قىلىنىدىغان ئەسەر.
پىزاۋ	تەبىئەت مەنزىرىسى
پوبلىستىكا	ئەدەبىياتنىڭ ھازىرقى زاماندىكى مۇھىم ئىجتىمائىي، سىياسىي مەسىلىلەرگە بېغىشلانغان تۈرى؛ سىياسىي - ئىجتىمائىي مەسىلىلەرگە دائىر ئەدەبىيات. پوبلىستىكا — سىياسىي كۈرەشنىڭ ئۆتكۈر قورالى.
پوئېزىيە (نەزم)	شېئىر بىلەن يېزىلغان ئەسەر.
پوستەك	تۇگمەننىڭ ئۇچۇرما ئۇنى.
پوستەكچى	تۇگمەن باققۇچى.
پورت	سۇيوللىرىدا كېمە، پاراخوت توختايدىغان، پاسسازىر (يولۇچى) ۋە يۈكلەرنى قاچىلاش ياكى چۈشۈرۈشكە ماسلاشتۇرۇلغان مەخسۇس قۇرۇلۇش ۋە ئۈسكۈنىلەرگە ئىگە جاي.
پۈزۈر	سولەتلىك؛ كورىكەملىك؛ ياسىداق.
پورپىتنە	پىتنىسى كوپ.
پويە	ماڭماق؛ قەدەم؛ چامداش.
پۇت	ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، بىر پۇت 16 كىلوگىرامغا تەڭ.
پۈزۈن	ئارتۇق.

پۈر	پۈتۈنلەي.
پۈرئەلەم	ئالەمگە تولغان.
پەدەر	ئاتا؛ دادا؛ ئاتىسى.
پەرزىن	شاخمات ئويۇنىدا ۋەزىرنى كورسىتىدىغان ئۇرۇق (گەردى).
پەخرى	مائاشسىز (ھەقسىز) قوبۇل قىلىنىدىغان ئۇنۋان، ياكى ۋەزىپە.
پەخەس	ئېھتىياتچان بولماق؛ دىققەت قىلماق؛ ئاۋايلىماق.
پەلەك	ئاسمان؛ كوك؛ تەقدىر؛ قىسمەت.
پەند	نەسىھەت؛ مەسلىھەت؛ قوللانما؛ ئەخلاق ئىلمى.
پەنجە	ئالقان؛ چاڭگال.
پەرمان	بۇيرۇق؛ يارلىق.
پەركەند	پارچە.
پەررە	بەختلىك.
پەرد	يالغۇز.
پەرراش	ھويلا سۈپۈرگۈچى.
پەرتەۋ	يورۇقلۇق؛ نۇر.
پەرمانبەردار	بۇيرۇقنى ئورۇنلىغۇچى؛ بۇيرۇقنى ئورۇنلاشقا تەييار تۇرماق.
پەرى	رىۋايەتتىكى ئايالجىن تائىپىسىنىڭ ئەڭ چىرايلىق ھېساپلانغان بىر قىسمى؛ گۈزەل؛ دەھىبۇپ.
پەرمانچى	پادىشا زامانىسىدىكى چوڭ مەنسەپلەردىن بىرى بولۇپ، ئۇتولاراق پادىشانىڭ ھوزۇرىدا تۇرۇپ، پەرمانلار يېزىپ، ئىشلاردىن پادىشاغا مەلۇمات

	بىرىپ تۇرىدۇ.
پەرىز	مۇسۇلمانچىلىقتا ئىجرا قىلىنىشى رەت قىلىنـ مايدىغان، ئىجرا قىلمىسا بولمايدىغان ئاللا بۇيـ رۇغى.
پەرمۇزدە	پولاشقان؛ بوشاشقان.
پەركالە	بولەك - بولەك؛ پارچە - پارچە.
پەريات	نالە، ھەسرەت بىلەن توۋلىماق.
پەررەندە	ئۇچىدىغان ئۇششاق ھاشارەتلەر.
پەرھىز	بەزى نەرسىلەرنى ۋاقتىنچە يېيىشتىن ئۆزىـ تارتىش.
پەتىۋا	دىنىي ھۆكۈم ۋە قارار.
پەتتان	پىتنە قىلغۇچى، مەپتۇن قىلىدىغان.
پەتلە	كېيىمنىڭ تۈگمىسى ئۆتكۈزۈلىدىغان تۆشۈك.
پەتناھ	بىر دۆلەتنى دۈشمەن قولىدىن ئالغۇچى؛ پەتىھ قىلغۇچى.
پەتەك	پاكار، پاكىنەك (ئادەم).
پەتىخ	بىسىۋېلىش؛ تارتىۋېلىش.
پەيكەر	بەدەن؛ گەۋدە.
پەيمان	ۋەدە؛ قەسەم؛ سۆز بېرىش.
پەيمانشىكەن	ۋەدىسىدىن قايتقۇچى؛ بۇزغۇچى.
پەيمال	ئاياق ئاستى قىلىش؛ دەپسەندە قىلىش.
پەيمانە	مەي شاراپ ئۆلچەيدىغان قاچا، پىيالە.
پەيزاۋ	ئىزىدىن ماڭماق؛ ئىزىدىن ماڭىدىغان.
پەيۋەن	ئۇلانماق؛ باغلانغان.

پەيك	خەۋەرچى.
پەيغام	خەۋەر
پەشتاق	مىچىتلەر پېشىدىكى دەرىنلەرنىڭ ئەزەن ئېيتىشى ئۈچۈن ياسالغان ئېگىز مۇنارە؛ مۇنبەر.
پەيدا	زاھىر بولماق؛ سادىر بولماق؛ مەۋجۇت بولماق؛ يۈز بەرمەك.
پەيۋەست	تۇتاش؛ دائىم؛ ھەمىشە.
پەقىر	مىسكىن؛ كەمبەغەل؛ يوقسۇل.
پەھلىۋان	جەسۇر؛ باتۇر؛ چېلىشچى.
پۈتمەك	يازماق؛ ئىشەنمەك.
پۈشت	نەسىل؛ ئۇرۇق؛ تۇخۇم.

ت

تائام	غىزا؛ تاماق
تابىستان	ياز مەۋسۇمى.
تەدان	ھىلىگەر؛ قۇۋ؛ بىلىپ تۇرۇپ بىلمەسكە سالغۇچى؛ پەملىك.
تائىپە	قەۋم؛ قەبىلە.
تاكسى	كىراكەش يېنىك ئاپتوموبىل.
تالان-تاراج	بۇلاڭ-تالاڭ.
تالاپەت	چىقىم (ئۇرۇشتا ئادەملەرنىڭ ئۆلۈشى).
تالىپ	ئىلىم تەلەپ قىلغۇچى؛ مەدرىس ئوقۇغۇچىسى.

تالىبىئىلىم	ئىلىم تەلەپ قىلغۇچى؛ ئىلىم ئالغۇچى، ئوقۇغۇچى.
تالۇ	سەردار؛ جەۋھەر.
تالۇس	ياخشى؛ نەپىس.
تاماگەر	كوپ تاما قىلغۇچى؛ باشقىلارنىڭ نەرسە بېرىشىنى ئارزۇ قىلغۇچى.
تاماشا	كۆرۈپ سەير ئەتمەك؛ كۆز بىلەن كۆرمەك.
تاماشابىن	ئويۇن كۆرگۈچىلەر؛ تاماشىچىلار.
تاموژنا	چېگرىدىن ئېلىپ ئۆتۈلىدىغان پارچە ماللارنى تەكشۈرۈپ تۇرىدىغان ۋە شۇ ماللاردىن باج ئالىدىغان، چەكلەنگەن ماللارنى تۇتۇپ قالىدىغان ھەمدە چېگرىدىن كىرگۈزۈلگەن ياكى چىقىرىلغان ماللارنى ھېسابقا ئېلىپ تۇرىدىغان دۆلەت ئورگىنى.
تاناپ	ئاغامچا؛ شوينا.
تاناسىل	ئىنسان ۋە ھايۋاناتلارنىڭ جىنسى ئەزاسى؛ جان يەر.
تاناسىپ	تەڭپۇڭلۇق؛ بەلگىلىك قىسىملارنىڭ ئۆز ئارا تەڭلىكى.
تائۇق	گۇۋاچى؛ ئىسپات.
ن	چۇما كېسىلى؛ ۋابا.
تاپ	ئۆزى ئۆلۈپ قالغان جانلىقلار ئۆلۈكى؛ ئەدەپ-ئەخلاق؛ يول.
تاپ	تېز.

تاپاۋۇت	ئىككى شەيئى ئوتتۇرىسىدىكى پەرق.
تاپاك	تېپىرلاش.
تاپاۋەت	دارامەت؛ كىرىم؛ پايدا.
تارخان	فېوداللىق جەمئىيەتتە پادىشا ياكى ئاقسۆڭەكلەر ئىشغال قىلىۋالغان يەرلەر ياكى پادىشا تەرىپىدىن ئىمتىياز بېرىلگەن شەخسلەرنىڭ يەر، سۇ، مال-مۈلۈكلىرى؛ پادىشالار تەرىپىدىن ئالاھىدە ھوقۇق بېرىلگەن ۋە ئىمتىياز بېرىلگەن ئېسىلزادە.
تارخانلىق	مەخسۇس ئىمتىيازلىق ئاقسۆڭەكلەرنىڭ يېرى، بۇنداق يەرلەردىن سېلىق ئېلىنمايدۇ.
تارەم	ئاسمان؛ كوك.
تارتۇق	سوغات؛ ھەدىيە.
تەسادىپ	كۈتۈلمىگەن؛ دۇچكەلمەك.
تاۋاپ	بىرەر نەرسىنىڭ ئەتراپىنى ئايلانماق؛ مۇقەددەس جاينى زىيارەت قىلماق.
تاۋۇس	تۈكلىرى چىرايلىق، ئاۋازى يېقىملىق بىر خىل قۇش.
تاۋازۇ	خۇش پېئىللىق؛ خۇلق.
تاۋارلىق	سودا-سېتىق.
تاشپاختا	ئوتقا چىداملىق، ئىسسىقلىق ئۆتكۈزمەيدىغان، تالا-تالا مىنىرال ماددا.
تايفۇن	تېچ ئوكياننىڭ غەربىدە بولىدىغان ئىنتايىن

شىددەتلىك بوران.

تازا	چىقىم؛ راسخوت.
تاھارەت	تازىلىق؛ يۇيۇنۇش.
تاھىر	تازا؛ پاك.
تاقەت	چىدام؛ بەرداشلىق؛ سەۋر.
تاققاس	تەكشۈرۈش؛ سېلىشتۇرۇش.
تائەت	ئىتائەت؛ ئىبادەت؛ بويسۇنۇش.
تاڭلا	ئەتە؛ كەلگۈسى.
تېلېسكوپ	ئاسمان جىسىملىرىنى كۆزىتىش، سۈرەتكە ئېلىش ياكى ئۇنى باشقا ئۇسۇللار بىلەن ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان دۇربۇنغا ئوخشاش ئەسۋاپ.
تېرمىن	بىرەر پەلسەپىۋى، ئىلمىي، تېخنىكىۋى ۋە باشقا چۈشەنچىنى ناھايىتى ئېنىق، كونكرېت ئىپادىلىگۈچى سۆز؛ نام.
تېرمىنولوگىيە	پەن ۋە تېخنىكىنىڭ بىرەر ساھەسىدە قوللىنىلىدىغان تېرمىنلار توپلىمى.
تېرور	زوراۋانلىق ئىشلەتمەك؛ زالىملىق؛ جاللاتلىق
تېۋىنماق	باش قويماق؛ چوقۇنماق.
تىبابەت	دوختۇرلۇق.
تىجمەل	ھەر يەر-ھەر يەردە تېنەپ يۈرگۈچى؛ ئىشىك-مۇ-ئىشىك يۈرۈپ قوساق باققۇچى.
تىغى گوزار	ئۆتكۈر قىلىچ.
تىفىل	كىچىك بالا؛ ياش بالا.

تىمساخ	ئىسسىق بەلۋاغلاردىكى دېڭىز-دەريالاردا ياشايدىغان، كېلە جىنسىدىن بولغان ناھايىتى چوڭ يىرتقۇچ ھايۋان.
تىرىپسىن	ئاشقازان ئاستى بېزىنىڭ ئاقسىل فېرمېنتى.
تىراللېيبۇس	ئېلېكتىر قۇۋۋىتى بىلەن ماڭىدىغان ئاپتوۋۇز.
تىراژ	نەشىر قىلىنغان گېزىت-ژۇرناللارنىڭ، كىتابلارنىڭ بېسىلغان سانى.
تىرە	قاراڭغۇ؛ قارا.
تىرى خىندەڭگى	كامان ئوتى.
تىراگېدىيە	ھالاكەت، پاجىئەلىك ۋەقەلەرنى ئىپادىلىگۈچى سەھنە ئەسىرى.
تىرانسفورماتور	ئېلېكتىر قۇۋۋىتىنى كۆچەيتىدىغان ياكى پەسەيتىدىغان ئاپارات.
تىرانسكرىپسىيە	بىرەر تىل تەلەپپۇزىنى ئىلمىي مەقسەتتە شەرتلىك ئالفاۋىت ياردىمى بىلەن ئېنىق، توغرا قىلىپ يازىدىغان فونېتىك يېزىق.
تونېل	يەر، تاغ ياكى دەريا تېگىدىن قېزىپ ئۆتۈلگەن يول.
تونناژ	ئاپتوموبىل ياكى ۋاگوننىڭ يۈك كۆتۈرۈش ئىقتىدارى.
تورف	سازلىق يەرلەردە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ چىرىشىدىن ھاسىل بولغان يېقىلغۇ.
توسۇن	ئۆگىتىلمىگەن، كوندۇرۇلمىگەن؛ شاش.
تۇزاق	قۇش ۋە ياۋايى ھايۋانلارنى تۇتۇشتا ئىشلە-

	ىلىدىغان مەخسۇس ئەسۋاپ؛ ھىلە؛ ئالدام،
تول (تەۋىل)	ئۇزۇن.
تولۇئ	كورۇنمەك؛ چىقماق؛ ئۇرلەش؛ جىلۋە قىلىش؛ كۈننىڭ چىقىشى.
توشەئى ئۇقبا	ئاخىرەت سەرمايىسى.
تولگە	قومىلاق تېشى.
توججار	سودىگەر؛ تىجارەتچى.
تۇبى	رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، جەننەتتە ئۆسىدىغان چوڭ ۋە بويى نازۇك بىر خىل دەرەخ.
تۇخىم	ئۇرۇق.
تۇتىيا	ئەڭ قىممەتلىك؛ ئەڭ نادىر؛ سىنىك (خىمىيىۋى ئېلېمېنت).
تورۇلغا	پاختەكنىڭ بىر تۈرى.
تۇرغۇن	تۇراقلىق؛ قىمىرلىمايدىغان.
تۇرفى (تۇرفە)	ئەجەپلىنەرلىك؛ قىزىق؛ ئاجايىپ؛ غەلىتە.
تۇرپە چەشىم	ئاجايىپ، كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان (غەمكىن)كوز.
تۇيغۇ	ھېس؛ ھېسسىيات.
تۇغ	بايراق؛ ئەلەم.
تۇغيان	قوزغىلىش؛ ئاشماق.
تۇدۇرى	چوپىنىڭ قىزىل يىلتىزىدىن ياسالغان، ئىچ سۈرگۈزىدىغان دورا.
تۇقەيىل	سىنى دەپ؛ سىنىڭ ئۈچۈن؛ سەۋەپ بىلەن.
تۇند	ئاچچىق.

تەبىر	مەنىسىنى ئېيتىپ بەرمەك؛ ئات قويۇپ بەرمەك؛ ئىزاھلاپ بەرمەك.
تەبىرنامە	چۈش تەبىرىگە خاس كىتاپ.
تەبىي مەۋزۇن	نوزۇك تەبىەت؛ خۇش تەبىەت؛ شائىر.
تەشبىھ	ئوخشىتىش.
تەبىخ	خەنزۇچە «لىگوا» دەپ ئاتىلىدىغان قوغۇن ئۇرۇغى.
تەبەر	قىلىچ؛ جادا؛ ئايپالتا.
تەدرىج	ئاستا-ئاستا.
تەك	ئۈزۈم تېلى؛ جۈپتى بولمىغان نەرسە.
تەكبىر	ئاللانىڭ ئۇلۇغلۇغىنى ياد قىلماق.
تەكىت	تەكرار ئېيتماق؛ قەتئىلەشتۈرمەك.
تەكەببۇر	ئۆزىنى باشقىلاردىن چوڭ تۇتۇپ، باشقىلارنى كوزگە ئىلماسلىق.
تەكەللۇم	سوزلىمەك؛ گەپ قىلماق.
تەكەللۇپ	بىرەر ئىشنى قىلىشتا ئەدەپ ساقلىماق.
تەكەممۇل	كامالەتكە يېتىشمەك؛ مۇكەممەللەشمەك.
تەلاۋەت	چىرايلىق ئاۋاز بىلەن، قائىدە بىلەن ئوقۇماق.
تەلىم	ئۆگەتمەك.
تەلەپ	ئىستەك؛ ئارزۇ.
تەلئەت	يۈز؛ چىراي؛ گۈزەللىك؛ نۇرلۇق چىراي؛ جەلپ قىلغۇچى.
تەلەت	يۈز؛ چىراي؛ كورۈنۈش.

تەلخ	ئاچچىق؛ تېتىقسىز؛ قېرىق.
تەلقىن	ئۇقتۇرۇش؛ نەسىھەت قىلىش؛ كايىش؛ چۈشەندۈرۈش؛ ئىزاھلاش.
تەلخىكام	خاپىلىق؛ مەيۇسلۇك.
تۇمۇغ	دوزاق.
تەمىن	شۇبھىنى يوقاتماق؛ قورقۇنچنى يوقاتماق.
تەمنات	يىمەك-ئىچمەك؛ كىيىم-كېچەكلەرنىڭ يىغىندىسى.
تەمبەل	قاۋۇل، ئۇستىخانلىق.
تەمىر	تۈزەتمەك؛ ئىسلاھ قىلماق؛ يېڭىلىماق.
تەمكىن	ئېغىر-بېسىقلىق؛ ۋەزمىن.
تەمسىل	ئوخشاتماق؛ ئەينىنى قىلماق.
تەمەننا	ئۆز- ئۆزىدىن قانائەتلەنمەك؛ ئۆزىگە ئىشەنمەك؛ ئارزۇ؛ ئىستەك.
تەنبىھ	ئويغىتىپ قويماق؛ ئاگاھلاندۇرماق.
تەنتەك	ئۆزىنى تۇتىۋالمىغان؛ يېنىك.
تەنتەنە	مەدھىيە؛ دەبدەبە؛ ھەشەمەتلىك.
تەنتا	يالغۇز.
تەنەپپۇس	ئارام ئالماق؛ نەپەس ئالماق؛ تىنىۋېلىش.
تاناپ	يىپ؛ ئاغامچا.
تەنەئۇم	يەمەك- ئىچمەكتىن پايدىلىنىش؛ غەنىمەت؛ ھوزۇرلىنىش.
تەلەن	ئادەم

تەپچە	پاختىسى تېرىلىپ بولغان، قۇرۇپ قاخشال بولۇپ كەتكەن كېۋەز شادىلىرى.
تەپرىقە	بولۇنۇش؛ ئىتتىپاقسىزلىق؛ گۇرۇھ - گۇرۇھ.
تەپسىلى	باشتىن - ئاخىر؛ ئەتراپلىق؛ ئومۇمىيۈزلۈك؛ ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا.
تەپسىر	سۆز ياكى جۈملىلەرنى شەرھلىمەك؛ بايان قىلماق؛ چۈشەندۈرۈش.
تەپتىش	تەكشۈرمەك؛ تەكشۈرگۈچى.
تەپەككۇر	ئويلاش؛ پىكىر قىلماق؛ چۈشەنمەك.
تەرىق	يول.
تەرە	لايىھە.
تەرەھھۇم	رەھىم قىلماق؛ غەمخورلۇق قىلماق؛ شەپقەت.
تەرسا	بۇتپەرەس؛ جاھىل؛ مىجەزى يامان.
تەرەپ	شاتلىق؛ خوشاللىق.
تەر	ھول.
تەرەننۇم	مۇزىكا ئاۋازىغا قوشۇلۇش؛ جۈربولۇش؛ ناخشا ئېيتىش؛ كۈيلەش؛ سايراش.
تەرەششۇھ	سىزىش؛ تەپچىش؛ ئېقىش.
تەرسىم	شەكلىنى، ئالامىتىنى ئەتراپلىق سۆزلەپ چۈشەندۈرمەك.
تەرىپلىمەك	ئۇتۇق ۋە ياخشىلىقىنى كۆرسىتىپ ماختىماق.
تەرك	تاشلىماق؛ ۋاز كەچمەك.
تەركى دۇنيا	دۇنيادىن ۋاز كەچمەك؛ دۇنيادىن بەزمەك.
تەرتىپ	تىزىلغان؛ ئىنتىزام.

تەھـدىت	قورقۇتماق.
تەھلىكە	خەتەر؛ قورقۇنچ؛ ھالاكەتنى كۆزگە كۆرۈنگەن ھال.
تەھرىر	قايتا يازماق؛ لايىق قىلماق؛ ئىسلاھ قىلىپ تۈزىمەك.
تەھسىن	ئاپىرىن؛ بارىكاللا؛ ئالقىش؛ مەدھىيە.
تەھقىر	كەمسىتمەك؛ خارلىماق؛ ھورمەتلىمەك بولغان نەرسىگە يامان كۆز بىلەن قارىماق.
تەھقىق	راستىنى بىلمەك؛ جەزمەن؛ چوقۇم.
تەھەممۇل	تاقەت؛ بەرداشلىق؛ چىداش؛ كۆتىرىش.
تەھبەتە	قاتمۇ ـ قات؛ ئۈستى ـ ئۈستىگە.
تەھمىن	ئورۇن؛ يەر؛ جاي.
تەقىپ	نەزەر ئاستىغا ئېلىش؛ چەكلەش؛ ئارقىسىدا چۈشۈپ قوغلاپ يۈرمەك؛ ئەركىن ھەرىكەت قىلىشقا يول قويماسلىق.
تەخلىت	ئوخشاتماق؛ دوردىماق؛ ئەسلىگە ئوخشىتىپ ياسىماق.
تەقرىز	ئەسلى مەنىسى ـ قىرقىماق؛ كۆچمە مەنىسى ـ يېڭى نەشىر قىلىنغان كىتاپلارنى تونۇشتۇرۇپ يېزىلغان ماقالا.
تەقرىپ	يېقىنلاشقان؛ يېقىنلاشتۇرۇلغان.
تەقۋىم	يىلانىتلارنىڭ ھالەت ۋە ھەرىكەتلىرىنى كۆرسىتىدىغان يىللىق جەدۋەل؛ كالىندار.
تەقسىرات	نۇقسان؛ خاتا؛ كەمچىلىك؛ قىسقا قىلماق.

تەئەددى	دوق؛ تاپا ـ تەنە.
تەئەججۈپ	داڭ ـ تاڭ قېلىش؛ ھەيرانلىق.
تەئەللۇق	ئاراشلىق؛ مەنسۇپ؛ تەۋە مال ـ مۈلۈك.
تەئەييۇر	تەييار؛ تەييارلىماق؛ تەييار بولماق؛ تەييار تۇرماق.
تەئۋىز	تۇمار.
تەئجىل	ئالدىراقسان؛ ئۇپۇل ـ تۇپۇل؛ چاپسان؛سۈرئەت.
تەئمىر	بىنا سېلىش؛ ئىمارەت قىلىش.
تەئەممۇل	ئەندىشە؛ چوڭقۇر ئويغا چۆمۈش.
تەئەسسۇپ	ئېچىنىش؛ ئىچ ئاغرىتىش؛ ئەپسۇسلىنىش.
تەڭلىك	باراۋەرلىك؛ خىجىلچىلىق؛ تەڭقىسچىلىق.
تەسەلسۇل	بىر ـ بىرىگە كىرىشكەن؛ ئۇلاشقان؛ چىگىش.
تەسكىن	ئارام؛ تىنجىتىش.
تەزەللۇم	نالىش؛ پەرياد قىلىش؛ زۇلۇمدىن شىكايەت قىلىش؛ ئىقلىم.
تەزۋىر	ھىلە ـ مىكىر؛ قۇۋلۇق؛ ئالداش.
تەغافۇل	غەپلەتتە قېلىش.
تەسەررۇپ	ئىگىدارلىق قىلىش؛ ئىگە بولۇش؛ مۈلۈكنى ئىشغال قىلىش.
تەسبىھ تائەت	تەسۋى سېرىپ تائەت ـ ئىبادەت قىلىش.
تەئزىز	تېبرىككەك.
تەۋەججۇھ قىلىش	دەۋەت قىلىش؛ تەكلىپ قىلىش؛ ئۈممەت قىلىش.
تەۋەھھۇم	ۋەھىمىلىنىش؛ قورقۇنچ.

تەجەللى نۇر	يورۇقلۇق كۆرسەتكەن،
تەشبىھ	ئوخشاتماق؛ شۈبھە؛ گۇمان.
تەھەررۈك	ھەدىسلىماق؛ تەۋرىنىش.

ج

جابىر	زۇلۇم قىلغۇچى؛ جەۋرى قىلغۇچى.
جائىز	مۇۋاپىق؛ مۇناسىپ؛ لايىق؛ دۇرۇس؛ ماقۇل كۆرۈش؛ ئىجرا قىلىنىشقا رۇخسەت قىلىنغان.
جالال	ئۇلۇغلۇق؛ بۈيۈكلۈك؛ ئەڭ زور دەرىجىدە؛ ئەزىمەت.
جام	ياغاچ چۆچەك؛ پىيالە؛ قاچا.
جامال	گۈزەللىك؛ گۈزەل يۈز.
جامە	جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرى ئوقۇلىدىغان چوڭ مەسجىد. (جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرى ئوقۇلىدىغان ئورۇن مەسجىد دېيىلىدۇ)
جام- جەم	جەمشىد پىيالىسى.
جان	ھاياتلىق جەۋھىرى؛ ھايات؛ روھ.
جان نىسار	جانپىدا قىلغۇچى.
جانىسان	كۆڭۈلدىن سۆيگەن؛ كۆڭۈلنى ئۆزىگە ئاۋراتقان گۈزەل مەشۇق.
جانباز	جان بىلەن ئويناشقۇچى؛ گۈزەل سەنئەتكار.
جار(جوۋار)	ھەقەمسايە؛ خوشنا.

جارى	يۈرگۈزمەك؛ ئىجرا بولۇش؛ ئاقماق.
جاسارەت	تېتەكلىك؛ باتۇرلۇق؛ جەسۇرلۇق.
جاۋاھىر	ئۈنچە- مارجانلار؛ قىممەتباھا ئېسىل تاشلار.
جاۋاھىرات	ئۈنچە - مارجانلار؛ قىممەتباھا ئېسىل تاشلار.
جاۋىدان	مەڭگۈ؛ ئەبەدى؛ دائىمىي.
جاۋىد	مەڭگۈ؛ ئەبەدى؛ دائىمىي.
جادۇ(جادۇئى)	مەپتۇن قىلىدىغان.
جاھ	مەرتىۋە؛ مەنسەپ؛ دەرىجە.
جاھالەت	مەرىپەتسىزلىك؛ بىلىمسىزلىك؛ ئىلىم - پەندىن بەھرى ئالالماسلىق؛ نادانلىق؛ قاراڭغۇلۇق.
جاھاننامە	جاھاننى كۆرسەتكۈچى (ئەينەك)؛ رادار.
جاھانگىر	(جاھان—دۇنيا؛ گىر — قىسماق؛ تۇتماق) دۇنيانى ئالغۇچى ياكى قىسقۇچى.
جاھىد	ئەستايىدىللىق.
جايقان	ئاق.
جازانە	پومىشچىك - بايلارنىڭ چەكلىك مۇددەت ئىچىدە قايتۇرۇش شەرتى بىلەن كەمبەغەللەرگە قەرز پۇل بېرىپ، يۇقىرى پىرسەنت ئۈندۈرۈۋېلىشى.
جازىبە(جەزبە، جەزپ)	جەلپ قىلىش قۇۋۋىتى؛ تارتىش؛ تارتىلىش؛ تارتىش قۇۋۋىتى.
جىلد	بىر كىتاپنىڭ ئايرىم كىتاپ بولۇپ چىققان قىسمى (بولۇمى، توم).

جىلۋە	گۈزەل سۈرەتتە ـ كورۇنۇشتە بولۇش
جىلىل	ئۇلۇغ؛ چوڭ؛ كاتتا.
جىرىمانە	پۇل جازاسى؛ ئىشتىراپ.
جىۋار	خوشنا.
جىسما	جۈپلەشمەك؛ جىنسى مۇناسىۋەت.
جىنازا	يۇيۇپ تازىلاپ كېپەنلەپ، تاۋۇتقا ياتقۇزۇلغان، تېخى كومۇلمىگەن مۇردا.
جىسەكچى	كېچىدە كوچا تازىلىغۇچى.
جىۋەك (ۋىجىك)	جۇغى كىچىك؛ ئۇستىخىنى كىچىك.
جىيەك	بىر نەرسىنىڭ چورىسىگە تۇتۇلىدىغان گۇللۇك رامكا.
جىيەن	ئاكا ـ ئۇكا ياكى ئاچا ـ سىڭىلىسىنىڭ بالىلىرى.
جىگراتقۇ	قوڭغۇراق.
جۇۋا	كونا جەمىيەتتە ئاشلىق بازىرى.
جۇدا	ئايرىلماق.
جۇلا (جىلا)	نۇر؛ پارقىراق؛ پارلاقلىق.
جۇلغىماق	ھايۋان ۋە قۇشلارنىڭ ئەتىيازدا كونا يۇڭ ياكى تۈكلەرنى تاشلاپ، يېڭى يۇڭ ياكى تۈكلەرنى چىقىرىشى.
جۇنۇن	ئەقلىنى يوقاتقانلىق؛ ساراڭلىق؛ يوشۇرۇن بولۇش.
جۇنۇپ	جىمادىن كېيىن يۇيۇنماي يۈرۈش؛ پاسكىنىلىق.
جۇۋان	ياشلىق؛ قېنى تېشىپ تۇرغان.
جۇببە	شەيخلەرنىڭ مەخسۇس چاپىنى؛ كىيىم ئۇس ـ

	تىدىكى تون؛ كىيىم.
ۇش	قايىنىماق؛ دولقۇنلىماق.
ۇشقۇن	قايىنىغان؛ دولقۇنلىغان؛ كوتىرىلگەن.
ـۇزدان	ھوججەت ۋە باشقا نەرسىلەرنى سالىدىغان، ھەجىمىگە قاراپ قولدا ئېلىپ يۈرىدىغان ياكى يانچۇقتا سالىدىغان قاپچۇق.
ۇشتۇجۇ	ئىزلەش؛ ئاختۇرۇش.
ۇز	باشقا؛ ئۆزگە.
ۇزئى	پارچە؛ بولەك؛ ئايرىم.
ۇززام	ماخاۋ (موخو) دەپ ئاتىلىدىغان كېسەللىك.
ۇرم	گۇناھ؛ ئەيىپ.
ۇرئە	يۇتۇم؛ قۇلتۇم.
ۇملەناز	بىر ئېغىز سوز.
ويانە	ئىزدىگۈچى.
ەبرائىل	پەيغەمبەرلەرگە ۋەھى ئېلىپ كېلىشكە مەسئۇل بولغان مالائىكە.
ەبىن	پېشانە؛ ماڭلاي.
ەبھە	جەڭ؛ ئۇرۇش بولىۋاتقان يەر.
ەۋزا	شەمسىيە 3 ـ ئاي، قەمەرىيە 5 ـ ئاي.
[illegible]	ئاتا ـ بوۋىلار.
ەدى	شەمسىيە 10 ـ ئاي، قەمەرىيە 12 ـ ئاي.
[illegible] ـ جەمەت	ئاتا ـ بوۋىلار، ئۇرۇق ـ ئەۋلات.
ەدىت	يېڭىلىق تەرەپدارى؛ يېڭىلىققا ئىنتىلگۈچى.
ەللاپ	چارۋا مەھسۇلاتلىرىنى ئېلىپ ساتقۇچى.

جەلپ(جەلب)	ئۆزىگە قارىتىش؛ دىققىتىنى تارتىش.
جەلگۇر	يانچۇقچى؛ ئوغرى.
جەمئى	توپلىماق؛ بىر يەرگە توپلىماق؛ جەملىمەك؛ ھەممىسى قوشۇلۇپ.
جەمىلە	بىراۋنىڭ كۆڭلىنى خوش قىلىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان ھەرىكەت.
جەمەت	بىر ئۇرۇقتىن بولغانلار؛ بىر نەسىلدىكىلەر.
جەندە	دەرۋىش، شەيخلەرنىڭ ئۈستىدىكى ئۇزۇن كىيىمى. ھەرخىل لاتا پۇرۇچلىرىدىن قۇراپ تىكىلگەن قەلەندەر كىيىمى؛ يىرتىق كىيىم.
جەڭگىۋار	جەڭگە ئۇستا؛ كۈرەشچان؛ جەسۇر.
جەرىھە	يارا؛ جاراھەت.
جەرراھ	تاشقى كېسەللەرنى داۋالايدىغان دوختۇر، ئاپېراتسىيە قىلغۇچى.
جەريان	بىرەر ھادىسە، ۋەقەنىڭ ئىزچىللىق بىلەن تەرەققى قىلىشى؛ ئاقماق.
جەسۇر	يىگىت؛ يۈرەكلىك؛ جاسارەت ئىگىسى.
جەۋلان	ئۆزىنى ھەرتەرەپكە تاشلاپ ئوينىماق؛ ئويناقلىماق.
جەيلان	چۆللەردە ياشايدىغان، تېز يۈگرەيدىغان، پاقالچەكلىرى ئىنچىكە، ئۈچكىدىن كىچىك، كۆزلىرى چىرايلىق، كىيىكلەر ئائىلىسىگە تەۋە ھايۋان.
جەيھۇن	ئامۇر دەرياسى.
جەۋھەر	ئېسىل ماددا؛ نەرسىلەرنىڭ تۈپ نېگىزى.
جەزىرە	دەشت؛ چۆل؛ باياۋان.

[illegible]	قىمار ئويۇشتۇرغۇچىنىڭ قىمار ئوينىغۇچىلارغا بېرىپ تۇرغان پۇلى.
جەرخور	جەزبەرگۈچى.
جەزم	مۇقىملاشتۇرماق؛ بىر قارارغا كەلمەك.
جەزبە	تارتىش؛ تارتىلىش.
جەھەننەم	دوزاخ.
جەھد	ئەستايىدىللىق؛ تىرىشىش.
جەمىيەت	كۆپچىلىك كىشىلەر؛ ئومۇمنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.
جەمھۇرىيەت (جۇمھۇرىيەت)	كۆپچىلىكنىڭ دۆلىتى.

چ

چاجۇش	مەخسۇس چاي دەملەپ ئىچىدىغان كىچىك چوگۈن.
چاكە (ر) دى	چارلىغۇچى؛ كۆزەتچى.
چاكار	خىزمەتچى؛ ياللانما خىزمەتچى.
چالاك	چاققان؛ ئەپچىل؛ ئىلدام.
چاراكى	چۈنكى؛ سەۋەبى.
چاھىيانا	پالەچ ئاغرىقىنىڭ دورىسى.
چاھ	قۇدۇق.
چالاش	تېرە تۆلۇم.

چاربازارچى	كونا جەمىيەتتە ھەممە يەردە بولىدىغان قەرەللىك بازارلاردا سەيىيارە يۈرۈپ مال ساتقۇچى.
چارپاي	توت ئاياقلىق ھايۋانلار.
چارسۇ	توت بۇرجەكلىك؛ توت كوچىنىڭ بىرلەشكەن جايى.
چارشاپ(چايشەپ)	يوتقان ـ كورپىلەرنى كىرلەشتۇرمەسلىك ئۇچۇن تارتىلىدىغان كىرلىك.
چاشگاھ	ئەتىگەنلىك تاماقتىن كىيىن، چۇشتىن بۇرۇنقى ئارىلىق؛ زامان.
چاغ	زامان جەريانى؛ ۋاقىت.
چاھاريار (چارىيار)	توت دوست.
چاقىرىم	ئۇزۇنلۇق ئولچەم بىرلىگى بولۇپ، 500 مېتىرغا تەڭ.
چاقسا	ياغاچتىن ياسالغان ئاددى دەرۋازا.
چاڭقىماق	ئۇسساپ قۇرۇپ كەتمەك.
چىركاۋ	خىرىستىيان دىنىدىكىلەرنىڭ ئىبادەت ئورنى.
چىرىك	كونا جەمىيەتتە ھوكۇمەت ئەسكەرلىرى.
چىدەر	ئاتنىڭ ئۇچ پۇتىغا سېلىنىپ چېتىپ قويۇلىدىغان ئەسۋاپ.
چىلىم	ئىچىگە تاماكا سېلىپ چېكىدىغان سايمان.
چىللە	12 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنىدىن 2 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنىگىچە 40 كۈنلۈك قاتتىق سوغاق مەزگىلى.

چىلتەن	قىرىق تەن.
چىلەك ئويۇنى	هاراق ئۇستىدىكى سوزئويۇنى.
چىمچىمەك	چوكۇرمەك؛ كەمسىتمەك؛ ھەقىركورمەك
چىمەن(چەمەن)	گۇلى كوپ چوپلۇك.
چىمەنزار	گۇلى كوپ چوپلۇك.
چىن ـ چىن	تال ـ تال؛ قات ـ قات.
چىچەن	زىرەك؛ تۈيغۇن.
چىركىن	مەينەت؛ ئىپلاس.
چىۋەر	چەبدەس؛ چاققان؛ ئۇستا؛ ماھىر.
چىغرىق	چىگىت ئايرىغۇچ؛ سۇچىقىرىش سايمىنى.
چىقان	قاننىڭ بۇزۇلۇشى سەۋدۇدىن بەدەنگەچىقىدىغان يىرىڭلىق ئۇششاق يارا.
چوپان	قوي ـ ئۆچكە؛ كالا پادىلىرىباققۇچى؛ مالچى.
چوستخىزبول	تەييار بولۇپ تۇر.
چول	پۇرسەت؛ بوش ۋاقىت.
چولپان	ۋېنىرا يۇلتۇزى؛ كەچقۇرۇنلۇغى زوھرە يۇلتۇزى دىيىلىدۇ.
چولتا	نائۇستا؛ پىشمىغان؛ كامالەتكە يەتمىگەن.
چوتا(چوتۇ)	قىماردا ئۇتقۇچىلارنىڭ جەزخورغا بىرىدىغان پىرسەنت پۇلى.
چۇچۇق	ئات، قوي ئۆچەيلىرىگە قىيماقلانغانگوش قاچىلىنىپ ياسالغان يىمەكلىك.
چۇۋۇر	ماللارنىڭ ئۇزۇن، يىرىك يۇڭى (قىلىچىق دەيمۇ ئاتىلىدۇ).

چۈغىز	ھۇقۇش.
چەللە	تۇت ئەتراپى ئۇچۇق، ئۈستى يېپىقلىق ئورۇن.
چان	مولچەر؛ ئويلىغان يەر.
چەندازا	يانغا ئېسىۋالىدىغان پۇل سالغۇچ.
چەرچەن(مال)	تاغاق - سۆزگە، يىپ - يىڭنە، تۈگمە قاتارلىق ئۇششاق - چۈششەكماللار.
چەرەندە	يەردە ماڭغۇچى ئۇششاق ھاشارەتلەر.
چەۋەنداز	ماھىر؛ ئۇستا؛ چاققان.
چەشمە	كۆز؛ بۇلاق.
چەھرە(چېھرە)	يۈز؛ چىراي؛ سىما.
چەرخ	ئاسمان؛ ئايلانغۇچى؛ كۆك؛ پەلەك.
چەرخىكاجرەپتار	تەتۈر ئايلانغۇچى پەلەك (چەرخ - ئايلانغۇچى؛ كاج - تەتۈر؛ رەپتار - مېڭىش).
چونتەك	يانچۇق.
چورە	ئايال قۇل؛ چاكار.
چوكۇنەم	چاكىنا.
چۈلە	ئۇسسۇزلۇق ئۈچۈن ئىچىلىدىغان قاق نۇي.
چۈمبەل	يۈزگە تارتىدىغان پەردە ياكى رەخت.
چۈنچە	كىشمىش ئۈزۈم قۇرۇتۇلىدىغان مەخسۇس ئۆي.
چۈن - چەرا	نېمە ئۈچۈن؛ نېمىشكە.
چۇست-چالاك	دەرھال؛ بەك تېز.
چۈشكۈن	ئۈمىتسىزلىك؛ روھى كەيپىياتنىڭ تۆۋەنلىشى.
چۈچۈلا	چالا كۆيۈپ ئۇچۇپ قالغان ئوتۇن.

ح

اب	تۆپىقۇ.
ابوسات	(1) قەبىھلىك؛ رەزىللىك؛ يىرگىنىشلىك؛ پاسىقلىق؛ ئېپلاسلىق؛ پەسلىك؛ يامانلىق؛ پەسكەشلىك. (2) بۇزۇقلۇق؛ نۇقسان؛ كەمچىلىك؛ ئەيىپ؛ قۇسۇر؛ ئىللەت.
اڭەن	جىنايەت قىلغۇچى؛ كورگەن ياخشىلىقنى ئىنىسبەتەن يامانلىق قىلغۇچى؛ ۋەدىگە ۋاپاسىزلىق قىلغۇچى؛ ۋەتىنىگە زەرەر يەتكۈزگۈچى.
اك	توپا؛ تۇپراق.
اكىستەر	كۈل.
اكسار	تۇپراق بىلەن باراۋەر؛ خار؛ ھەقىر.
اكو - غۇبار	توپا - چاڭ.
ال	مەڭ، بەدەندىكى قارا ياكى قىزىل تۇغما داغ ساقمىت، قۇتۇلماق.
الاس	
الايىق	كۆپچىلىك؛ ئاممىسى؛ كىشىلەر.
اسى ئام	كۆپچىلىك.
الى	بوش ئورۇن؛ بىرەر ئىشتىن چەتتە تۇرغۇچى، ئادىل؛ ساختا بولمىغان.
الس	
السانە	ھەر قانداق شەخسى مەنپەئەت چۈشەنچىسىدىن

	خالى؛ساپدىل بىلەن؛ ئۆزلۈگىدىن.
خالىت	ئۇزۇن ياشىغۇچى؛ دائىم؛ ئەبەدى.
خالىق	ياراتقۇچى؛ يوقتىن بار قىلغۇچى (خۇدانىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرى).
خالىقا	ئەي خالىق.
خالۋاپ	گىلەم توقۇغۇچى ھۈنەرۋەن.
خام	(1)پىشمىغان؛ كامالەتكە يەتمىگەن؛ تەجرىبىسىز؛ (2) ماتا.
خامە	قومۇچ قەلەم.
خامىلىيون	ئافرىقا، جەنۇبىي ياۋروپا، غەربىي ۋەجەنۇبىي ئاسىيادا ياشايدىغان،شارائىتقا قاراپ تېنىنىڭ رەڭگىنى تېز ئۆزگەرتەلەيدىغان كەسلەنچۈككە ئوخشاش ئۆمىلىگۈچى ھايۋان؛ پايدىنى كوزلەپ،ئۆز پىكىر ۋە كوز قاراشلىرىنى دائىم ئۆزگەرتىپ تۇرىدىغان بىقارار، پىرىنسىپسىز ئادەملەرگە تەخلىت قىلىنىدۇ.
خامۇش	ئۈن چىقارماسلىق؛ جىم بولماق.
خان ئاغىچا	پادىشانىڭ ئاپىسى.
خانىكە	پادىشانىڭ قىزى.
خانىش	پادىشانىڭ خوتۇنى.
خانەقاھ	مىچىت مۇنبىرى؛ ئىچكەركى ئۆي (كىشىلەرنىڭ ئىبادەت قىلىدىغان مەخسۇس جايى).
خانۇمان	مال ـ مۈلۈك؛ ئائىلە.
خانە	ئۆي؛ ئائىلە.
خاپىغان	كىشىلەردىكى تېرىككەك، سەپرا،ئەسەبى مىجەزۋە

	ئېرۋا كېسىلى.
خار	تىكەن.
خارە(خارا)	تاش.
خاراب(خاراپ)	بۇزۇلغان؛ يىقىلغان؛ۋەيران بولغان؛نورمالسىزلىق.
خاررەت	ياغاچچى.
خارتوم	پىلنىڭ تۇمشۇغى.
خاتىمە	ئاخىرى؛ تۈگەنچىسى.
خاتەم (خەتمە)	ئاخىرلاشماق؛ تۈگەتمەك.
خاتەم	تامغا؛ موھىر؛قولغا سالىدىغان ئۈزۈك.
خەتنە	ئوغۇللارنىڭ زەكەر ئۇچىنى كەسمەك.
خاتىپ	جامەلەردە خۇتبى ئوقۇغۇچى؛كوپچىلىك ئالدىدا سوز سوزلىگۈچى.
خاتىر	چۈشەنچە قۇۋۋىتى؛ پىكىر؛ زېھىن.
خاتىرلىمەك	خاتىرىگە كەلتۈرمەك؛ ئۇنۇتماسلىق؛ قەغەزگە يېزىپ چۈشۈرمەك.
خاھىش	مايىللىق؛ تۇتۇلغان يول؛ ئىستەك؛ ئارزۇ؛ ئېغىش؛بىر نەرسىنىڭ راۋاجلىنىش يولى.
خاۋەر	كۈن چىقىش؛ شەرق.
خازىن	غەزىنىچى.
خىمىيە	تەبىي پەننىڭ بىر ساھەسى بولۇپ،ماددىلارنى ۋە ئۇلارنىڭ تەركىۋى، تۈزۈلۈشى ھەم خۇسۇسىيەتلىرىنى ئۆگىنىدىغان پەن.
خېرىدار	سېتىۋالغۇچى؛ مۇشتىرى.
خىجىل(خەجىل)	ئىزا تارتماق؛ بىئەپلىك ھېس قىلماق.

خىلاپەت	سۇلتانلىق؛ پادىشالىق.
خىلۋەت	كىشى كۆپ بارمايدىغان چەت-ياقا يەر.
خىلۋەتگۇزىن	خىلۋەتكە چېكىنمىش.
خىلقەت	كىيىم ـ كېچەك.
خىلور	تېخنىكىدا ۋە سانىتارىيىدە دىزىنفېكسىيە ئۈچۈن ھەربى ئىشلاردا ئوغا ماددىسى سۈپىتىدە قوللىنىلىدىغان خىمىيىلىك ئېلېمېنت؛ تونجۇقتۇرغۇچى گاز.
خىلوس	ئۈچەي چاۋالىيىغا كانىلىدىكى سۈيۈقلۇقنىڭ ئاشقازان ئاستى بىزى، ئۆت، ئۈچەي سۈيۈقلۇقلىرى بىلەن قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان، كىلاتالىقىنى يوقاتقان سۈتسىمان سۈيۈق جىسىم.
خىنىن	بەزگەك كېسىلىگە شىپا بولىدىغان قېرىق دورا.
خىنزىر	چوشقا؛ تۇڭگۇز.
خىرام	چىرايلىق يۈرۈش.
خىرامان	بىپەرۋا؛ بىر ئىشقا ئېتىۋار بىلەن قارىمالىق؛ غەم يىمەسلىك؛ ئۆزىنى ھەر تەرەپكە تاشلاپ چىرايلىق يۈرىدىغان.
خىرە	غۇۋا؛ تۇتۇق؛ روشەن بولمىغان.
خىرەد	پاراسەت؛ ئەقىل.
خىرىستوماتىيە	تاللانغان ئەسەرلەر ياكى شۇلاردىن ئېلىنغان پارچىلار توپلىمىدىن ئىبارەت بولغان ئوقۇش كىتاۋى؛ قوللانما.

ىرقە	يىرتىق، ياماق كىيىم ـ كېچەك؛ جەندە؛ ئۇۋراق جۇگا.
ىشى ئەقرۇبالىرى	ئۆز ئادەملىرى؛ ئۇرۇق ـ تۇققانلىرى.
ىشۇ-تاپار	ئۇرۇق ـ تۇققان.
وجا	مۇقەددەس؛ ئەپەندى؛ پەيغەمبەر ئەۋلادىغا مۇناسىۋەتلىك شەخس.
ولىرا	ۋابا.
وپ	ياخشى؛ چىرايلىق؛ لايىق.
ورىماق	كېمىيىپ كەتمەك؛ بەرىكەت قىلماسلىق
وشە	باش؛ باشاق؛ بىر ساپ (ئۈزۈم).
وردەك	ئوزۇق.
ۇي	ئادەت.
وبلەر	ياخشىلار.
ۇبان	چىرايلىق.
ۇد	ئۆزى؛ پەقەت؛ تالغۇز.
ۇدۇك	گۇمان.
ۇدكام	ئۆز مەخسىدىنى كوزلىگۈچى.
ۇدۇكسىمان	ئۆز ـ ئۆزىدىن گۇمانلانماق.
ۇدبىن	ئۆز مەنپەئەتىنىلا سوزلەيدىغان كىشى
ۇن	قان.
ۇناب	قان؛ زەرداپ.
ۇنابە	قان سۈيى.
ۇن رىز	(رىز — توككۈچى) قان توككۈچى.
ۇن ئالودە	قانغا بويالغان.

خەدەت	تومۇر.
خەددى گۈلگۈن	گۈل ئۈز، يۈزى گۈلرەڭ.
خەلىپە	پادىشادىن ئۇلۇغراق ئۇنۋان.
خەلىپۇگۈچ	كىتاپنىڭ ئوقۇپ كەلگەن بېتىنى ئۇنتۇپ قالماسلىق ئۈچۈن قىستۇرۇپ قويۇلىدىغان قەغەز ياكى لېنتا.
خەلپەت	دىنىي مەكتەپلەردە سىنىپ باشلىقى ياكى ئۇگىنىش باشلىقى.
خەلق	يارىتىلغۇچى.
خەندە	كۈلمەك؛ كۈلۈش.
خەندان	كۈلگۈچى؛ كۈلىدىغان؛ كۈلگەن.
خەنناس	شەيتان.
خەفى	يەڭگىل.
خەپى	يوشۇرۇن؛ مەخپى.
خەر	ئېشەك.
خەس	ئوت-چوپ؛ پاخال؛ ئەخلەت.
خەسىس	بېخىل؛ پەخسىق؛ پىششىق.
خەستە	كېسەللىك؛ بىچارە؛ خار؛ سۇنۇق؛ تۆۋەن.
خەستەخانا	شىپاخانا؛ دوختۇرخانا.
خەت	بۇرۇت (يېڭى چىققان بۇرۇت)، يېزىق.
خەتتات	ھۆسنىخەت يازغۇچى.
خەتەر	ئۆلۈمگە يېقىنلاشماق.
خەيرولبەشەر	ئادەملەردىن ياخشىسى.
خەيلى ھەشەم	شاۋكەتلىك قوشۇن.

خۇنۇك	نۇرسىز; جۇلاسىز
خۇنخارە	قان تۆككۈچى.
خۇنبار	قانلىق ياش.
خۇپسەن	بىلىپ تۇرۇپ بىلمەسكە سالماق ۋە شۇنداق كىشى.
خۇپپىيانە	يوشۇرۇن؛ مەخپى.
خۇررام	خوشاللىق؛ شاتلىق.
خۇردەدان	ئىنچىكە پەملىك؛ زېرەك.
خۇرۇچ	خام ئەشيا؛ ماتېرىيال.
خۇرۇش	غەۋغا؛ ۋاڭ - چۇڭ.
خۇرشىد	كۈن؛ قۇياش.
خۇرشىد خاۋەر	شەرق قۇياشى.
خۇسۇمەت	دۈشمەنلىك؛ بوھتان؛ ئاداۋەت؛ جېدەل.
خۇتبە	جۈمە نامىزىدا مۇنبەردە قىلىنىدىغان دۇئا ۋە تەشۋىقات.
خۇش ئاۋا	خۇش ئاۋاز؛ ياخشى كۈيلىگۈچى.
خوكبان	چوشقا باقار.
خۇم (خۇمرا)	قاچا؛ لايدىن ياسالغان كورا.
خۇشنۇد	خوشاللىق؛ شاتلىق؛ رازىلىق.
خۇشتار	ئامراقلىق؛ بېرىلمەكلىك.
خۇشىك	قۇرۇق.
خۇي	تەر.
خەممار	مەي؛ مەي ساتقۇچى؛ ئىچكۈلۈك قىلغۇچى.
خەراش	تاتلاش.

خەزرا	يېشىل.
خەۋاتىر	تەشۋىش؛ قورقۇش.
خەيىر	ياخشى ئىش؛ ياخشىلىق.
خەيرىيەت	ياخشى؛ ساۋاپلىق ئىشلار؛ بەختكە يارىشا.
خەيرخاھ	ياخشىلىق تىلىگۈچى؛ ياخشى تىلەكلىك.
خەيرلىك	پايدىسى تېگىدىغان؛ ياخشىلىقى بولغان.
خەزىنە	پۇل ۋە قىممەتباھالىق نەرسىلەر قويۇلىدىغان ۋە ساقلىنىدىغان مەخسۇس ئورۇن؛ دۆلەت مالىيەسى.
خەزىنىدار	خەزىنە باشلىقى.

ھ

ھاكىم	ھۆكۈم سۈرگۈچى؛ ھۆكۈم يۈرگۈزگۈچى؛ تېۋىپلارمۇ ھۆكۈم قىلغانلىقتىن ھاكىم دېيىلىدۇ.
ھالاۋەت	شېرىنلىك ۋە تاتلىقلىق؛ زوق ۋە لەززەتلىك.
ھامال	يۈك قاچىلاپ، يۈك چۈشۈرگۈچى ئىشچى، يۈك توشۇغۇچى.
ھامام	يۇيۇنۇش ئۆيى (مونچىنىڭ بىر خىلى).
ھامىي	[illegible] ئاستىغا ئالماق؛ ھىمايە قىلماق.
ھامىت	شۈكۈر قىلغۇچى.
ھامۇن	چۆللۈك؛ كەڭ ۋە تۈز دالا.
ھاپىز	يادقا ئوقۇغۇچى؛ ياد ساقلىغان كىشى.

ھاسىل كالام	سۆزنىڭ قىسقىسى.
ھاتتا	كونا جەمئىيەتتە بازارمۇ - بازار يۈرۈپ سودا قىلغۇچى.
ھاتەم	سېخىلىقى بىلەن مەشھۇر بولغان بىر شەخس.
ھاتەپ	غايىپ.
ھاۋا	يەر يۈزىنى ئوراپ تۇرغان ۋە پۈتۈن مەۋجۇداتنىڭ ھاياتى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان رەڭسىز، پۇراقسىز گاز.
ھاۋالە	بىر ئىشنى باشقا بىراۋنىڭ ۋاكالىتەن باشتۇرۇپ قويۇشى ئۈچۈن تاپشۇرماق.
ھاشار	ئادەم ئالۋاڭ - سېلىقى.
ھاشىيە	بىر نەرسىنىڭ چۆرىسىگە تۇتۇلغان جىيەك.
ھايا	ئىزا؛ نومۇس.
ھايان	پايدا؛ نەپ؛ مەنپەئەت.
ھازا	مۇسىبەت؛ ماتەم؛ قارىلىق.
ھازىر جاۋاپ	تېز ۋە ئۆز جايىدا جاۋاپ بېرىش.
ھاڭگام	بەربىر.
ھېكىم	دانىشمەن؛ پەيلاسوپ؛ تېۋىپ؛ دوختۇر.
ھېلىم	خۇيى مۇلايىم؛ يۇمشاق خۇيلۇق؛ يۇۋاش.
ھېسسىيات	تۇيغۇ تەسىرى؛ روھىي تەسىرلىنىش؛ سەزگۈ.
ھېقىق	قىممەتلىك قىزىل تاش.
ھىد	پۇراق؛ بۇي.
ھىدايەت	توغرا يول كۆرسەتمەك؛ توغرا يول تاپماق.
ھىكايە	ئوخشاتماق؛ ۋەقەنى ئوخشىتىپ سۆزلەش.

ھىجىر	ئايرىلىش.
ھىجران	جۇدالىق؛ ئايرىلغان.
ھىجرەت	(ھەجرەت) بىر يەردىن باشقا يەرگە كوچۇش؛ مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ مەككىدىن مەدىنىگە كۆچۇشى.
ھىجرىيە	مۇسۇلمانلارنىڭ يىل ھىساۋى.
ھىكمەت	بىلىمدانلىق؛ موجىزە؛ دانىشمەنلىك؛ تەدبىر؛ سەۋەپ.
ھىلال	يېڭى چىققان ئاي؛ گۈزەلنىڭ ئايدەك ئېگىلگەن قېشى.
ھىللا	قۇۋۇ.
ھىمات	يولەنچۈك؛ پانا بولماق؛ ھامى بولماق.
ھىممەت	ساخاۋەت؛ ياخشىلىق.
ھىرىس	خۇمار؛ ئامراق؛ بېرىلمەك؛ مەستلىگى كەلمەك.
ھىرىز	قەلئە؛ قورغان؛ پاناھ جاي.
ھىرمان	مەھرۇملۇق.
ھىسار	ئەتراپى تام بىلەن قورشالغان ئىگىز قەلئە؛ قورغان.
ھىڭگان	توگىنىڭ چىشىسى.
ھورمولوگلار	خىمىيىلىك ئاساسىي خاراكتىرى ئوخشاش، ئەمما ئاتوم گۇرۇپپىلىرى پەرقلىنىدىغان ماددىلار.
ھۇما	ئەپسانىۋى رىۋايەتتىكى بىر قۇش بولۇپ، ئۇنىڭ سايىسى كىمنىڭ بېشىغا چۈشسە شۇ كىشى بەختلىك بولارمىش.

ھوباب	سۇ ئۈستىدىكى كوپۇكچە.
ھۇۋەيدا	ئاشكارە؛ ئېنىق؛ روشەن؛ ئايان.
ھۇت	شەمسىيە 12 ـ ئاي، قەمەرىيە 2 ـ ئاي؛ مىلادىيە يىل ھىساۋى بويىچە 2 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى.
ھوججان	ئەرەبىستاندىكى بىر ۋىلايەت.
ھۇمرەت	قىزىللىق.
ھۇررىيەت	ئازاتلىق؛ ئەركىنلىك؛ مۇستەقىللىق.
ھەب	يۇمىلاق؛ ئۇرۇق؛ جۇڭگىدا تەييارلانغان كۆمىلاچ دورا
ھەبىب	دوست ـ ياران؛ بۇرادەر.
ھەبىبە	دوست (ئاياللارغا قارىتىلىدۇ).
ھەبىس	سولىماق؛ قامىماق.
ھەبىسخانا	قاماقخانا؛ تۈرمە.
ھەبەش	نېگىر؛ قارا تەنلىكلەر.
ھەد	چەك ـ چېگرا؛ پايان.
ھەدىيە	سوغا؛ توھپە؛ تەقدىم.
ھەدىقە	باغ.
ھەدىس	سوز (پەيغەمبەرنىڭ سوزى)،
ھەمىد	ماختالغان؛ ماختاش.
ھەيلى ئەقدى	قانۇن؛ توختاملار.
ھەيۋىبالا	قايغۇلۇق؛ ئاپەت.
ھەزىل	چاقچاق.
ھەزىلكەش	چاقچاقچى،
ھەۋاش	ئەتراپ.

ھەمراھ	بىللە يۈرگۈچى؛ يولداش(راھ ــ يول مەنىسىدە).
ھەزىن	قايغۇلۇق؛ مۇڭلۇق؛ غەملىك؛ خاپا
ھەزار	مىڭ
ھەرىپ	قارشى؛ دۈشمەن.
ھەرىپ	شېرىك؛ ئۆلپەت.
ھەرراس	دېخان.
ھەزەرقەتىرە (ھازەرقەتىرە)	مىڭ ھەسسە كۆپ.
ھەڭگام	ۋاقىت؛ زامان.
ھەنگام	گەپ ــ سۆز.
ھەنگامە	ۋەقە.
ھەننات(ھانىۋت)	ئېلىپ ساتار؛ جاللاپ؛ ھايانكەش.
ھەنۇز(ھونۇز)	ھازىرغىچە؛ ھېلىغىچە.
ھەجۋى	مەسخىرە؛ زاڭلىق قىلىش.
ھەجىر	ئايرىلىش؛ جۇدالىق.
ھەجەر	تاش.
ھەلقۇم	كېكىرتەك؛ بوغۇز؛ تاماق.
ھەمدەم	يار ــ يۆلەك؛ ھەمنەپەس.
ھەمخانە	بىر ئۆيدىكىلەر؛ بىر ئۆيدە ئولتۇرىدىغانلار.
ھەمشىرە	دوختۇرخانىلاردا كېسەللەرنى كۈتكۈچى قىز ــ ئايال؛ سىڭىل.
ھەمزەك	تېگى كۆك، گۈللۈك ماتا.
ھەميان	يانچۇق؛ خورجۇن؛ خالتا؛ سومكا؛ پورتمان.

ھەمەك	چوڭ ھەم نېپىز قىلىپ يېقىلغان تونۇر نېنى.
ھەمسال	مۇڭداشقاق؛ سىرداش؛ كويۇمچان.
ھەمەل	شەمسىيە 1 ــ ئاي؛ قەمەرىيە 3 ــ ئاي. مىلادىيە يىل ھېساۋىدا 3 ــ ئاينىڭ 22 ــ كۈنى.
ھەپتە	يەتتە.
ھەرەم	مۇقەددەس جاي.
ھەرەم	مەككە شەھىرىنى كۆرسىتىدۇ.
ھەرەم	ئوي؛ ئىچكىرىكى ھويلا؛ ئوردا
ھەرەم	ئوي؛ ئىچكىرىكى ھويلا؛ ئوردا.
ھەرەم ئاغىسى	ئوردىدا ھەرەم ئىشلىرىغا مەسئۇل خادىم.
ھەرەمباغ	ئوردا بېغى.
ھەرەج (ئەرەج)	جاپا؛ دەرت ــ ئەلەم.
ھەسرەت	قايغۇ؛ ئېچىنىش؛ قولغا كەلمىگەنلىكى ياكى كەلگەن بولسىمۇ يوقىتىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئىچ ئاغرىتماق.
ھەسەد	كورەلمەسلىك؛ ئىچى يامان (تار)؛ رەشىك.
ھەشەمەت	داغدۇغا؛ كاتتا؛ بۈيۈك ئېتىۋار؛ ھۆرمەت.
ھەشۋۇ	بىھۇدە؛ مەنىسىز.
ھەيدەر	ئارسلان؛ باتۇر.
ھەيراۋ	قىشتا ئىسسىق ياقلارغا كېتىپ يازدا كېلىدىغان، تام تۆشۈكلىرىنى ئۇۋىگە ماكان قىلىدىغان، بولۇپمۇ ھاۋا تۇتۇق كۈنلىرى يامغۇر يېغىشتىن ئىلگىرى ئۇگىلىرىدىن چىقىپ ئۇچۇشقا باشلايدىغان بىر تۈرلۈك قالىغاچ؛ بەزىدە شەھەر قالغىچى دېيىلىدۇ.

ھەيرەت	ھەيرانلىق؛ نېمە قىلاردىنى بىلمەسلىك.
ھەييار	مۇغەمبەر؛ قىزىقچى.
ھەزرەت	جاناپ؛ ھۆرمەتلىك.
ھەزەر ئەيلىمەك	ساقلانماق؛ ئېھتىيات قىلماق.
ھەقەمساي	خوشنا.
ھەقىر	پەس كورۇلمەك؛ ئېتىۋار ۋە ھورمەتتىن مەھرۇم؛ كەمسىتىلگەن.
ھوكۇما	ھاكىملار؛ دانىشمەنلەر؛ ئالدىن - ئالا ھوكۇم قىلغۇچى.
ھوكۇمران (ھۆكۇمدار)	ھوكۇم ۋە سەلتەنەت يۈرگۈزگۈچى؛ دولەت ئىگىسى.
ھوسىن	جامال؛ چىراي؛ گۈزەللىك.
ھوزۇر	راھەت؛ قەلبى يايراش.
ھوزۇر	ئالدى؛ دەرگاھى؛ پېشگاھ.
ھۆجەيرە	ئورگانىزمىنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلغۇچى قىسمى؛ كىلىتكا.
ھۆنەر	سەنئەت؛ ئۇستىلىق.

د

دادەن	ھەجىم ئۆلچەم بىرلىگى بولۇپ، 10 كۆرە بىر دادەنگە تەڭ.
داخىل	قاتناشماق؛ ئىشتىراك قىلماق؛ ئىچىدە بولماق.
داجىماق	يانداپ ئوتۇپ كەتمەك؛ بۇرۇلۇپ ئوتۇپ كەتمەك؛ ئارقىغا چېكىنمەك.

دالالەت	ئۈندىمەك؛ يېتەكلىمەك؛ چاقىرىش.
دام	ئالدام؛ قىلتاق؛ تۇزاق
دانىكا	تومۇرنى كەپشەلەشتە ئىشلىتىلىدىغان ئاق، كىرىستال ماددا.
دانا	ئەقىللىق؛ بىلگۈچى؛ ئالىم؛ پازىل.
دانىش	ئىلىم؛ بىلىم؛ مەلۇمات.
دانىشمەن	بىلگۈچى؛ ئەقىللىق؛ دانا.
داپخۇن	تونۇرنىڭ كۈلىنى ئالىدىغان ۋە تونۇرغا شامال ئۆرۈدىغان ئورۇن.
داپروس	سوراق.
دارۋىنىزىم	جانلىق تەبىئەتنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى—ئوسۇملۈك ۋە ھايۋان تۈرلىرىنىڭ كېلىپ چىقىشى ھەم تەبىئى تاللىنىش يولى بىلەن راۋاجلىنىشى توغرىسىدىكى تەلىمات. بۇ تەلىماتنى تۇنجى قېتىم (1859- يىلى) ئوتتۇرىغا قويغان كىشى ئۇلۇغ ئېنگلىز ئالىمى چارلىز دارۋىن بولغاچقا، بۇ پەن—دارۋىنىزىم دەپ ئاتالغان.
دارائى	يىپەكتىن توقۇلغان، تېگى ئاق، ئىلان باغرى كەك سىزىقچا چۈشۈرۈلگەن يەكتەك كىيىلىدىغان رەخت.
دارازا	ئىگىز بويلۇق؛ ئىگىز.
دارىلباقا	ئەبەدى دۇنيا؛ ئاخىرەت.
دارىلقازا	تەقدىرنىڭ تۈرۈشلۈق جايى.
دارىلقارار	ئارام تاپىدىغان جاي.
دارىلپۇنۇن	ئىلىم - پەن ئورنى؛ ئالى مەكتەپ.

دارىلپەنا	بۇ دۇنيا.
دارىلئۇلۇم	ئالى دەرىجىلىك ئىلىم ـ پەن ئورنى؛ ئالى مەكتەپ.
دارىلئاجىزىن	ئاقساق ـ چولاق ۋە باقىقۇچىسى يوق ئاجىزلارنى دولەت ھېساۋىغا باقىدىغان خەيرىيەت ئورنى.
دارىلئەيتام (دارىلىتام)	ئىگە ـ چاقىسىز يېتىم بالىلارغا ئىگىدارچىلىق قىلىپ، ھۆكۈمەت ھېساۋىغا تەربىيىلەيدىغان ئورۇن ياكى مەكتەپ.
دارغۇ	شەھەر باشلىقى.
داۋا	كىچىك بالىلاردا سېرىق ئەتنىڭ يېرىلىشىدىن پەيدا بولىدىغان، ئۈچەيىنىڭ بورەك خالتىسىغا چۈشۈپ قېلىش كېسەللىكى.
داش	ئامىۋى ئورۇنلاردا ئىشلىتىلىدىغان چوڭ قازان.
داغىال	كەپشەلەش ئەسۋابى.
داغىاللىماق	كەپشەرلىمەك؛ كەپشەرلەش.
داھى	بەك ئەقىللىق، توغرا يېتەكلەيدىغان، پەۋقۇلئاددە ئەقىل ئىگىسى.
دامبا	توغان.
داچا	دەم ئېلىش ئورنى.
داڭق	ئاتاق؛ ئىناۋەت؛ شوھرەت.
داڭقان	ئۈچ پۇتلۇق كىچىك قازان.

داڭگىز	كىرلىشىش؛ قاسماقلىشىش.
داكانە	ياغلىق.
داتلىماق	قاقشىماق؛ زارلانماق؛ شىكايەت قىلماق.
داي	قىش.
داقيانۇس	مىلادىدىن ئىلگىرىكى 5 ـ ئەسىردە ئۆتكەن ئۇيغۇر شاھى (ئۇنىڭ پايتەختى تۇرپاندا بولۇپ، ھازىرمۇ خارابىلىرى بار).
دۋىگاتېل	ھەركەتلەندۈرگۈچى مېخانىزىم.
دىۋرقاي	قارىغاي يېلىمى.
دىۋان	باش ئىدارە؛ مەھكىمە.
دىۋان بېگى	كونا جەمىيەتتە يۇرتمۇ ـ يۇرت يۈرۈپ ئۆشرە يىغقۇچى.
دىۋانىۋەش (دىۋانەۋەش)	دىۋانىغا ئوخشاش.
دىۋان	كىتاپ؛ كونا زاماندا شېئىرلار توپلىمى «دىۋان» دېيىلەتتى.
دىۋان	ئولتۇرىدىغان ياكى ياتىدىغان يۇمشاق ئورۇندۇق.
دىشۋار (دۇشۋار)	جاپا ـ مۇشەققەت؛ قىيىن؛ نەسلىك؛ ئەنسىزچىلىك؛ ئەزىيەت؛ توسقۇنلۇق؛ كېلىشمەسلىك.
دىيانەت	دىندارلىق؛ ئۆزىنى دىنىي ئەدەپ بىلەن تۇتماق.
ديار	يۇرت؛ ئەل؛ ماكان؛ ۋەتەن.
دىزېل	نېفىت بىلەن ئىشلەيدىغان دۋىگاتېل

دېزىنتېرىيە	ئىچىدىن قان ئۆتۈش كېسىلى؛ قانلىق تولغاق
دېزىنفېكسىيە	تۈرلۈك يول ۋە ۋاستىلەر بىلەن يۇقۇملۇق كېسەل تارقاتقۇچى مىكروبلارنى يوقىتىش ۋە زەھەرسىزلەندۈرۈش.
دېڭىز مىلى	بىر دېڭىز مىلى 1852 مېترغا تەڭ.
دېموكرات	دېموكراتىيە تەراپدارى؛ خەلقپەرۋەر؛ خەلقنىڭ سىياسى ئازاتلىقى ئۈچۈن كۈرەشكۈچى.
دېموكراتىزم	ھاكىمىيەت خەلق قولىدا بولغان سىياسى تۈزۈم؛ خەلق ھاكىمىيىتى.
دېموكراتىك	دېموكراتىيىگە ئاساسلانغان، دېموكراتىيىنى ئەمەلگە ئاشۇرغۇچى؛ خەلققە خاس؛ ئاممىباپ.
دىافراگما	كوكرەك قەپەزىنى قوساق بوشلۇغىدىن ئاجرىتىپ تۇرىدىغان پەردە گوش.
دىالوگ	ئىككى ياكى بىرنەچچە شەخسى ئوتتۇرىسىدىكى سوزلىشىش.
دىامېتىر	چەمبەر مەركىزىدىن ئۆتۈپ، چەمبەرنى ئىككى تەڭ قىسىمغا بولۇدىغان كېسىك سىزىق.
دىالېكتىكا	تەبىئەت، كىشىلىك جەمئىيىتى ۋە تەپەككۇر تەرەققىياتىنىڭ ئومۇمى قانۇنىيەتلىرى توغرىسىدىكى پەن.
دىالېكت	ئومۇمى خەلق تىلىنىڭ بىر تارمىقى؛ ئومۇمى خەلق تىلىنىڭ تەركىۋىدە ئاساسىي لوغەت فوندىغا ۋە ئۆز گىراماتىك قۇرۇلۇشىغا ئىگە بولغان ھەم

	خەلق ئاممىسىغا خىزمەت قىلىدىغان يەرلىك، مەھەللىۋى تىل.
دىداكتىكا	ئەخلاقىي، تەربىيىۋى، پەندىن نەسىھەت نەزىرىيەسى
دىاگنوز	ئاغرىق ئېنىقلاش.
دىباچە (دىبوچا)	كىرىش سوز؛ مۇقەددىمە.
دىدار	يۈز؛ چېھرە؛ چىراي.
دىدەك	چاكار قىز؛ ئۆي خىزمەتچىسى.
دىدەخۇن	كوزى قان.
دىكتاتۇر	چەكلەنمىگەن، ھوقۇقلاردىن پايدىلانغۇچى ھوكۇمدار؛ بىرەر ساھەدە خالىغىنىچە ھاكىملىق، ھوكۇمرانلىق قىلغۇچى.
دىكتاتۇرا	ھوكۇمرانلىق.
دىكتور	رادىيودا ئاڭلىتىدىغان ماقالا - خەۋەر ۋە باشقىلارنى مىكرافون ئالدىدا ئوقۇپ بەرگۈچى
دىلئاگاھ	قەلب (دىل) سەزگۈرلۈگى.
دىلپىكار	دىلغالايىق؛ پىكىرگە تەسىر قىلارلىق.
دىلاۋەر	باتۇر؛ پالۋان.
دىلئارا	كوڭۇلنى مەپتۇن قىلغۇچى؛ گوزەل؛ دىلبەر.
دىلبەر	كوڭۇل بەرگۈچى؛ مەشۇقە؛ دىلبەرگۈچى
دىلدار	مەشۇقە؛ كوڭۇلنى تۇتقۇچى؛ خۇرسەن قىلغۇچى.
دىلكەش	سىرداش؛ دەردىگە چۈشەنگۈچى؛ كوڭۇلنى خاتىرجەم قىلغۇچى.
دىلىستان	كوڭۇلنى ئالغۇچى؛ مەپتۇن قىلغۇچى.
دىلرابا	كوڭۇلنى تارتقۇچى، (رابا — تارتقۇچى).

دەمەت	تەگتۈش؛ يېشى تەك.
دېۋە	جىن-ئالۋاستىلارنىڭ ئەركىگى.
دراماتورگىيە	دراماتىك ئەسەرلەرنىڭ تۈزۈلۈش پەرىنسىپلىرى ۋە ئۇسۇللىرى ھەققىدىكى نەزەرىيە.
دراماتورگ	پىيەسا (سەھنە ئەسەرلىرى) يازغۇچى.
دېراپ	مووۋت تۈرىگە كىرىدىغان يۇڭ رەخت.
دېرېكتور	مۇدىر؛ جۇرۇن؛ جەڭلى.
دىرىژور	ئوركېستىر ياكى خور باشقۇرغۇچى
دېكلاماتسىيە	ئۈنلۈك ئوقۇلغان شېئىر ياكى تېكىست.
دېكوراتسىيە	ئويۇندىكى ياسالما كۆرۈنۈشلەر، جاھازلار.
دېرىژابىل	ئىچىگە تولدۇرۇلغان گاز كۈچى بىلەن كۆتۈرىلىپ، ماتور كۈچى بىلەن يۈرۈدىغان، ھاۋادا يەڭگىل ئۇچىدىغان ئاپپارات؛ ھاۋا شارى.
دېسكا	يېنىك ئاتلېتىكا ھەركەتلىرىدە قول بىلەن يىراققا ئېتىلىدىغان ياپىلاق تۆمۈر ياكى ياغاچ تەخسە.
دېسسېرتاتسىيە	ئىلمىي دەرىجە ئېلىش ئۈچۈن يېزىلغان ۋە ئاپتورى تەرىپىدىن ئىلمىي تەشكىلاتنىڭ ئىلمىي يىغىنىدا ئوقۇلىدىغان ئىلمىي تەتقىقات ئەسىرى.
دوبۇلغا	قەدىمقى زامان ئۇرۇشلىرىدا باشقا كىيىلىدىغان تۆمۈر قالپاق.
دوخاپ(دوخۇپكا)	پىلتىنىڭ ئىچىگە ئورنىتىلغان، نان قاتارلىقلار پىشۇرىلىدىغان تاۋا ياكى تۆمۈر ساندۇق.
دوگما	دەلىلسىز قائىدە؛ كونكرېت شارائىتلار بىلەن ھېساپلاشماي، قارىغۇلارچە ئىشىنىپ قوبۇل قىلىنىۋېرىدىغان قائىدە ـ قانۇن؛ ـ دەلىل-ئىسپاتسىز مۇھاكىمە؛ كونكرېت تارىخىي شارائىتتىن ئايرىلغان، قارىغۇلارچە قوللىنىلىدىغان ئۆلۈك فورمىلا
دوگماتىزىم	دوگمىغا ئاساسلانغان تەپەككۇر؛ دوگما مەسلىگى؛ دوگمىغا تەرەپدارلىق.
دوگۋار	كېلىشىم؛ شەرتنامە.
دوكلات	مەلۇمات؛ خەۋەر.
دوكتۇر	ئالى ئىلمىي ئۇنۋان.
دوكۇمېنت	ھۆججەت؛ ئاساس.
دومكىرات (دامكىرات)	يۈكنى، نەرسىنى يۇقۇرى كۆتۈرۈش مېخانىزمى.
دونكىخوت	سېرۋانتېس يازغان «دونكىخوت» ناملىق رومانىنىڭ ئاساسى قەھرىمانى؛ ئۇ رېئال تۇرمۇشتىن ئاجرالغان، خىيالى كىتاپلارنى ئوقۇپ مېڭىسى زەھەرلەنگەن ئادەم؛ ئەمەلگە ئاشمايدىغان، تۇرمۇشتىن يىراق ئىدىيىلەر ۋە ئارزۇلارنى ئويلاپ چىقىپ، ئۆزىچە قىياس قىلغان تۇسقۇنلۇقلار بىلەن ئېلىشىپ، ئورۇنسىز قەھرىمانلىق كۆرسەتكۈچى بەغەرەز، كۈلكىلىك شەخس؛ ھازىر بۇ نام ھەركەتتى مۇشۇنىڭغا ئوخشىغۇچى شەخسلەرگە تەخلىت قىلىپ ئىشلىتىلىدۇ.
دوختەر	قىز بالا.
دۇئا	تەلەپ قىلىش؛ چاقىرماق.

دۇنيا ۋومافىھا	دۇنيا ۋە بارلىق نەرسىلەر
دۇجاھان	ئىككى دۇنيا.
دۇر	يىراق، ئۇزاق.
دۇن	پەس؛ پاكار؛ تۆۋەن.
دۇنىيا	دۇنيا.
دۇرج	ئىچىگە گوھەر، ياقۇت سېلىپ قويىدىغان قاچا؛ قىممەتباھا نەرسىلەر.
دۇرباش	ئۈنچە چاچقۇچى.
دۇررى غەلتان	يۇمىلاق؛ قىممەتباھالىق ئۈنچە-مارجان.
دۇردان	ئۈنچە، گوھەر، مەرۋايىتلار سېلىنىدىغان قۇتا.
دۇر دانە	ئۈنچە دانىسى؛ بىرتال مەرۋايىت.
دۇلدۇل	مۇھەممەت پەيغەمبەر تەرىپىدىن ھەزرىتى ئەلىگە تەقدىم قىلىنغان خېچىرنىڭ نامى.
دۇمبەجىگەر	پىشۇرۇلغان جىگەر، قۇيرۇق مايىنى يالپاغداپ توغراپ، ئىككىسىنى بىرلەشتۈرۈپ يەيدىغان تائام.
دۇپى	موزدۇزلارنىڭ ئاياق كىيىمنى كىيدۈرۈپ قويۇپ مىخ مىخلايدىغان تومۇر ئەسۋابى.
دۇچار	گىرىپتار؛ مۇپتىلا؛ يولۇققان.
دۇرنامە	دۇربۇن.
دۇرۇت	دۇئا؛ تەلەپ
دۇد (دۇت)	گازلىق ئىس.
دۇش	يۇيۇنۇش ئۈچۈن سۇنى يۇقۇرىدىن تۆۋەنگە چاچرىتىپ چۈشۈرۈپ بېرىدىغان ئەسۋاپ.

دەبدەبە	داغدۇغا؛ ھەشەمەت.
دەف	دەپ.
دەخىل	ئارىلاشماق؛ توسالغۇ بولماق؛ تەسىر قىلماق.
دەخىل تەرۇز	توسقۇن بولماق؛ ئارىلاشماق.
دەججال	„قىيامەت كۈنى“ پەيدا بولىدىغان بەدبەشىرە شەخس.
دەللال	بىر نەرسىنىڭ سېتىلىشى ئۈچۈن ئادەم كۆپ يەرلەردە يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن ھەر كىمگە ئۇقتۇرغۇچى؛ ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچىنى كېلىشتۈرۈپ قويغۇچى؛ ۋاستىچى شەخس.
دەللە	ۋاستە بولغۇچى.
دەلتە	ئەقلى جايىدا بولمىغان؛ ئەقىل-ھوشى كەملىك.
دەلۋە	شەمسىيە 11-ئاي؛ قەمەرىيە 2 - ئاي؛ ئەرەپ ئاسترونومىيىلىك كالىندارىدا 1-ئاينىڭ نامى.
دەم	ئىشىكنى ئىچىدىن تاقاپ قويىدىغان كالتەك.
دەمدەر	دەم تۇتۇپ، خوش ئاۋازدا سايرىغۇچى كەپتەر.
دەمساز	ھەمسوھبەت؛ بىللە بولۇش.
دەمسوز	سوھبەتداش.
دەن	ئېغىرلىق ئۆلچىمى بولۇپ، بىر دەن 100 جىڭغا تەڭ.
دەندانە	چىش دانىلىرى؛ سوڭەك.
دەپتەردار	بىر دۆلەتنىڭ مالىيە ئىشلىرىنى بېجىرگۈچى ئالىي مەمۇر، ئەمەلدار.

دەپ شەيتەللا خۇدا يولىدا تەلەپ قىلىپ.

دەپنە	تۇپا ئىچىگە (گۆرگە) كىرگۈزمەك؛ كۆممەك.
دەپئى	يوق قىلىش؛ قايتۇرۇۋېتىش؛ ئىتتىرىپ چىقىرىۋېتىش.
دەر	ئىشىك؛ دەرۋازا.
دەربەدەر	ئىشىكمۇ-ئىشىك؛ كىشىلەر ئىشىكىدە.
دەرگاھ	ئىشىك؛ بوسۇغا؛ (گاھ—مەيدان، ساراي، قەسىر) ھوزۇرى؛ ئالدى.
دەرگۇمان	شۇبھىلەنمەك؛ گۇماندا بولماق.
دەرەج (دەرەش)	جۇۋالدۇرۇزنىڭ چوڭى.
دەرىجات	دەرىجە؛ مەرتىۋە.
دەرھەم (دەرەم)	پۇل؛ ئاقچا.
دەركار	كېرەك؛ زورۇر؛ لازىم؛ مۇھىم.
دەرقەمتە بولماق	يۈزمۇ-يۈز بولماق.
دەرمەھەل	ئۇز ۋاقتىدا؛ تۇرغان يېرىدە.
دەرۋىش	دىن يولىدا بۇ دۇنيانىڭ ھالاۋىتىدىن كېچىپ، ئىبادەتتە ئولتۇرغۇچى؛ يۇرت كېزىپ يۈرگۈچى
دەرىغ	ئىسىت؛ ئەپسۇس.
دەرە (دەررە)	كونا جەمىيەتتە ئادەم ئۇرۇدىغان جازا قورالى.
دەست	ول.
دەستىگاھ	ئىش ئۇستىلى؛ سانائەتتە رەخت توقۇش ئىستانوگى.
دەست داراز	قولى ئۇزۇن (باي)؛ ھەممىگە قولى يېتىدىغان.
دەستار	سەللە؛ ياغلىق.
دەستىمال	قول سۈرتكۈچ؛ ياغلىق. (مال — ئېيتقۇچ)

دەستۇر	ياندا ئېلىپ يۈرىدىغان قوللانما، كىتاپ.
دەستە	تۇتام؛ ساپ.
دەتتە-دەتتە	تەدرىجى؛ پەيدىن-پەي.
دەۋىر	ئايلانماق؛ يۇملاش؛ تەكرارلىنىش.
دەۋران	زامان.
دەۋەك (دې-ۋەك)	دوت؛ كالۋا؛ ئەقلى-ھۇشى كەم؛ كالاپاي.
دەشنام	روھىيزەربە؛ ئازار.
دەشت	سەھرا؛ چۆل؛ جەزىرە؛ باياۋان.
دەھىر	زامان؛ ئالەم؛ دۇنيا.
دەھلىز	ئالدىنقى ئۆي؛ دالان ئۆي.
دەھرى	دىنسىزلىق؛ دىنغا ئىشەنمىگۈچى؛ دىننى ئېتىقاتنى زامانغا لايىقلاشتۇرغۇچى.
دەھرىلىك	ئىلمىي دەلىللەرگە ئاساسلانغان خۇداسىزلىق.
دەھزەن	قاراقچى.
دەھشەت	قورقۇنچ؛ ئۈركۈش.
دەير	بۇتخانا؛ خىرىستىئان، كاتولىك، يەھۇدى ئىبادەتخانىسى؛ مەيخانا.
دۆلەت	بەخت - سائادەت؛ تەلەي؛ مال-مۈلۈك؛ مەملىكەت.
دۆلەتلىك	سائادەتلىك؛ مال-دۇنيالىق.
دوش	دوڭلۇك؛ توپىلىك.

ر

رابىتە	ئالاقە؛ مۇناسىۋەت.
رادار	ئايروپىلان، پاراخوت قاتارلىقلارنى يىراقتىن كۆرسىتىپ بېرىدىغان ئاپارات.
رادىئوئاكتىپ	ئۆز – ئۆزىدىن نۇر چېچىش بىلەن پارچىلىنىدىغان، رادىئوئاكتىپ خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئېلېمېنتلار.
رادىئوئاكتىۋلىق	بەزىبىر خىمىيىۋى ئېلېمېنتلاردا ئاتوم يادرولىرىنىڭ ئۆز-ئۆزىدىن ياكى سۈنئىي يول بىلەن پارچىلىنىشى ۋە ئەينى ۋاقىتتا نۇر چېچىشى.
رادىئوگىرامما	رادىئو ئارقىلىق بېرىلىدىغان تېلېگىرامما.
رادىئو ئاپارات	رادىئو ئارقىلىق خەۋەرلىشىش ئاپاراتى.
رادىي	رادىئو ئاكتىۋلىق ئېلېمېنت؛ ئىسسىقلىق ۋە نۇر چاچىدىغان مېتال.
رادىئاتور	ئۆينى ئىسسىق سۇ ياكى هور بىلەن ئىسسىتىدىغان ئەسۋاپ؛ ماتوردىكى سۇنى سوۋۇتىدىغان ئەسۋاپ.
رادىست	رادىئو ئاپاراتىنى باشقۇرغۇچى؛ رادىئو ئارقىلىق خەۋەرلەر ئاڭلاتقۇچى ۋە قوبۇل قىلغۇچى خادىم.
راك	(1) قىسقۇچ پاقا؛ (2) خەتەرلىك كېسەللىكلەرنىڭ بىرى.
رازۋېتكا	چارلاش؛ مەخپىي كۆزىتىش.
رامقىلىنىۋالماق	ئۆزىگە قارىتىۋالماق.
راستكوي	يالغان سۆزلىمەيدىغان؛ سۆزلىگەن سۆزى راس
راۋا	لايىق؛ مۇناسىپ.
راۋى	هېكايە قىلغۇچى؛ سۆزلىگۈچى؛ بايان قىلغۇچى.
راۋان	ئاقماق؛ يۈرۈشۈش؛ يۈرمەك؛ كەتمەك؛ هېچ تۇسالغۇسىز.
راۋەند	دورا ئىسمى.
راشىت (رەشىد، رىشىت)	ئەقىل ئىگىسى؛ توغرا يولغا ماڭغۇچى؛ ياخشى يولغا باشلىغۇچى.
رايىش	يۇۋاش؛ گەپ ئاڭلايدىغان؛ سۆزگە كونۇك.
راززاق	پۈتۈن مەخلۇقاتنىڭ ماددى تەمىناتىنى (رىزقىنى) بەرگۈچى (خۇدا).
راز	ئىچكى سىر.
رازدار	سىر ساقلايدىغان.
راه	يول.
راهىب (راهىپ)	خىرىستىيان ۋە بۇددا دىنىدىكى تەقۋادار؛ مۇناخ؛ شەيخ.
راهراۋ	يول يۈرگۈچى؛ يولۇچى.
راهىبە	خىرىستىيان دىنىدىكى ئايال مۇناخ.
رائىھە	هىد؛ پۇراق.
راغ	باغ.
رادىق	مىنگەشمەك؛ ئەگەشمەك. (شېئىرنىڭ هەممە مىسرا–

سىدا تەكرارلىنىدىغان قاپىيەسىز).

رېئال	ھەقىقىي؛ چىن؛ ھەقىقەتتە مەۋجۇت؛ ئەمەلىي؛ ئەمەلگە ئاشىدىغان؛ بېجىرىلىشى مۇمكىن بولغان.
رېئالىزىم	ئەدەبىيات- سەنئەتتە تۇرمۇشنى ئۆز ئەينى بويىچە كورسىتىشنى ئۆز ئالدىغا مەقسەت قىلغان ئەدەبىي ئېقىم.
رېئالىست	رېئالىزىمغا ئەمەل قىلغۇچى؛ ئۆز پائالىيىتىدە رېئال ۋەقەلىك شەرت-شارائىتلىرىنى، مەۋجۇت ئىمكانىيەتلەرنى ھېساپقا ئېلىپ ئىش بېجىرگۈچى؛ ئەمەلىيەتچى.
رېفلېكس	جانلىق ئورگانىزمنىڭ تاشقى تەسىرگە جاۋابەن كورسىتىدىغان ئەكس تەسىرى.
رىدا	بويىنىغا سالىدىغان قەلقەي ياغلىق؛ لوڭگە.
رېداكتور	مۇھەررىر.
رېجىم	(رېـزىـم) تـۈزۈم.
رېكورد	ئۆزۈپ چىقىش؛ ئۆتۈپ چىقىش؛ يېڭىلىق؛ مۆجىزە.
رىند	خار؛ پەقىر.
رىندە	شاراپ ئىچىپ مەس بولغان ئادەم.
رېژىسسور	سەھنە ئەسەرلىرى ياكى كىنو فىلىملىرىنى قويۇشتا بەدىئىي رەھبەر؛ كىنو فىلىم، كونسېرت پىروگراممىلىرى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنى تەييارلاشتا ئوتكۈزۈلىدىغان ئىجادىي ئىشلارنىڭ تەشكىلاتچىسى ۋە رەھبىرى؛ داۋيەن.

رىم پاپاسى	كاتولىك دىنىي چېركاۋسىنىڭ ھەممە ۋاتىكان شەھەرلىك دولىتىنىڭ باشلىقى.
رىسالە	كىچىك ھەجىملىك باسما كىتاپ؛ خەۋەر كىتاپچە؛ بىراشورا.
رىسالەت	ئەلچى؛ ئەلچىلىك.
رېسپۇبلىكا	جۇمھۇرىيەت؛ كوپچىلىكنىڭ دولىتى.
رېتسېپ	ئاغرىققا دورا تەييارلاش ئۈچۈن يېزىلغان قەغەز.
رېكتور	ئونىۋېرسىتېت مۇدىرى؛ داشۆي شاۋجاڭى- ئالىي مەكتەپنىڭ باشلىقى.
رېتىم	ۋەزىن؛ ھەركەت، ئۇسۇل ۋە باشقىلارنىڭ بىر قېلىپتا نۆۋەتلىشىپ (تەكرارلىنىپ) كېلىشى.
رېپېتىتسىيە	سەھنە ئويۇنلىرىدا ئوتكۈزۈلىدىغان مەشىق.
رىۋايەت	ھېكايە؛ ئوتمۇشتىكى ۋەقەلىك (گەپ-سوزلەر).
رىشتە	يىپ، ئىككى نەرسىنى بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرۇپ تۇرغۇچى.
رىش	يارا؛ جاراھەت.
رىيا	يالغانچىلىق؛ ئۆزىنى ساختىلىق بىلەن ئۇلۇغ قىلىپ كورسەتمەك.
رىياز	گۆللۈك.
رىيازەت	جاپا - مۇشەققەت؛ قىيىنچىلىق.
رىزا	رازىلىق؛ ماقۇللۇق؛ مەمنۇنلۇق
رىزىق	يەيدىغان - ئىچىدىغان نەرسىلەر؛ ئوزۇق - تۈلۈك، مەئىشەت.

رىزۋان	جەننەت ھۆرلىرى
رىھلەت (رەھلەت)	يولغا چىقىش؛ جونەش؛ كۆچمەك؛ ئۆلمەك.
رىقابەت	زىددىيەت؛ قارىمۇ-قارشىلىق.
رودا	تەركىۋىدە مىتال (مەدەن) بار تاغ جىنىسلىرى.
رودو	ھالى خاراپ؛ ئاجىز؛ ئەبگا.
رودۇپاي	رود—ئۆچەي؛ پاي (پايە)—پۇت؛ ئۆچەيدەك پۇتلۇق.
روناق (رەۋناق)	راۋاج تېپىش؛ ئىلگىرى باسماق.
روبرو	يۈزمۇ-يۈز؛ ئۇدۇلمۇ-ئۇدۇل.
روبئى مەسكۇن	يەر شارىنىڭ تۆتتىن بىرى.
روپاچ (راۋپاش روپاش)	مەستۇرە؛ ئەرلەرنىڭ كۆرۈشى مەنئى قىلىنغان.
روي	يۈز بەرمەك؛ سادىر بولماق.
رويا (رۇيى)	يۈز.
رويىزىبا	نۇرلۇق يۈز.
رويى بەرنا	گۈزەل يۈزلۈك.
روھ ئەپزاكالام	جانلاندۇرغۇچى سۆز.
روباھ	تۈلكە.
رۇخ	مەڭىز؛ يۈز؛ چىراي.
رۇخسار	يۈز؛ چىراي؛ جامال.
رۇخسارى بەيزا	ئاق يۈزلۈك.
رۇكۇ	ھۆرمەت بىلەن ئالدىغا ئېگىلمەك (نامازدا).
رۇپىيە	ھىندىستان، پاكىستان، نېپال، سىرىلانكا قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ پۇل ئىسمى.
رۇستەخىز	توپىلاڭ؛ غەۋغا.
رۇسۇل	ئەلچى؛ خەۋەر ئېلىپ كەلگۈچى؛ پەيغەمبەر.
رۇتبە	مەرتىۋە؛ دەرىجە.
رۇتۇبەت	ھۆلچىلىك؛ نەملىك؛ ھول-يېغىن.
روشەن	ئېنىق؛ نۇرلۇق؛ پارلاق؛ ئوچۇق؛ يورۇق.
رول	(1) سەھنە ئەسەرلىرىدە ئەرتىسلەرنىڭ ئوينىشىغا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە. (2) قاتناش ۋاستىلىرىنىڭ يۆنىلىشىنى توغرىلاشتا زۆرۈر بولغان قىسمى. (3) كىشىلەرنىڭ پائالىيەتتە كۆرسەتكەن ئىقتىدارى ۋەشۇجەرياندىكى ئوينىغان تەسىرى.
رومانىس	ئىرىكا مەزمۇنلۇق مۇزىكىلىق كىچىك ئەسەر.
رومبا	(1) ھەممە تەرىپى بىردەك پاراللېلوگرام. (2) تانسىنىڭ بىر تۈرى.
رولېتكا	مېتىرلىق لېنتا.
رەجەپ	ئەرەپچە يىل ھېساۋىداسەككىزىنچىئاينىڭ ئىسمى.
رەجئەت	قايتماق.
رەمبال (رەممال)	رەمچى؛ پال ئاچقۇچى؛ غايىپتىن خەۋەر بەرگۈچى.
رەزىم	جېدەل قىلماق؛ ئۇرۇش.
رەمىز	ئىشارەت.
رەمەل	كوپ؛ تولا.

رەمۇز	ئالامەت؛ نىشان؛ بەلگە؛ ئىشارەت.
رەنا	نەترگۈلنىڭ بىر تۈرى؛ گۈزەل؛ چىرايلىق؛ يېقىملىق؛ قىزىل.
رەندانە	قۇتۇلماق.
رەنج	ئازار؛ قىينىلىش؛ ئاغرىق؛ مۇشەققەت.
رەھنە (رەھنى)	كوچمەس مۈلۈك (قورا-جاي، تىرىكچىلىك يەر)نى چەكلىك مۇددەت بىلەن بەلگىلىك شەرتلەر ئاستىدا گۆرۈگە قويماق.
رەھن	گورو.
رەفتار	ماڭماق؛ يورغىلاش؛ يۈرمەك.
رەقىب	رىقابەتلەشكۈچى؛ دۈشمەن؛ كۈندەش.
رەقس	ئۇسسۇل.
رەققاس	ئۇسسۇلچى.
رەفىق	دوست؛ يولداش؛ ھەمرا؛ شېرىك.
رەفىقە	خوتۇن؛ جۆرە.
رەفىقا	ئەي دوست.
رەسىدە (رىسىدە)	بويىغا يەتكەن؛ بالاغەتكە يەتكەن.
رەستە	ئادەم كوپ ئۆتىدىغان بازار يولى؛ بازارنىڭ ئاۋات يېرى؛ تۈت كوچا.
رەسەتخانا	ئاسمان جىسىملىرى، ھاۋارايى، يەر تەۋرەش قاتارلىق تەبىئەت ھادىسىلىرىنى كۆزىتىدىغان ئورۇن؛ ئاسترونومىيىنى تەتقىق قىلىدىغان ئورۇن (ئابسېرۋاتورىيە).
رەد	قوبۇل قىلماسلىق؛ ئىنكار؛ تونىماسلىق؛ ئىقرار قىلماسلىق.
رەۋزا	باغ؛ گۈلزار؛ جەننەت.

رەۋەندە	كونا جەمئىيەتتە ئاشلىق سودىگىرى؛ ئاشلىق ئېلىپ ساتقۇچى.
رەۋان بەخش	جان بېغىشلىغۇچى.
رەۋزان	تۈشۈك؛ تۆڭلۈك.
رەۋزىگار (روزىغار)	مال-مۈلۈك؛ تىرىكچىلىك؛ ئائىلە.
رەۋزىنامە (روزنامە)	كۈندىلىك ۋەقەنى خاتىرىلەيدىغان مەخسۇس دەپتەر؛ كۈندىلىك چىقىمنى يېزىپ تۇرىدىغان مەخسۇس دەپتەر؛ ھەر تۈرلۈك ۋەقەلەرنىڭ يىل تەرتىپى بىلەن يېزىلىپ تۇرۇشى (كالىندار).
رەۋزى مەھشەر	قىيامەت كۈنى.
رەزىل	ئەسكەش؛ پەس.
رەزقىزى	ئۈزۈم.
رەھبەر	يول كۆرسەتكۈچى.
رەھىم	شەپقەت، ئىچ ئاغرىتماق.
رەھنەما	يول كۆرسەتكۈچى؛ يولباشچى.
رەھنە	ئارىلىق؛ يىراق.
رەھزەن	قاراقچى.
رەئىيە	پۇخرا؛ ئاۋام.
رەئفەت	مېھرىۋان؛ شەپقەتلىك.
رەخش	ئارغىماق ئات.
رەخنە	دەز
رەشك	كۆندەشلىك؛ ئىچى ئاداش؛ قىزغىنىش؛ كۆرەلمەسلىك.

ز

زادە	بالىسى؛ ئەۋلادى؛ پەرزەندى.
زاك	چاچ بويايدىغان بوياق.
زاكالەت	سېتىۋالماقچى بولغان نەرسە ئۈچۈن ئالدىن بېرىلىدىغان مەلۇم مىقداردىكى پۇل.
زاكات	بىر مۇسۇلماننىڭ مال ۋە نەق پۇلىدىن سەدىقە ئۈچۈن ئايرىدىغان قىسمى؛ شەرىئەت بويىچە پۇل ۋە مالنىڭ ھالاللىقى ئۈچۈن قىرىقتىن بىرى زاكات قىلىنىپ، كەمبەغەللەرگە ياكى ۋاكالەتەن ئورۇنغا بېرىلىدۇ.
زاكاۋەت	ئەقىل؛ ئىدرەك؛ پەم-پاراسەت؛ زېرەكلىك.
زاكىر	زىكىر قىلغۇچى؛ يادلىغۇچى؛ ئەسلىگۈچى؛ تەكرارلىغۇچى.
زاكون	قانۇن؛ داۋلى.
زالىم	زۇلۇم قىلغۇچى؛ مەرھەمەتسىز.
زامىن	سەۋەپچى بولماق؛ باھانە بولماق؛ كېپىللىكنى ئېلىش؛ يوقالغان نەرسىنى تولەش.
زار	نالە؛ ئىڭراش؛ يىغلاش.
زاراپە	ئىسسىق مەملىكەتلەرنىڭ چوللىرىدە ياشايدىغان، بويىنى ئۇزۇن، ئالدى پۇتلىرى ئۇزۇن، ئارقا پۇتلىرى قىسقا ھايۋان.

زاراپەت	نازۇكلۇق.
زاتىل	«ئەلغا» دېيىلىدىغان كېسەللىك؛ تەسۋى.
زاۋال	كۈن يېڭى ئولتۇرۇپ، قاراڭغۇ چۈشكەنۋاقىت؛ بۇ ئادەتتە يوق بولۇش، پەسىيىش، ئوچۇش ئالدىدىكى شەيئىلەرگە تەدبىقلىنىدۇ.
زاغ	قارغا؛ قوزغۇن.
زاغۇ-زەغەن	قارغا؛ سېغىزخان.
زاھىر	ئىپادىلىنىش؛ پەيدا بولماق؛ كورۇنۇپ تۇرغان؛ روشەن.
زاھىرى(زاھىرەن)	سىرتتىن كورۇنۇپ تۇرغان.
زاھىد (زاھىت)	تەقۋادار؛ ئىبادەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى؛ سوپى.
زارگىريان	زارلاپ ياش توكۇش.
زاپخوز	ئىگىلىك ئىشىنى باشقۇرغۇچى.
زايوم	قەرز؛ ئۆتنە.
زاماسكا	ياغاچتىكى يوچۇقنى سۇغاشتا ئىشلىتىلىدىغان بىرىكمە ماددا.
زېھىن	چۈشىنىش قۇۋۋىتى.
زىبا	كوركەم؛ گۈزەل؛ چىرايلىق.
زىبىكا	سەگەنچۈك.
زىددىيەت	زىد - قارىمۇ-قارشىلىق؛ دۈشمەنلىك.
زىكىر	تىلغا ئالماق؛ نامىنى ئاتىماق؛ يادلىماق؛ ئاللانىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ قىلىنغان ئىبادەت.
زىل	نازۇك؛ ئىنچىكە؛ جاراڭلىق.
زىل	كولەڭگە؛ سايە.
زىلال	سۈپسۈزۈك؛ تىنىق؛ كوپكوك سۇ؛ سوغاق ۋە تىنىق

	سۇ؛ چاك-تۇزاكسىز سۇ.
زىنا	قانۇنسىز جىنسىي مۇناسىۋەت.
زىنهار	پەقەت؛ ھەرگىز؛ مۇتلەق.
زىرھ-	ساۋۇت؛ تۆمۈر كىيىم.
زىروبەم	زىل؛ بوم.
زىرەك	ھوشيار؛ سەزگۈر.
زىيا	نۇر؛ يورۇقلۇق؛ شولا.
زىيارەت	تاۋاپ قىلىش؛ كورۇش؛ بىرنەرسىنىڭ چۆرىسىنى چۆگىلەش.
زىيارەتگاھ	زىيارەت قىلىنىدىغان يەر.
زىيالى	نۇر چاچقۇچى؛ ئىلىم - پەن بىلەن نۇر چاچقۇچى.
زىجان	جان ئېگىسى.
زىجزى	شىرئىيتمىش؛ كىۋيالەش.
زىۋەر	چىرايلىق؛ زىننەتلىك.
زىرىق	تاغلاردا ئۆسىدىغان يورچاق چوڭلۇغىدا قىزىل مېۋىلىك ئۆسۈملۈك.
زىشت پەئال	سەت قىلىق؛ نالايىق ئىش.
زوھرە	زوھرە ناملىق يۇلتۇز؛ ۋىنىرا؛ سەھەردەچولپان يۇلتۇزى دېيىلىدۇ.
زوھەل	ساتۇرىن يۇلتۇزىنىڭ ئەرەبچە ئاتىلىشى.
زوھىد	تەركى دۇنيا.
زۆھد	سېغىنىش
زۇلف	چاچ؛ ئاياللارنىڭ ئىككى ياڭىقىدىن چۈشكەن

	چاچ؛ كوكۇلا.
زۇلفىقار	(زۇلف-باش، فىقار-بورما، تولغىماچ) سېپى بورما قىلىچ.
زۇلمەت	زۇلۇملۇق؛ يورۇق بولمىغان؛ قاراڭغۇلۇق
زۇمرەت	يېشىل رەڭلىك ئېسىل تاش؛ يېشىللىق
زۇمرە	بىرتوپ؛ توپ.
زۇننار	بۇتپەرەسلەر بويىنىغا ئېسىۋالىدىغان بەلگە.
زۇۋان	پارىسچە «زەبان» دېيىلىدۇ. بۇ سۆز ئۇيغۇر تىلىغا «زۇۋان» بولۇپ ئۆزلەشكەن؛ «تىل» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.
زەئىپ	كۈچسىزلىك؛ ھالسىزلىق؛ ئاجىز؛ كېسەللىك.
زەبۇن	خار؛ يېڭىلىش؛ ناتىۋان؛ بىچارە.
زەبۇر	ئاللا تەرىپىدىن داۋۇت پەيغەمبەرگە چۈشكەن مۇقەددەس كىتاپ.
زەبەردەست	بەستىلىك؛ غالىپ؛ باتۇر.
زەگۇندە	پېشايىۋان سۈپىسىنىڭ قىرىغا قويۇلغان تاختاي ياكى ياغاچ.
زەخمەت	شىكەستلىنىش؛ يارىلىنىش؛ ئەزىيەت؛ زىيان.
زەكا	زېھىن ئۆتكۈرلۈكى؛ ھەر نەرسىنى تېز چۈشىنىش؛ زېرەكلىك.
زەكى	زېھنى ئۆتكۈر؛ زەكا ئىگىسى؛ زېرەك؛ پەم-پاراسەتلىك.
زەكەر	ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى.
زەلەمنارەببەنا	«ئەي تەڭرى، ئۆز-ئۆزىمىزگە زۇلۇم قىلدۇق»

زەلىل	خورلانغان؛ پەس كورۇلگەن؛ تۆۋەن سانالغان؛ خار.
زەلالەت	ئەقلىدىن ئېزىش؛ يولدىن چىقماق؛ ئادىشىش.
زەمچە	سۇمسۇق.
زەمىر	كوڭۇل؛ قەلب؛ يۈرەك؛ ئىچ.
زەم	قوشۇش؛ جەملەش؛ يىغىلغان؛ توختاش.
زەمزەم	مەككە شەھرىدە كەئبە يېنىدىكى بۇلاقنىڭ سۈيى بولۇپ، مۇسۇلمانلار تەۋەررۇك ھېسابلايدۇ.
زەم قىلىپ	قوشۇپ؛ ساقلاپ؛ توختىتىپ.
زەنجى(زەڭگى)	قارا؛ قارا رەڭلىك (تەنلىك)؛ نېگىر.
زەنەخدان	بۇت يېپى؛ ئېغىز - ئېڭەكلەر ئاستى گوشى،
زەنەخ (زاڭاق)	ئېڭەك.
زەبۇرجەت	زۇمرەت رەڭلىك بىرخىل قىممەتباھا ئېسىل تاش.
زەپە	تىبەت زاراڭزىسىنىڭ گۈلى؛ بۇ تىبابەتچىلىكتە دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ؛ رەڭگى سېرىق.
زەپەر	مەقسەتكە ئېرىشكەن؛ مۇۋەپپەقىيەت؛ غەلىبە؛ ئۈستۈنلۈك؛ دۈشمەننى يەڭمەك.
زەر	ئالتۇن؛ ئالتۇن سۈيى بېرىلگەن يىپ.
زەرباپ	گۈلدار ئېسىل يىپەك رەخت (بۇرۇنقى زاماندا ئەرلەرنىڭ تون - چاپانلىرى مۇشۇ رەختتىن تىكىلەتتى).
زەرداپ	يىرىڭلىق قان.

زەردار	ئالتۇن تۇتقۇچى؛ باي؛ دولەتمەن؛ قول ئىلكىدە بار.
زەرگەر	ئالتۇن - كۈمۈش بۇيۇملىرى ياسىغۇچى.
زەررە	جىسمىنىڭ خىمىيىلىك خۇسۇسىيەتلىرىنى ساقلىيالايدىغان ئەڭ كىچىك پارچىسى.
زەررات	زەررىلەر.
زەرەد	سېرىق؛ سېرىق رەڭلىك.
زەررىن	ئالتۇنلۇق.
زەرف	ئىدىش قاچا.
زەر ۋاراق	ئالتۇن سۈيى بىلەن يېزىلغان كىتاب.
زەرىپ	ھوشيار؛ ئەقىللىق.
زەرىنگى	ئالتۇندەك؛ ئالتۇن بىلەن بېزەلگەن.
زەيىدۋال (زەدۋال)	زەيدىن ساقلىنىش ئۈچۈن تامنىڭ تۆۋەنتەرىپىگە تارتىلغان رەخت ياكى باشقا نەرسە.
زەيتۇن	دائىم يېشىل تۇرىدىغان، تاشقى كورۇنۇشى تالغا ئوخشايدىغان، مۇسىدىن ياغ تارتىلىدىغان دەرەخ.
زەللە	نەسۋە ئۈچۈن يوگەلگەن داستىخان.
زەيلى	ئەتراپى؛ داۋامى.
زەھەرخەند	زەھەردەك كۈلكە؛ ئاچچىق كۈلمەك.
زەڭگەر	ئاسمان رەڭگى؛ كۆك.

ژ

ژاله	كۆز يېشى؛ شەبنەم.
ژابرا	بېلىقنىڭ دەم ئېلىش (نەپەس ئېلىش) ئەزاسى.
ژورنال	قەرەللىك چىقىدىغان تەشۋىقات كىتاپچىسى ياكى رەسىملەر توپلىمى.
ژورنالىست	ژورنال، گېزىتلەرگە ماقالا يېزىپ تۇرغۇچى ۋە مەسئۇل بولۇپ نەشىر قىلغۇچى ياكى نەشىر قىلىشقا قاتناشقۇچى.
ژانىر	ئەدىبىي ئەسەرلەرنىڭ شەكىللىرى؛ ئۇسلۇپ.

س

ساباھ	تاڭ سەھەر؛ كۈندۈزنىڭ باشلىنىشى؛ قۇياش چىققاندىن پاتقانغا قەدەر بولغان ئارىلىق.
ساباھەت	ئاق يۈزلۈك؛ چىرايى پارلاقلىغى؛ گۈزەللىك.
سابات(سابوت)	(1) قاتتىق؛ قېتىپ قالغان؛ پۇختىلىق؛ پىششىقلىق؛ مەھكەملىك؛ مۇستەھكەملىك. (2) قەتئىلىك؛ كەسكىنلىك؛ قايتماسلىق.
سابىر(سەبىر)	تاقەتلىك؛ قانائەتچان؛ سەۋرى قىلغۇچى.

سابىت	تۇراقلىق؛ بىر جايدا قىمىرلىماي تۇرىدىغان،
سابىق	ئىلگىرىكى؛ بۇرۇنقى.
ساداق	ئوقيانىڭ ياسى (يىپ، زەي).
ساداقەت	سەممىي-سادىقلىق؛ ۋاپادارلىق؛ توغرىلىق.
سادادىل	تۈزكۆڭۈل؛ قەلبى پاكلىغى؛ ھىلىسىز.
سادىر	يۈز بەرمەك؛ پەيدا بولماق.
سادىق	ۋاپادار؛ راستچىل؛ توغرا.
ساخال	چىتەن؛ تام ئۈستىگە قىلىنغان چىت.
ساخاۋەت	سېخىلىق؛ مەرتلىك؛ قول ئوچۇقلۇغى.
ساختا	ئويدۇرما؛ يالغان؛ ئالدامچىلىق.
ساختىپەز	يالغانچىلىق، ئالدامچىلىق ۋە ئويدۇرمىچىلىق بىلەن شۇغۇللانغۇچى.
سائىل(سايىل)	تىلەمچى؛ قەلەندەر؛ دىۋانە؛ سورىغۇچى.
سائىد	بىلەك.
ساجىت	سەجدە قىلغۇچى؛ سەجدىگە بارغۇچى.
سالاھ	مادارا؛ مۇرەسسە؛ كېلىشتۈرمەك.
سالاچى	كېلىشتۈرگۈچى؛ مادارا قىلغۇچى.
سالاپەت	سەۋلەت؛ تۇرقى؛ كورۇنۇش.
سالاۋات	سالام؛ ناماز.
سال	يىل (مەسىلەن: سەيىسال—ئوتتۇز يىل).
سالنامە	ۋەقەلەر يىلمۇ-يىل يېزىلىپ تۇرىدىغان يىلنامە.
سالىك	ماڭغۇچى.
سالىق	ئوغرى؛ بۇلاڭچى.
سالىھ	پاك؛ گۇناسىز؛ ياخشى ئادەم.

سالاھىيەت	بىرەر ئىشنى قىلىش ياكى بىرەر ئىشقا ئارىلىشىش لاياقىتى.
سالاتىن	سۇلتانلار؛ پادىشالىق.
سالىيوت	تەنتەنىلىك ۋەقە ۋە مۇراسىملاردا، بايرام ياكى بىرەر ۋەقەنى خاتىرىلەش مەزگىلىدە توپ-زەمبىرەكلەردىن ياكى مىلتىقلاردىن پاختىۋەن ئوق ئاتماق.
ساما	كۆك؛ ئاسمان.
سامانچى	ياۋا مۈشۈكنىڭ بىر تۈرى.
ساماۋى	خىيالى.
ساياق	يولدىن چىققان؛ تەربىيىسىز؛ ئەخلاقى نورمال بولمىغان.
سامان	ئەھۋالنىڭ تەكشىلىكى؛ تېچلىقى.
سامۇم	كوپىنچە ئىسسىق، قۇملۇق چۆللەردە بولىدىغان شامال؛ قۇيۇنلۇق بوران، ئىسسىق گەرمىسەن.
سانا	مىللىي تىبابەتچىلىكتە يوپۇرمىقى سۈرگە دورىسى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان دەرەخ.
ساناتورىيە	كېسەللەر ئۈچۈن ئالاھىدە شارائىت يارىتىلغان داۋالاش ئورنى.
سانىتار	داۋالاش ئورۇنلىرىدا ھەم ھەربىي قىسىملاردا خىزمەت ئۆتىگۈچى كىچىك تىببىي خادىم (ئەرلەرگە قوللىنىلىدۇ).
سانىتاركا	(يۇقۇرقىغا ئوخشاش بولۇپ، ئاياللارغا قوللىنىلىدۇ).

سانايى	تەگرىنى ياخشى سۈپەت بىلەن تىلغا ئالماق.
سانوبەر (سەنابەر)	تۆپ-تۈز ئۆسىدىغان، مىۋە بېرىدىغان بىر خىل دەرەخنىڭ ئىسمى.
سافدىل	قەلبى پاك؛ ئاق نىيەت.
ساراسىمە	پەرىشانلىق؛ گاڭگىراپ قالماق؛ قالايمىقانچىلىق.
ساراۋاپ (سەرەپ)	سەتىراچخانىلار بېشىدىكى ئاددى يۇيۇنۇش ئورنى.
ساراڭ	ئەقلىنى يوقاتقان ئادەم.
سارسىدە	تەرتىپىدە
ساراتاڭ	يازنىڭ ئىسسىق مەزگىلى.
ساتىرا	تۇرمۇشتىكى يارىماس ھادىسىلەرنى، نۇقسان ھەم كەمچىلىكلەرنى قاتتىق مەسخىرە قىلىدىغان ۋە كۈلكە قىلىدىغان ئەدەبىي ئەسەر؛ ھەجۋى.
ساتىرىك	ساتىراشەكلىدىكى؛ ساتىرا خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغان.
ساتۇرن	قەدىمقى رىم ئەپسانىلىرىدىكى دېھقانچىلىق خۇداسى؛ قۇياش سىستېمىسىدىكى قۇياشتىن يىراقلىقى جەھەتتە 6 - ئورۇندا تۇرىدىغان سەييارە.
ساۋاپ	ياخشىلىققا نىسبەتەن ئاللا تەرىپىدىن بېرىلىدىغان ياخشىلىق مۇكاپاتى؛ خەيرلىك ئىش.
ساۋۇت	قەدىمقى زامان جەڭلىرىدە كىيىۋالىدىغان تۆمۈر كىيىم.

ساۋاد	قارا قىلماق؛ قارا.
سايان	قايان؛ تەرەپ؛ جەھەت.
ساياھەت	كەزمەك؛ يولچىلىق؛ كېزىپ يۈرۈپ كۆرمەك.
ساياھەتنامە	بىر ساياھەتچىنىڭ كەزگەن يەرلەردە كۆرگەنلىرىنى يېزىپ ۋۇجۇتقا چىقارغان ئەسىرى.
سازاۋەر	ئېرىشمەك؛ يېتىشمەك؛ ئىگە بولماق.
ساغرۇ	قۇلىقى گاس ياكى پۈتۈنلەي ئاڭلىمايدىغان.
ساغىر	مەي پىيالىسى.
ساھابە	پەيغەمبەرنىڭ سوھبەتلىرىدە قاتناشقۇچى.
ساھىل	دەريا بويى ۋادىسى؛ دېڭىز بويى.
ساھىب	ئىگە؛ ئىگە بولغۇچى.
ساھىپخانە	ئۆي ئىگىسى.
ساھىپكامال	كامالەتكە يەتكەن.
ساھىپقىران	دائىم مەسئۇت ۋە مۇزەپپەر.
ساھىپتەمىز	بىلىم ئىگىسى؛ ئەقىللىق كىشى.
ساقى	(ئەسلى مەنىسى — سۇغارغۇچى) كاسىگۇل؛ ئولتۇرۇش-بەزمىلەردە قەدەھكە شاراپ-مەي قۇيغۇچى.
ساقىت	خالاس بولماق؛ قۇتۇلماق؛ ئاداقلىش.
ساقاغ	(ساق) پاقالچەك.
ساكىن	جىمجىتلىق؛ تۇرغۇنلۇق؛ بىرىيەردە تۇرغۇچى.
سېخى	قولى ئوچۇق؛ مەرت؛ باشقىلارغا نەپ تېگىدىغان
سىلاسىل	زەنجىر.

سىلكىمەك	كۆچسىزلىنىش؛ ئازايماق؛ ئاخىرلىشىش؛ شالاڭلاش.
سىلتىرا	ئازوت كىسلاتاسىنىڭ ناترىيلىق، كالىيلىق ياكى ئاممونىيلىق تۇزلىرى (بىرىكمىلىرى).
سېماسىئولوگىيە	تىلشۇناسلىقتا سوز ۋە ئىبارىلەرنىڭ مەنىسىنى ۋە بۇ مەنىلەرنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئۆگىنىدىغان پەن.
سېمىنارىيە	ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدا ئوقۇغۇچىلارنىڭ گۇرۇپپا بولۇپ، ئوقۇتقۇچىنىڭ يېتەكچىلىگىدە ئېلىپ بارىدىغان ئەمەلىي مەشغۇلاتى.
سېمپونىيە	مەلۇم ۋەقەنى گەۋدىلەندۈرىدىغان، ئادەتتە تورت قىسىمدىن ئىبارەت بولغان زور مۇزىكا ئەسىرى.
سېمپونىك	سېمپونىيىگە دائىر؛ مۇزىكىنىڭ سېمپونىيە پورمىسى بىلەن باغلىق بولغان.
سېنتىنېر	100 كىلوگىرامغا تەڭ كېلىدىغان ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى.
سىدرە	جەننەتتىكى بىر خىل دەرەخ.
سىدام	گۈلسىز.
سىددىق	دائىم توغرا سوزلەيدىغان ۋە سوزىدىن يانمايدىغان.
سىدىق	توغرىلىق؛ راستلىق.
سىغلىس	يەل يارىسى؛ مېرەز.
سىجىل	ئۇدا؛ داۋاملىق.

سىل	تۇبېر كۇلبوز كېسەللىگى.
سىلوس	ئۇششاق توغرالغان كۆك ئوت - چۆپ ئۈستىگە تۇز سېپىلىپ تەييارلانغان يەم - خەشەك.
سىما	يۈز؛ چىراي؛ بەدەن تۈزۈلۈشى؛ يۈز تۈزۈلۈشى؛ قەددى.
سىم	كۈمۈچ.
سىمبەر	كۈمۈش تەن.
سىمىن	كۈمۈچلۈك؛ گۈزەللىك.
سىمەن	كۈمۈچ.
سىموزەر	ئالتۇن-كۈمۈچ.
سىمكار	(سىم-كۈمۈچ، كار-ئىش) قىلدۇرۇلغان ئىش ئۈچۈن بېرىلىدىغان ھەق؛ ئىش ھەققى.
سىمۋول	بىر چۈشەنچىنى، ھادىسىنى ئىپادىلىگۈچى، ئەسلەتكۈچى ۋە ئۆزىدە ئومۇملاشتۇرغۇچى ئوبراز.
سىمىن بەدەن	كۈمۈچ تەنلىك.
سىن	ئىسكەت، كۆرۈنۈش؛ ئۇزۇنلۇق.
سىنە	كۆكرەك؛ مەيدە؛ كۆكسى.
سىيا	قارا
سىنجاپ	سۇسەر.
سىنتاكسىس	تىل ئىلمىنىڭ جۈملە تۈزۈلۈشى، جۈملىلەرنىڭ تۈرلىرى ۋە ئۇلارنىڭ قوللىنىش دائىرىسىنى

	تەتقىق قىلىدىغان قىسمى.
سىپايى	سىلىق؛ ئەدەپلىك؛ نازاكەتلىك.
سىپېھر	ئاسمان؛ كۆك.
سىپاھ	ئەسكەر؛ ئەمەلدار.
سىپەر	قالقان.
سىراپ	باياشاتلىق؛ مەمۇرچىلىك؛ مول.
سىرتىق	ئۇچۇر؛ دېرەك.
سىرەك (سىرەن)	ئاندا-ساندا؛ شالاڭ.
سىرشەك	كۆز يېشى.
سىتەم	ھەقسىزلىق؛ جەۋرى-زۇلۇم؛ زۇلۇم.
سىتەمكار	زالىم؛ زۇلۇم قىلغۇچى؛ جەۋرىلىگۈچى.
سىزلام	جىنسى ئەزا ئاغرىقىنىڭ بىر تۈرى.
سىنگا	يالغۇز؛ بىر دانە، بىرتەرەپ.
سىيوژېت	ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ئاساسىي مەزمۇنىنى ئېچىپ بېرىدىغان ۋەقەلەر ۋە ھادىسىلەر يىغىندىسى.
سىيانس (سىيانسا)	كىنونىڭ قىسىمغا بولۇنۇشى.
سىگنال	ئاۋاز بىلەن بېرىلگەن بۇيرۇق خەۋەر بەلگىسى.
سىنونىم	مەنىداش سۆزلەر.
سىنكا	كۆك بوياق.
سىنكلىت	ئادەم ياكى ھايۋانلارنىڭ قۇرۇق ئۇستىخىنى.
سىخولاستىكا	ئوتتۇرا ئەسىردىكى دىنىي تەلىماتلارغا ئاساسلانغان ئىدىيالىستىك فىلوسوفىيە.
سىپراپكا	مەلۇمات.

سىتېتوسكوپ	يۈرەك، ئۆپكە ھەركىتىنى تىڭشاش تىرۇپكىسى.
سىخولاستىكا	ئوتتۇرا ئەسىردىكى دىنىي تەلىماتقا ئاساسلانغان ئىدىيالىستىك فىلوسوفىيە.
سىتراتوسفىرا	ئاتموسفىرا ئۈستۈنكى قاتلىمى.
سىتراتېگىيە	ئـۇزاقنى، ئەتراپلىق ھېساپقا ئالغان ئومۇمى پىلان؛ سوقۇش ئىلمى.
سىتراخوۋانىيە	غەمسىزلەندۈرۈش.
سىتودېنت	تالىپ؛ ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.
سىتروكتۇرا	تۈزۈلۈش سىستېمىسى.
سىنارەت	زەمبىرەك ئوقى.
سېرىك	ئات ئويۇنى.
سىركول	چەمبەر سىزغۇچ.
ستاتا	بىرەر تېكىست، ئەسەردىن ئېلىنغان كۆچۈرمە.
سىفىر	رەقەم.
سىۋېت	(1) گۈل؛ چېچەك؛ (2) رەڭ؛ (3) نۇر.
ستاتىستىكا	ساناق؛ ھېساپ؛ سانلىق مەلۇمات.
سىتوپكا	رۇمكا؛ قەدەھ.
سىمچوك	كامالچە.
سېنتىر	مەركەز؛ ئوتتۇرىسى.
سوپى	تەركى دۇنيا؛ ئىزچىل ھالدا خانىقاغا بېرىپ ئىبادەتكە قاتناشقۇچى.
سوفلىيور سوفىـ تورمۇددىيلىدۇ)	سەھنە يېنىدا تۇرۇپ، ئەرتىسلەرنىڭ ئۇنتۇپ قالغان سۆزىنى ئېيتىپ بەرگۈچى خادىم.
سورۇن	كۆپ ئادەم توپلانغان ئورۇن ياكى جاي.

سورۇقچىلىق	ئائىـلە دىشۋارچىلىغى؛ ئائىلە ۋەيرانچىلىقى؛ ئىقتىسادىي چېچىلىش.
سوتا	دىۋانىلار تۇتىدىغان مەخسۇس ئۇزۇن ھاسا.
سوزنەك	تاناسىل ئەزا ئاغرىغى.
سوزانە	قىزىق؛ ئوتلۇق؛ كويۇش؛ كويدۈرىدىغان.
سوغا	ياغاچ چېلەك.
سوغۇلماق	سـۇيـۇق نـەرسـىلەرنىڭ پارغا ئايلىنىپ ئازىيىشى؛ ئادەم ئەزالىرىدىن بىرەرسىنىڭ كىچىكلەپ كېتىشى.
سوقا	شال ئاقلايدىغان سايمان.
سوقما	يېڭى تىكىلگەن ياكى ئۆلانغان مىۋە دەرەخلىرى ياكى ئۈزۈم تاللىرىدىن يېڭـى سۈرۈپ چىققان بىخ؛ نوتا.
سوڭ	ئاخىر، ئارقا تەرەپ.
سوڭداشماق	ئىز بېسىپ؛ ئارقىسىدىنلا.
سۈيى	تەرەپ.
سوۋار	مىنىش؛ مىنگەن (مەسىلەن: ئاتقا مىنگەن).
سولۇك	سوپىلىق يولىنى تۇتماق؛ دەرۋىشلىك يولىغا ماڭغۇچى.
سوبۇر	چىدامىلىق؛ سەۋىرلىك.
سۇباتلىق	مۇستەھكەم؛ چىدامىلىق؛ مەھكەم.
سۇبھى	تاڭ يېڭى سۈزۈلگەن مەزگىل؛ تاڭ؛ سەھەر.
سۇبھە	تەسبىھ.
سۇبھى ئەلەست	كۈننىڭ باشلىنىشى.

سۇبھان	ئاللانىڭ ئىسىملىرىدىن بىرى.
سۇھا	نۇرسىز يۇلتۇز (بىر يۇلتۇزنىڭ ئىسمى).
سۇئىئىستېمال	غەيرى مۇددىئا، يامان نىيەت بىلەن پايدىلانماق؛ غەرەزلىك بۇرىماق.
سۇلالە	خاندانلىق؛ پادىشالىق.
سۇمبات	گۈزەللىك؛ چىرايلىق؛ بەستلىك؛ كېلىشكەن.
سۇمبۇل	رەڭگى قارا، شەكلى چاچقا ئوخشايدىغان، خۇشپۇراقلىق گۈل ئېچىلىدىغان خۇشبۇي مايسا.
سۇمۇق	زەمچە.
سۇنبۇلە	شەمسىيە 6 ـ ئاي؛ قەمەرىيە 8 ـ ئاي.
سۇنئى	ھىكمەت؛ تەبىي بولمىغان؛ ئادەم قولى بىلەن ياسالغان؛ ساختا؛ ھۈنەر ـ سانائەت.
سۇرۇخ	قىزىل؛ تامغا بېسىشقا ئىشلىتىلىدىغان قىزىل ماي.
سۇرۇد	نەغمە؛ چالغۇ ئەسۋاپ.
سۇتۇن	تۈۋرۈك.
سۇراھى	قەدەھ.
سۇد	پايدا.
سۇلۇن	ئەسكەر؛ چېرىك.
سۇگ	ماتەم؛ ھازا.
سۇلس	خەتنىڭ بىر قىسمى؛ ئۈچتىن بىرى.
سۇمەن	خۇشبۇي ئاقگۈل.
سۇھەيىل	يۇلتۇزلاردىن بىرىنىڭ ئىسمى (رىۋايەتتىكى قىزىل تارقىتىدىغان يۇلتۇز).

سەبا	يېنىك چىققان غۇر-غۇر شامال.
سەباھ	(ساباھ بىلەن ئوخشاش).
سەباھەت	(ساباھەت بىلەن ئوخشاش).
سەبۇ	كىچىككىنە ئىچىملىك كوزىسى.
سەبزە	كۆكلەم؛ مايسا؛ كۆكلەمزار.
سەبى	كىچىك؛ گۇناسىز بوۋاق بالا.
سەغىر	كىچىك بالا.
سەغىرە	كىچىك قىز بالا.
سەبىر	باشقا كەلگەن پالاكەت ۋە دەرت-ئەلەمگە چىدىماق.
سەدەقە	ئاللانىڭ رىزاسى ئۈچۈن پەقىرلەرگە بېرىلىدىغان پۇل ياكى باشقا نەرسە.
سەد	يۈز (ساناق سان).
سەد ھازار	يۈز مىڭ.
سەدكار	كۆپ ماھارەتلىك؛ قولىدىن ھەممە ئىش كېلىدىغان.
سەئى	تىرىشماق؛ كۈچ چىقارماق.
سەئيى	ھەرىكەت؛ يۈرۈش؛ ئىنتىلىش.
سەئىد	سائادەتلىك؛ بەختىيار؛ ئىقباللىق.
سەئىدە	بەختىيار ئايال.
سەئۇبەت	قىيىنچىلىق؛ مۇشەققەت.
سەجدە	باش قويماق؛ بېشىنى يەرگە قويۇش.
سەججاد	جايناماز.
سەكرات	جان تالىشىۋاتقان، جان ئۈزۈۋاتقان مەزگىل.

سەلب	قوشۇ (+) بەلگىسى؛ كىرىست.
سەلىم	قۇسۇرسىز؛ توغرا؛ دۇرۇس.
سەلتەنەت	پادىشالىق؛ تەنتەنە؛ ھەشەمەت؛ داغدۇغا.
سەلىخ	كۆيغى دەرىخى ئۇرۇغىنىڭ مېيى.
سەمەر (سەمەرە)	مېۋە؛ غەلىبە مېۋىسى.
سەمەد (سەمەت)	ئاللانىڭ ئىسىملىرىدىن بىرى.
سەتتار (ساتتار)	ئاللانىڭ ئىسىملىرىدىن بىرى؛ ئەيىپلەرنى ياپقۇچى.
سەمۇر	سۇسەر؛ سىنجاپ.
سەمەند	ئوت؛ يالقۇن.
سەمەندەر	ئەپسانىلاردىكى ئوتتا كۆيمەيدىغان بىر خىل جانىۋار؛ ئوت ھايۋىنى (ئوتقاش)؛ ئوت چاشقىنى؛ ئاشىق؛ ئازاپ چەككۈچى؛ دەرتمەن.
سەمىن	قىممەت باھا.
سەنا	تەرىپىنى قىلماق؛ ماختىماق؛ مەدھىيىلىمەك.
سەندەل	ئۆي جاھازلىرى؛ چالغۇ ئەسۋاپلىرى ياسىلىدىغان قاتتىق ياغاچ؛ ئىچىگە ئوتۇن ياكى ياغاچ كۆمۈر چوغى سېلىنىپ قىشتا ئىسسىنىدىغان ئوتدان؛ تۆمۈرچى؛ زەرگەرلەر تۆمۈر قاتارلىقلارنى ئۈستىگە قويۇپ سوقىدىغان ئۈسكۈنە.
سەنەم	گۈزەل؛ يار؛ جانان؛ بۇت.
سەنئەت	بىر ئىشنى قىلىشتىكى ماھارەت؛ ئۇستىلىق.

سەنئەتكار	سەنئەتتە ماھىر؛ ئەرتىس.
سەنگى	تاش.
سەنگى دىل	باغرى تاش؛ تاش يۈرەك.
سەندەلسا	سەندەل ياغىچىغا ئوخشاش.
سەپرا	قۇسۇق؛ مىجەزچۇسىلىغى قاندىكى بۇزۇلغان ماددا.
سەپراس	تۆپ-تۈز تىزىلىپ قاتار بولماق؛ سەپنى تۈز قىلماق.
سەپەت	دورا ئىسمى.
سەپەر	يولچىلىق؛ نۆۋەت؛ قېتىم؛ ئەرەبى ئاينىڭ ئىككىنچىسى.
سەرە	ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى؛ بىر جىڭنىڭ ئوندىن بىرى.
سەر	باش؛ ئۇچ.
سەراپ	چۆلدە يىراقتىن سۇغا ئوخشاش غىل-پال كۆرۈنىدىغان، يورۇقلۇقنىڭ ئىنكاسىدىن ھاسىل بولغان خىيالىي سۈرەت؛ ئېزىتقۇ.
سەردار	باشلىق؛ ھەربى قوشۇن قوماندانى.
سەرگەردان	ئاۋارە؛ ئىلاجىسىز؛ بېشى ئايلانغان ماكانسىز.
سەرگۈزەشتە	(گۈزەشت — ئۆتمەك) باشتىن ئۆتكەن ۋەقەلەر.
سەرگەز	تەگكە چوڭلۇغىدا گۈل بېسىلغان؛ ئەستەرگە ئىشلىتىلىدىغان ماتا.
سەرخۇش	خۇش كەيىپ؛ بېشى ئايلانغان؛ شىركەيىپ.
سەركە	پادىغا يول باشلاپ ماڭغۇچى ئەركەك ئۆچكە.
سەركەردە	قوماندان؛ بەرەر گۇرۇھنىڭ رەئىسى؛ يولباشچى.

سەرۇپا	يېپەكتىن ئىشلەنگەن ئۇزۇن يالاڭ چاپان.
سەرراپ	ئالتۇن-كۈمۈش ۋە باشقا قىممەتباھالىق تاشلارنى ئېلىپ ساتىدىغان شەخس.
سەرپەرۋاز	بېشى ئۈستۈن.
سەرنىگۈن	بېشىنى ساڭگىلاتقان؛ بېشى تۆۋەن، (مەغلۇبىيەت مەنىسىدە).
سەرەڭ	تېز؛ چاققان؛ چاپسان؛ ئىتتىك.
سەرھەلقە	سورۇن (مەجلىس) باشلىقى.
سەرھەلقەئى ئەھلى جۇنۇن	ساراڭلار ئەھلىنىڭ سورۇن باشلىقى
سەرۋەسەر	پۈتۈنلەي؛ باشتىن-ئاياق.
سەراسەر	باشتىن-ئاخىرغىچە؛ تامامەن.
سەرنەۋىشت	تەقدىر؛ پېشانە؛ تەلەي.
سەرسەر	قاتتىق شامال؛ بوران.
سەركەش	باش تارتىش؛ بويۇن تولغاش.
سەرگەشتە	بېشى ئايلانغان؛ سەرسان.
سەرزەنىش	ھاقارەت؛ دوق؛ ئەيىپلەش.
سەرراج	ئىگەر-توقۇم، يۈگەن قاتارلىق جابدۇقلارنى ياسايدىغان ۋە ساتىدىغان ئادەم.
سەرتان	شەمسىيە 6-ئاي؛ قەمەرىيە 8-ئاي؛ تەمۇز ئىسسىق.
سەرۋ	قامىتى كېلىشكەن؛ چىرايلىق (سەرۋى دەرىخىدەك).
سەرۋى	تۈز ئۆسىدىغان دەرەخ (تاغ تېرىكى، سۆۋادانغا

	ئوخشاش).
سەرۋەر	گۈزەل؛ شاتلىق.
سەراتان	ئىنساننىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا چىقىدىغان خەتەرلىك ئىششىق ۋە ئۆسمە؛ راك كېسىلى.
سەترە	قۇر؛ كىتاپتىكى خەتقاتارى.
سەتىر (ساتىر)	ياپماق؛ يوشۇرۇن تۇتماق.
سەتىر ئەۋرەت	ئۇياتلىق يەرنى ياپماق.
سەۋدا	سوغ ئەنگىز، بەلغەمنىڭ زىيادىلىقىدىن روھنىڭ جىددىلىشىشى؛ جۇنۇنلۇق؛ تەلۋىلىك؛ سۆزلەپ قېلىش.
سەۋدايى (سودايى)	باش ئاغرىقى؛ يىغلىماق؛ (ساراڭلىق مەنىسىدىمۇ قوللىنىلىدۇ).
سەۋر	شەمسىيە 2-ئاي؛ قەمەرىيە 4-ئاي.
سەۋت	ئاۋاز.
سەۋسەن	سېرىق گۈل؛ گۈلسەبدە.
سەيخانە	چىلىم ۋە غاڭزىنىڭ ئوتلۇقى
سەيىر (سەييار)	ئايلانماق؛ كەزمەك؛ ئايلىنىپ يۈرۈپ تاماشا قىلماق؛ ئايلانغۇچى؛ ئۆزگە.
سەيلە	دىۋانىلار بېلىگە باغلىۋالىدىغان ھەرخىل رەڭلىك يۇڭ يىپلاردىن قىلىنغان بەلۋاغ.
سەيناق	يىپەك پاختىسى؛ كېرەكسىز مەشۇت.
سەيياد	ئوۋچى.
سەيد	ئوۋ؛ شىكار؛ ئوۋ قىلىنىدىغان ھايۋان.
سەييارە	ئايلىنىپ يۈرۈپ پائالىيەت ئېلىپ بارماق؛

	ئايلىنىپ يۈرگۈچى؛ قۇياش ئەتراپىدا ئايلىنىدىغان يۇلتۇزلار.
سەييياھ	ساياھەتچى؛ كەزگۈچى.
سەيقەل	پاقىراق؛ پالتىرايدىغان.
سەددى	توساق.
سەدىر	مەيدە؛ كوكسى.
سەدىرى	باشلانغاق؛ تور؛ ئۆينىڭ تۆرى.
سەھۋەن (سەۋەن)	بىلمەسلىكتىن، ئېھتىياتسىزلىقتىن ئۆتكۈزگەن كەمچىلىك؛ يېڭىلىشماق.
سەھىپە	قەغەز ياپرىقىنىڭ بىر يۈزى؛ كىتاپنىڭ بېتى.
سەھى (سەھەت)	تەن ساقلىقى.
سەھم	ئۈرق.
سەھبا	مەي ئىچكۈچى.
سەھاب	بۇلۇت.
سەبۇھى	ئەتىگەندە ئىچىلىدىغان شاراپ.
سەگ	ئىت.
سەقىپ	تورۇس؛ گۈمبەز.
سەرزەمىن بەلەنت	ئويمان - دوڭ يەرلەن.
سەڭ	تاش.
سەڭبەست	تاش بىلەن موستەھكەملەش؛ تاشتەك چىڭىتىش.
سەڭ باران	تاش بوران؛ تاش ياغدۇرۇش.
سەقفا	مەشكاپچى.
سەفىھ	يارىماس؛ نادان؛ دۆت؛ گالۋاڭ.
سەفالى	يېقىملىق؛ تازا؛ پاك.

سوجە	يانپاش.
سۈرۈن	سالقىن.
سۇخەن	گەپ؛ سوز.
سۇخەنچى	ئىككى ئادەم ئوتتۇرىسىدا يامان نىيەت بىلەن گەپ توشۇغۇچى؛ كۆشكۈرتكۈچى.
سۇكۇت	گەپ - سوز قىلماي، يۈزىتىسىدە بىلدۇرمەي شۈك تۇرماق.
سۇكۇنات	جىملىق؛ شۈكلۈك.
سۇلھ	بىتىم؛ كەپىلەشمەك؛ يارىشماق؛ تىنچلىق.
سۇنگو	مىلتىق ئۇچىغا تاقىلىدىغان قىرلىق، ئۆتكۈر خەنجەر؛ شىتىك.
سۇرگۈن	پالاق (جازانىڭ بىر تۈرى).
سۈرمە	قېرىنداش، قەلەم ياساشتا ئىشلىتىلىدىغان خامئەشيا؛ ئاياللار قاش - كىرپىكلىرىگە سۈرتىدىغان قارا بوياق.
سۈرەت	شەكلى؛ سىرتقى كۆرۈنۈشى.
سۈيۈنچە	خوش خەۋەر.

ش

شادىمان (شات)	خوشاللىق؛ مەمنۇن.
شادىيانە	خوشاللىق كۈيى.
شافى	ئىسلام دىنىدىكى تۆت مەزھەبتىن بىرى؛ ئىمام

	شافى مەزھەبىگە مەنسۇپ.
شاگىرت	ئىلىم ۋە ھۈنەر ئۆگەنگۈچى.
شاكىر	كورگەن ياخشىلىقىغا شۈكۈر قىلغۇچى؛ مىننەتدارلىق قىلغۇچى.
شاللاق	تۇترۇقسىز؛ ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىغان؛ تۇرمۇشى رەتسىز؛ ئەخلاقسىز.
شام	چىراق يېقىلىدىغان، قاش قارايغان ۋاقىت.
شامان دىنى	ئوتقا ئېتىقات قىلىدىغان، جىن - پەرىلەرگە چوقۇنۇشتىن ئىبارەت بولغان ئىپتىدائى دىن شەكىللىرىدىن بىرى.
شاپائەت	شەپقەت؛ رەھىم.
شاراب	ئىچىملىك؛ ھاراق.
شارانداز	قىزىقچى؛ چاققان.
شارار	ئۇچقۇن؛ يالقۇن.
شاراپەت	ئىپتىۋار؛ ئۇلۇغلۇق.
شاتۇر	چاققان؛ شامالدەك ئىتتىك ماڭىدىغان ئادەم؛ يەل تاپان ئادەم.
شاتۇۋار	گۈل بېسىلغان ماتا.
شاۋۇرۇن	ئوچكە تېرىسىدىن ئىشلەنگەن، ئاياق كىيىمگە ئەستەر قىلىنىدىغان يۇمشاق ماتېريال.
شاھىت	گۇۋاچى؛ كورگەن - بىلگەنلىرىنى قەسەم بىلەن سوزلىگۈچى؛ گۇۋا.
شاھانە	شاھلارغا مۇناسىپ ھالدا؛ شاھلارچە.

شاھنامە	شاھلارنىڭ تەرجىمىھاللىرى يېزىلغان كىتاپ.
شاھىنشا	پادىشالارنىڭ پادىشاھى.
شاھادەت	كورگەن - بىلگەنلىرىنى سوزلىمەك؛ ھەقىقەتنى ئىپادە قىلماق؛ گۇۋالىق.
شاھادەتنامە	بىرەر مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلىكى ئۈچۈن بېرىلگەن گۇۋانامە قەغەز؛ دىپلوم.
شايەد	بەلكىم.
شايەدكى	بەلكىم؛ ئېھتىمال
شانە	تاغاق.
شېرىپ	شەرەپ ئىگىسى؛ مۇبارەك؛ مۇقەددەس.
شىفىر	مەخپى يېزىقنىڭ شەرتلىك بەلگىلىرى؛ مەخپى خەت يېزىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مەلۇم بىر سىستېما ئاساسىدا رەقەملەر ياكى ھەرپ بەلگىلىرىدىن تۈزۈلگەن ۋە مەخسۇس ئاچقۇچ ياردىمى بىلەن ئوقۇلىدىغان شەرتلىك ئېلىپبە.
شىجائەت	باتۇرلۇق؛ جاسارەت.
شىكەستە	سۇنغان؛ سۇنۇق؛ زەرەر كورگەن.
شىكار	ئوۋ.
شىكۋە	شىكايەت؛ زارلىنىش؛ نارازىلىق؛ غىۋەت؛ بىلدۇرۇش.
شىكالا	ئولچەش ئەسۋاپلىرىنىڭ ئولچەملىك سىزىقى.
شىپ	ئۆينىڭ تورۇسى.
شىپەك	نېپىز يىپەك رەخت.
شىپال	تومۇر يول رېلىسلىرى ئاستىغا توغرا ياتقۇ-

	ۋۇلغان ياغاچ بالداق.
شىپرىس	ئوكۇل قىلىدىغان، بەدەنگە دورا ئەۋەتىدىغان ئەسۋاپ.
شەپەت	خوشخەدارچىلىق يۈزىسىدىن سېتىلىدىغان چ ي قاتارلىق نەرسىلەرگە ھەسسىدارلىق قىلماق.
شىبلەت	ئەرلەر بەتىنكىسى.
شىراز	كىتاپ تۈپلەش (مۇقاۋىلاش).
شىرما	پەردە؛ چىمىلدىق؛ نىقاپ.
شىرىن سۇخەن	تاتلىق سۆز.
شىرداغ	ئىگەر يوپۇقى؛ كالتە يەڭلىك كىيىم؛ گۈل بېسىلغان كىگىز.
شىرىنكا	بىردىكلەرنىڭ ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچىنى باھادا كېلىشتۈرۈپ قويۇپ ئالىدىغان ھەققى (سەپە قاتار دىگەن مەنىلىرىمۇ بار).
شىرىس	يۇڭ؛ يۇڭدىن توقۇلغان رەخت.
شىر	يۇرلاشمىغان؛ ئىچى كاۋاك بولمىغان.
شىرە	ئۈستەل؛ جوزا.
شىرەم	يىراق؛ ئۇزاق؛ مۇناسىۋەت ئانچە يېقىن بولمىغان (تۇققان).
شىۋە	بىر مىللەت تىلىغا خاس سۆزلەرنىڭ ھەر قايسى جايلاردا ھەرخىل تەلەپپۇز قىلىنىشى، ئېيتىلىشى.
شىنگەرىپ	قىزىل بوياق.
شىگاف	توشۇكلەر؛ كاۋاكلار؛ يېرىقلار.

شىستىمونە	چىشلىق چاق.
شىلانكا	رېزىنكا ياكى سولياۋ نەيچە ۋە ياكى شۇخەل ئېلاستىكلىق نەرسىلەردىن ياسالغان تۇرۇبا.
شىلىم	تۆمۈر قالپاق.
شىتاب	چاپسان؛ ئالدىراقسان بولۇم.
شىتىراپ	جەرىمانە؛ پۇل جازاسى.
شىتۇرم	قاتتىق ھۇجۇم.
شىتۇرمان	دېڭىز، ھاۋا قاتنىشىدا يول باشلىغۇچى ياكى يول كۆرسىتىپ بەرگۈچى.
شىتىك	نەيزە؛ مىلتىق ئۇچىغا ئورنىتىلىدىغان نەيزە.
شىتانگا	تەنتەربىيىدە ئېغىرلىق كۆتىرىش مەشقى ئېلىپ بارىدىغان قورال.
شولا	نۇر؛ يورۇقلۇق.
شۇئائى	شولا؛ نۇر.
شورىدە	پەرىشان.
شۆرىش	چۇقان سېلىش.
شۇخزابەك	تۈرمە كۈزەتچىلىرىنىڭ باشلىقى.
شوۋىنىزم	خەلقلەرنى ئېزىش، مىللى بولگۈنچىلىك، باستۇرۇش سىياسىتى.
شوكولات	كەمپۈتنىڭ بىر خىلى.
شورنىك (چورنىك)	ئىگەر ـ توقۇم ئۇستىخانىسى.
شەب	كېچە؛ تۈن؛ قاراڭغۇ.
شەباب	يىگىت.

شەبىستان	كېچە؛ تۈن؛ قاراڭغۇلۇق؛ كېچىلىك ماكان.
شەبىھ	ئوخشاش.
شەبنەم	كۆز كۈنلىرى كېچىدە ئوچۇق جايلاردىكى نەرسىلەرگە ئاسماندىن چۈشىدىغان نەم، ھوللۈك.
شەك	گۇمان.
شەكەرخەندە	كۈلۈمسىرەش؛ بىر تاتلىق كۈلۈش.
شەكىب	سەۋر؛ چىدام؛ قانائەتلىك.
شەكۇر	ياخشىلىققا جاۋاپ قايتۇرغۇچى.
شەلپەر	سىدام قىزىل ئاددى رەخت.
شەمس	كۈن؛ قۇياش؛ نۇرلۇق.
شەمسىيە	دىخانلار يىل كالىندارى.
شەمشاد	قامەتلىك؛ قاتتىق ياغاچ (شېىردا يارنىڭ قامىتىگە ئوخشىتىلىدۇ).
شەمئى	چىراق؛ شام؛ يورۇق.
شەپشەك (شەپشۈك)	جىم تۇرمايدىغان؛ ھەممىگە چېپىلىپ يۈرگۈچى؛ چاپىتىكەش.
شەپىق	مېھرىۋانلىق قىلغۇچى.
شەپقەت	رەھىم؛ ئىچ ئاغرىتماق.
شەپائەت	سوراپ ئالماق؛ تىلەپ ئالماق؛ قوللاش.
شەپەق	كۈن چىقىش ۋە ئولتۇرۇش ۋاقتىدا ئاسماندا پەيدا بولىدىغان قىزىللىق.
شەرىئەت	دىنىي قانۇن - ئىنتىزام.

شەرەپ	يۈكسەك مەرتىۋە؛ ئۇلۇغلۇق.
شەرھ	ئىزاھلىماق؛ ئىزاھلاپ چۈشەندۈرمەك؛ ئوقتۇرماق؛ يېشىپ بەرمەك.
شەرۋەت	مېۋە سۈيى؛ سۈۋەشېكەردىن قوشۇپ ئىشلەنگەن تاتلىق سۇ.
شەرمسار	شەرمەندە؛ ئۇياتلىق.
شەيدا	مەپتۇن؛ ئاشىق؛ ئاۋارە.
شەئەن	شەيدا قىلماق.
شەيخۇلئىسلام	پادىشالار زامانىدا بارلىق دىنىي ئىشلارنى ئىدارە قىلغۇچى.
شەيىخ	مازار باققۇچى.
شەھنە	پاسىۋان؛ قاراۋۇل؛ ھىمايىچى.
شەھد	بال؛ ھەسەل.
شېھىت	ئۇرۇشتا قۇربان بولغۇچى (دىن يولىدا).
شەھۋانى نەپس	جىنسى تەلەپكە كوپ بېرىلىش.
شەقىقە	باش ئاغرىقى.
شەست	تور؛ قارماق؛ دۇتارنىڭ تارى.
شەۋق (شەۋقى)	ئىشىق؛ تەلەپ؛ كوڭۇل قويۇش.
شەۋكەت	داغدۇغا؛ ئابروي.
شەترەنج	شاخمات.
شوبە	بولەك؛ قىسىم؛ تارماق.
شوھرەت	نام؛ ئاتاق.
شۈبھە (شەك)	گۇمان؛ ئىشەنمەسلىك؛ ئارىسالدىلىق.
شۇنۇر	ئاڭ.

ع

غادەم	ئولمەك؛ جان چىقماق.
غالىب	يەڭگۈچى؛ مۇزەپپەر بولغۇچى؛ غەلىبە قىلغۇچى.
غالايىدا	چىنوۋنىك؛ (بۇرژۇئا دۆلەتلىرىدىكى) ئەمەلدارى؛ بيۇروكرات.
غاپىل (غەپلەت)	خەۋەرسىزلىك؛ ئېھتىياتسىزلىق؛ دىققەتسىزلىك؛ غەپلەتتە قالغان؛ بىخەم؛ بىلمەي قىلىش.
غاپپار	ئەپۇ قىلغۇچى؛ مەرھەمەت قىلغۇچى.
غاش	يۇمشاق بولمىغان؛ قاتتىق.
غايىپ	كوزئالدىدا بولمىغان؛ نەدىلىگى نامەلۇم.
غايەت	ئىنتايىن؛ ئاخىرقى دەرىجىدە.
غازات	ئۇرۇش؛ جەڭ؛ ھۇجۇم قىلىش؛ باستۇرۇپ كىرىش.
غازى	جەڭ قىلغۇچى؛ ئۇرۇشتا غەلىبە قىلغۇچى؛ جەڭدە ئولمەي تىرىك قالغۇچى.
غازام	قايغۇ؛ ئەلەم؛ غەم.
غارەت	بۇلىماق؛ تالىماق؛ تارتىۋالماق.
غىرىپ	ھېچكىمى يوق؛ يولەنچىسىز؛ يات يەرگە بېرىپ قالغان.
غىجىر	گىيە؛ داددا.
غىلمان	جەننەت خىزمەتچىسى؛ ياش يىگىت.

غىلال(غۇل، غەلال)	ئىشكەل.
غىياس	ياردەم؛ ياردەمچى.
غىمسا	تېچ؛ چىقمايدىغان جاي.
غىنا	بايلىق.
غىزال (غەزال)	كىيىك.
غىزالە	كىيىك بالىسى.
غۇبار	چاڭ ــ توزاڭ؛ يۇمشاق توپا؛ كىر؛ داغ.
غوپۇر (غەپۇر)	ئەپۇۋە مەرھەمەت قىلماق؛ ئەپۇۋە مەرھەمەت قىلغۇچى.
غۇپىران	ئەپۇۋە مەرھەمەت قىلىنغان.
غۇلام	ياش يىگىت؛ خادىم؛ قۇل؛ مالاي.
غۇلجا	ياۋا قويىنىڭ چىشىسى.
غۇم	ئاداۋەت؛ ئۆچمەنلىك؛ گىنا.
غۇنچەچى	پادىشانىڭ نىكاھىدا بولمىغان ساراي خېنىملىرى.
غۇربەت	يوردىگىلىق؛ غېرىپلىق؛ مۇساپىرلىق.
غۇسسە	بۇتۇش؛ ئەندىشە قىلىش؛ قايغۇرۇش؛ ئەنسىرەش.
غۇسۇل	جىنسى مۇناسىۋەتتىن كېيىنكى يۇيۇنۇش.
غۇۋا	روشەن بولمىغان؛ خىرە.
غەلىتە	ئاجايىپ؛ ھەيران قالارلىق؛ ئەمەلىيەتكە خىلاپ.
غەللە	دېخانچىلىق بېجى.
غەلە	پۇل ساندۇقى.
غەلتان	يىقىرىغۇچ.

غەم	قايغۇ؛ ئەندىشە؛ ئەنسىرەش.
غەمگۇزار (غەمگۇسار)	كۆيۈنگۈچى؛ غەم يۈكىنى بىللە كۆتەرگۈچى؛ غەم-ئەندىشىنى يوق قىلغۇچى؛ غەمخور؛ غەم يېگۈچى
غەمناك	غەمكىن؛ غەملىك؛ روھى چۈشكۈنلۈك.
غەمزە	كۆز ئۇيناتماق؛ دىلبەرانە ناز بىلەن كىرپىك سۈزۈپ قارىماق؛ جىلۋە؛ ناز.
غەم سېپىلى	غەمنىڭ كەلكۈن سۈيى. (كۆچمە مەنا).
غەۋۋاس	سۇ ئاستىغا چۈشۈپ ئۈزگۈچى
غەنى	ئارتۇقچە تەلەپ قىلمايدىغان؛ مۇھتاج بولمىغان؛ باي؛ بەدۆلەت.
غەنىمەت	ئۇرۇشتا قولغا چۈشكەن نەرسىلەر؛ ئولجا؛ قەدىرلەش.
غەرق	پاتماق؛ چۆكۈپ كەتمەك.
غەيۇر	غەيرەتلىك؛ باتۇرلۇق؛ كۆپ تىرىشچان؛ پەۋقۇلئاددە؛ ئالاھىدە.
غەش	كۆڭۈلنىڭ بىسەرامجانلىقى؛ كۆڭۈل بىئاراملىقى؛ ئارمانىدا قىلىش پۇشايمىنى.

ق

قابا	ۋاپاسىز؛ تەتۈر.
قاباھەت	جىنايەت؛ زۇلمەت؛ ئەسكى ۋە ئىپلاسلىق.
قابىل	ئىقتىدارلىق؛ يارامىلىق.
قابىلىيەت	ئىقتىدار؛ ئىستىداد.
قابىز	جان ئالغۇچى.
قابىزۇل ئەرۋاھ	جاننى ئالغۇچى.
قادىر	قۇدرەت ئىگىسى؛ ياراتقۇچى (ئاللانىڭ ئىسىملىرىدىن بىرى).
قامال	مۇھاسىرە؛ ھەرتەرەپتىن ئورىۋالغان (بلوكادا).
قامۇس	ئىلىمنىڭ بارلىق تارماقلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ياكى بىرەر ساھەدە تولۇق مەلۇمات بېرىدىغان ئىلمىي تۇپلام؛ مۇكەممەل بولغان لۇغەت كىتاۋى.
قامەت	قەد؛ بوي؛ بەدەن تۈزۈلۈشى.
قادە	قەلەم.
قانال	ئىككى دېڭىز ياكى دەريانى تۇتاشتۇرۇش ئۈچۈن قېزىلغان سۇيولى.
قانائەت	قېنىش؛ مەمنۇنلۇق؛ رازى بولماق؛ ئارتۇقچە

	بىر نەرسە خالىماسلىق.
قانداش	بىر نەسىلدىن بولغان؛ نەسلى بىر.
قانداغاي	موڭگۈزى بۇغىنىڭ، قۇيرۇغى ئېشەكنىڭ، تۇيىقى كالىنىڭ، بوينى تۆگىنىڭكىگە ئوخشاش، شەكلى باشقا ھېچقانداق ھايۋانغا ئوخشىمايدىغان سۈت ئەمگۈچى ھايۋان.
قانخور	قان تۆككۈچى؛ زالىم.
قانسە	توخۇ تاشلىغىنىڭ ئىچكى پەردىسى.
قاپلان	يولۋاس تۇخۇمىغا تەئەللۇق، رەڭگى تاغىل، تەڭگە گۈللۈك ھايۋان.
قاپىلە	كارۋان.
قارامىتال	تۆمۈر، چويۈن ۋە پولات قاتارلىقلار.
قارانچۇق	قوغۇنلۇق ياكى كوكتاتلىققا زىياندash قۇش ۋە باشقىلارنى ھۈركۈتۈش ئۈچۈن ئادەم شەكلىدە ياساپ قويۇلغان نەرسە.
قارار	سەۋرى؛ تاقەت.
قارارگاھ	مەنزىل؛ تۇرۇشلۇق ئورۇن؛ قونالغۇ؛ قەدىمقى زامان ئۇرۇشلىرىدا قوماندان ۋە ئەسكەرلەر تۇرىدىغان ئورۇن؛ چېدىر.
قارى	ئوقۇيدىغان؛ يادقا ئوقۇيدىغان؛ قۇرئاننى پۈتۈنلەي يادلىۋالغان.
قارغىماق	باشقىلارغا يامانلىق تىلىمەك؛ زاۋاللىقنى تىلىمەك؛ لەنەت ــ نەپرەت ئوقۇماق.
قاياش	دەردىگە دەرمان بولغۇچى؛ يارەن؛ دوست،

قازى	مەھكىمە شەرئى رەئىسى.
قازى كالان	قازىلار باشلىقى.
قازدىيەلھاجات	ھاجەتلىرىنى راۋا قىلغۇچى ئىزى (سوتچى).
قاھھار	ئىنتايىن غەزەپلەنگۈچى.
قاقۇم	ھايۋانلارنىڭ ئاق، يۇمشاق، قىممەتباھالىق تېرىسى (كوپىنچە، جۇۋا ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ).
قاقۋاش	پىشىپ كەتكەن باش.
قاللاپ	ئالدامچى؛ يالغانچى؛ كاززاپ؛ مۇتەھەم.
قاسىد	ئەلچى؛ خەۋەرچى.
قاۋماق	توسماق.
قىبلىنامە	تەرەپنى كورسەتكۈچى ئەسۋاپ؛ كومپاس.
قىبلە	غەرپ؛ كۈن پېتىش تەرەپ.
قىن	پىچاق، قىلىچ قاتارلىقلارنىڭ قېپى (غىلىپى).
قىران	كۈچ ـ قۇۋۋەتتە كامالەتكە يەتكەنلىك؛ ياش.
قىرائەت	ئىچىدە ياكى ئاۋاز چىقىرىپ ئوقۇماق.
قىرىم	پىشۇرۇلغان، ئاياق كىيىم ئۈچۈن ماتېرىيال قىلىنىدىغان ئوچكە تېرىسى.
قىرمىزى	قىزىل؛ توق قىزىل.
قىرچالماق	تولا ئىشلىتىلىپ پىشىپ كەتكەن؛ ئۇپراپ كەتكەن؛ بەزمەك؛ زېرىكمەك.
قىساس	ئىنتىقام؛ ئەدەت؛ ئۆچ.
قىسسە	ھېكايە؛ قەھرىمانلارنى مەدھىيىلەيدىغان ۋەقەلىك شېئىر
قىسمەت	تەقدىر؛ نەلەي؛ يازمىش.

قىتات	ساقال - بۇرۇت، چاچ قاتارلىق مويلۇق نەرسىلەرنى قارايتىشتا ئىشلىتىلىدىغان بوياق.
قىتاتلىماق	قىتات بىلەن بويىماق.
قىتمىغۇر(قىتغىر)	كورەلمەس؛ ئىچى يامان؛ چېقىشالمايدىغان.
قىتمال	ھورۇن؛ ئېرىنچەك.
قىتئە	پارچە؛ بولەك.
قىيا	يېرىم ئوچۇق؛ يارنىڭ تىك قىرغىقى.
قىيام	ئورە تۇرماق؛ قايىنىتىلغان نەرسىنىڭ قويۇقلىشىپ سوزۇلۇچان ھالەتكە كېلىشى.
قىيامەت	ئاخىر زامان؛ دۇنيانىڭ ئاخىرى.
قىياس	پەرەز؛ مولچەر؛ تەخمىن.
قىزىل كىرىست	ئۇرۇش مەزگىللىرىدە كېسەلۋە ياردار ئەسكەرلەرگە ياردەم كورسەتكۈچى جەمئىيەت؛(تېچلىق مەزگىلىدە، تەبىئى ئاپەتلەرگە دۇچار بولغۇچىلارغا ياردەم بېرىدۇ).
قىلۇقال	قاتتىق گەپ - سوز؛ مۇنازىرە؛ تالاش - تارتىش.
قىماچ	ئېچىلماق.
قۇت	بەخت؛ سائادەت؛ بەرىكەت.
قۇتلۇغ(قۇتلۇق)	بەختلىك؛ مۇبارەك.
قۇتادغۇبىلىگ	بەخت كەلتۈرگۈچى بىلىم.
قۇلماق	گۈلىدىن بولكا،نان قاتارلىقلارنىڭ ئېچىتقۇسى ئىشلىنىدىغان ئۈسۈملۈك.
قۇربەت	يېقىنلىق؛ يېقىنلاشماق.
قۇدمەت	بۇرۇن؛ ئىلگىرى.

قۇللاپ	قارماق؛ چاچنىڭ ھالقىسى؛ چاچتەككە.
قوچۇر	قارىغاي دەرىخى.
قۇۋانچ	خۇشاللىق؛ شاتلىق.
قوورس	توغاچ.
قوۋۇق	كونا جەمئىيەتتە جىنايەتچىلەرنىڭ بويىنىغا سېلىنىش ئۈچۈن قېلىن ياغاچ تاختايدىن ياسالغان جازا قورالى؛ شەھەر سېپىلىنىڭ دەرۋازىسى.
قوشاق	بەلگە باغلىنىدىغان، ئۇزۇن ژەكەك رەختتىن ياسالغان بەلۋاغ.
قوي	توۋەن؛ پەس.
قۇببا	ئۈستى يۇمىلاق، گۈمبەز شەكىللىك ئەگمە مەسجىد مېھرابىنىڭ يېنىدىكى ۋەز-نەسىھەت ئوقۇش ئورنى.
قۇدرەت	ئىقتىدار؛ قۇۋۋەت.
قۇرب	كۈچ؛ قۇۋۋەت؛ ئىقتىدار.
قۇرئى	تەلەي سىناش ئۈچۈن ئېچىلىدىغان پال.
قۇرئەنداز	پالچى؛ قۇرئى ئاچقۇچى.
قۇسۇر	كەمچىلىك؛ ئىۋەن.
قۇتلۇق	مۇبارەك؛ سائادەتلىك؛ تەلەيلىك؛ ئۇلۇغ.
قۇياش قۇلىغى	قۇياش سىرتىدىكى قىزىل، يالقۇنسىمان گاز جىسىم
قۇيۇچ	بولات.
قۇيقا	ئوتتا پۇچۇلانغان، ئوتتا كويگەن موي ياكى تۈك.

قوزغۇن	چوڭ قارا قاغا؛ قاغىنىڭ بىر تۈرى.
قەبىھ	ئەشەددىي؛ چېكىدىن ئاشقان.
قەبا	پەردىچە؛ كەمزۇل؛ چاپان.
قەد	قامەت؛ بوي؛ بەست؛ بەدەن تۈزۈلۈشى؛ بەدەن.
قەدىناس	كونا؛ سىرداش.
قەدىرىدان	قەدىرلىك؛ كىشىلەرنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى بىلگۈچى ۋە چۈشەنگۈچى.
قەدەم تەشرىپ	قاتناشماق؛ بارماق؛ كەلمەك؛ ئىشتىراك قىلماق.
قەدەھ	جام؛ رومكا؛ چىنە؛ باكال.
قەلئە	شەھەرنى ئايلاندۇرۇپ مۇداپىئە ئۈچۈن قورۇلغان قىلىن ۋە مەھكەم تام ياكى ئىستىھكام، قورغان ئىچىدىكى كىچىك شەھەر.
قەمەر	ئاي.
قەمەرىيە	مىلادى يىل ھېساۋى.
قەمەرسىما	ئاي سۈرەتلىك.
قەندىل	ئاسما شامدان؛ چىراق.
قەرەل	پەكلىك مۇددەت؛ ۋاقىت.
قەرىب	يېقىن؛ تۇققان.
قەسىدە	مەدھىيە شېئىرى؛ مەدھىيە.
قەسىر	پادىشالارنىڭ سارىيى.
قەسەي	چاپاردەن.
قەتىل (قاتىل)	ئۆلتۈرمەك؛ سويۇش؛ قىرغىن.
قەتىل گام	قىرغىنچىلىق؛ تۆركۈملەپ ئادەم ئۆلتۈرۈش.

قەترە	سۇنىڭ تامچىسى؛ تەر.
قەترە ئەفشان	تەر توككۈچى؛ تەر چاچقۇچى.
قەۋم	كىشىلەر گۇرۇھى؛ تائىپە؛ ئامما؛ مىللەت؛ قېرىنداش.
قەۋس	شەمسىيە 9ـ ئاي؛ قەمەرىيە 11ـ ئاي.
قەۋزىيەت	ئادەمنىڭ چوڭ تەرىتىنىڭ قېتىپ كېتىشى.
قەي	قۇسۇق؛ سەپرا.
قەيد (قايد)	(1) جەزىم؛ تەكىت؛ چوقۇم؛ مۇقىم. (2) يېزىش؛ يېزىپ قويۇش؛ رويخەت قىلىش.

ف

فاسىق	گۇنا قىلغۇچى؛ يامان ئىشلارنى قىلىپ يۈرگۈچى.
فاسون	ئۆلگە؛ ئەندىز.
فابرىكا	زاۋۇت.
فابرىكانت	فابرىكا ئىگىسى؛ زاۋۇت خوجايىنى.
فاكىت	دەلىل؛ ئىسپات.
فاكولتېت	ئالى مەكتەپلەردىكى مەخسۇس كەسىپ بۆلۈم.
فازا	بىرەر ۋەقە، ھادىسىنىڭ راۋاجلىنىشىدىكى ئايرىم باسقۇچ؛ تارىخىي تەرەققىيات جەريا-

	نىدىكى جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ مەلۇم بىر دەۋرى؛ باسقۇچ؛ دەۋر.
فارراش(فەرراش)	قاراۋۇل؛ سۈپۈرگۈچى؛ سۈپۈرگە؛ كوچا سۈپۈرگۈچى.
فارتۇق(فەرتۇق)	شالداما؛ پەشۋال.
فار-فۇر	جانان (چىنە ياسايدىغان).
فاقىر	موللا؛ داموللا.
فايە(فاي)	پۇت؛ ئاياق.
فانتازىيە	ئىجادىي خىيال؛ تەسەۋۋۇرغا كەلتۈرۈش؛ ئويلاش؛ پەرەز قىلىش؛ خام خىيال؛ ئارزۇ؛ يالغان گەپ؛ خىيال.
فاتالىزىم	تەقدىرگە ئىشىنىش.
فېلدشېر	ئوتتۇرا مەلۇماتلىق تىببىي خادىم؛ ياردەمچى دوختۇر.
فېلىيەتون	كۈندىلىك تۇرمۇشنىڭ مۇھىم قىسمىغا بېغىشلاپ، تۇرمۇشتىكى سەلبىي ھادىسەلەرنى تەنقىت ۋە مەسخىرە قىلىپ يېزىلغان قىسقا ئەدەبىي پۇبلىستىك ئەسەر؛ قىزىق، ئۆتكۈر تەنقىدىي ماقالا.
فېرمېنت	ئورگانىزىم ھۈجەيرىلىرى پەيدا قىلىدىغان بېلىمسىمان ئورگانىك ماددىلار.
فېرمېنتوگېن	ئورگانىزىملاردا فېرمېنت بولۇپ ئۆزگىرىدىغان

	خىمىيىلىك ماددىلار.
فېستىۋال	خەلقارا سەنئەت كورىگى؛ مۇزىكا، تىياتىر، كىنوغا ئوخشاش سەنئەت تۈرلىرىنىڭ قەرەللىك ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرىدىغان كورىگى.
فىگار	يارا؛ جاراھەت؛ جاراھەتلەنگەن؛ يارىدار؛ قىيىنالماق.
فىگورا	شەكىل؛ قەددى-قامەت؛ بەدەن تۈزۈلۈشى؛ بەدەن ھەرىكىتى.
فىتىشىزىم	قەدىمقى قەبىلىلەردىكى سەنەمگە (بۇتقا) قىلىنىدىغان ئېتىقات.
فىزىكا	ماتېرىيىنىڭ (ئاتوم، مالېكولا، كىرىستال، ئېلېكتىر ۋە قاتتىق، سۇيۇق ھەم گازسىمان جىسىملارنىڭ) تۈزۈلۈشى ۋە خۇسۇسىيەتلىرى، ئۇنىڭ ھەرىكەت فورمىلىرى، ئۆزگىرىشلىرى ھەمدە نىئورگانىك تەبىئەت ھادىسىلىرىنىڭ ئۇمۇمى قانۇنىيەتلىرى توغرىسىدىكى پەن.
فىزىك	فىزىكا ئالىمى.
فىزىولوگىيە	ئادەم ۋە ھايۋان ئورگانىزمىدا ھاياتلىق ئۈچۈن بولۇپ تۇرىدىغان زورۇر ھەرىكەت جەريانلىرىنى ۋە بۇ جەريانلارنىڭ ئۆز ئارا باغلىنىشىنى، شۇنىڭدەك، ئۇنىڭ مۇھىت بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۆگىنىدىغان پەن.
فىزىولوگ	فىزىولوگىيە ئالىمى.
فىزكۇلتۇرا	بەدەن تەربىيىچىسى؛ تەنتەربىيە.

فىزكولتۇرنىك	بەدەن تەربىيىچىسى؛ تەنتەربىيىچى.
فىلولوگىيە	بىرەر خەلقنىڭ تىل ۋە ئەدەبىياتى ھەققىدىكى پەن.
فىلولوگ	فىلولوگىيە ئالىمى.
فىلوسوفىيە	پەلسەپە.
فىلوسوپ	پەلسەپە ئالىمى.
فىلاكون	ئەتىر بوتۇلكىسى؛ كىچىك بوتۇلكا.
فىلوت	دۆلەتنىڭ بارلىق ھەربىي، سودا كېمىلىرى.
فىليوگىر	شامال يۆنۈلۈشىنى كۆرسىتىدىغان ئەسۋاپ.
فىدىراتسىيە	بىرلەشمە دۆلەت؛ دۆلەتلەر ئىتتىپاقى.
فىلورا	قەدىمقى رىم ئەپسانىلىرىدىكى باھار ۋە گۈل مەبۇدىسى (ئىلاھى).
فىرازىولوگىيە	بىرەر تىلغا خاس بولغان ئىبارىلەرنىڭ تۇراقلىق سۆز بىرىكمىلىرىنىڭ جەمئىسى؛ تىلشۇناسلىق ئىلمىنىڭ مەلۇم بىر تىلغا خاس بولغان تۇراقلىق سۆز بىرىكمە ۋە ئىبارىلەرنى ئۆگىنىدىغان بۆلۈمى.
فرونت	جەڭ رايونىنىڭ ئالدىنقى تەرىپى؛ جەڭ مەيدانى؛ 1- سەپ.
فىۋەت	ۋاقتى ئۆتۈش.
فىرقەت	ئىراق؛ ئايرىلىش؛ جۇدالىق.
فىرىب ئامىز	تۈلۈق قىلىنغان؛ ھىلە بىلەن.
فىردەۋس	باغ.
فىغان	روھى ئازاپ؛ خاپىلىق؛ دەرت؛ نالە-زار.

فونېما	كونكرېت بىر تىلدا سۆز مەنىسىنى پەرقلەندۈرۈش رولىغا ئىگە بولغان تىل تاۋۇشى. مەسىلەن: ئۇيغۇر تىلىدا 32 فونېما بار.
فونېتىكا	تىلشۇناسلىقنىڭ تىل تاۋۇشلىرىنى ئۆگىنىدىغان قىسمى؛ تىلنىڭ تاۋۇش سوستاۋى ھەققىدىكى تەلىمات.
فونتان	تۇرۇبا ياكى توشۇكتىن يۇقۇرىغا قاراپ ئېتىلىپ، پۇركۇلۇپ چۈشۈۋاتقان سۇ.
فونار (پانار)	فانۇس، چىراق.
فوند	بىرەر مەقسەتتە توپلانغان پۇل.
فوكۇس	قايتقان نۇر مەركىزى.
فولكلور	خەلق ئەدەبىياتى.
فونوگراف	ئاۋاز خاتىرىلەيدىغان ئەسۋاپ.
فورما	شەكىل؛ ياڭزا؛ قېلىپ؛ ئۇسۇل.
فورمات	ھەجىم (سۈرەت، كىتاپ، قەغەزنىڭ).
فورماتسىيە	جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ مەلۇم باسقۇچى ۋە شۇ باسقۇچتىكى تۈزۈم.
فورمۇلا	ئىپادە؛ بىرەر قائىدە ــ قانۇن، چۈشەنچە ۋە باشقىلارنىڭ مەلۇم شارائىتتا مەخسۇس شەكىل ياكى بەلگە بىلەن ئىپادىلىنىشى.
فورتوچكا	دېرىزىنىڭ ئۆينى شامالدىتىش ۋە ھاۋا ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن ئېچىلىدىغان كۆزنىكى.
فوتو ئاپارات	سۈرەتكە ئالىدىغان ئاپارات.
فوتوگراف	سۈرەتكە تارتقۇچى.

فوسفات	ئوغۇت سۈپىتىدە قوللىنىلىدىغان فوسفور كىسلاتاسىنىڭ تۇزى؛ تەركىبىدە فوسفور كىسلاتاسى بار مىنېرال ماددا.
فوسفور	يانىدىغان ۋە قاراڭغۇدا نۇر چېچىپ تۇرىدىغان خىمىيىۋى ئېلېمېنت.
فوتومېتىر	يورۇقلۇق ئۆلچەش ئەسۋابى.
فوتوسىنتېز	يېشىل ئۆسۈملۈكلەرنىڭ كۈن نۇرى ياردىمى بىلەن ئوزۇقلىنىش جەريانى.
فۆدەيسە	پەيلىرى قىممەتلىك قۇش.
فەجەر	تاڭنىڭ يېڭىدىن ئېتىشى.
فەنا	يوقىلىش؛ يوقلۇق.
فەراغ	ئازات؛ خالى؛ بوش.
فەرد	يالغۇز؛ بىرلا؛ تاق.
فەررۇھ	قۇتلۇق؛ مۇبارەك.
فەرزانە	ئالىم؛ دانىشمەن؛ ئەقىللىق.
فەيكان	ئوقيانىڭ ئوقى.
فەيمانە	ئولچەم؛ قاچا؛ پىيالە.
فەراۋان (پاراۋان)	بايلىق؛ بارلىق؛ خوجزلۇق.
فەساد	يىرىڭ؛ يىرىڭلاش.
فەسادئادەم	دۈشمەنلىككە، پەسىلىككە يۈرىدىغان ئادەم.
فەزدۇ	دات-پەرياد؛ تەشۋىش.
فەزا	بوشلۇق؛ ئېچۇقلۇق.

ك

كاداك	ئەسلى مەنىسى — گاراڭ؛ ئىلاجسىزلىق؛ ھازىر بىزدە قېرى، پىشىپ كەتكەن، قاقۋاش مەنىلىرىدە ئىشلىتىلىدۇ.
كابىنت	ئالاھىدە بولۇم ياكى ئۆي.
كافى	تروپىك ئۆسۈملۈكلىرىنىڭ بىر خىلى؛ شۇ خىل ئۆسۈملۈك ئۇرۇقىدىن ياسالغان ئىچىملىك.
كافېدرا	ئالى بىلىم يۇرتلىرىدا بىر ياكى بىر-بىرى بىلەن باغلىنىشلىق بولغان بىر نەچچە پەنلەر بويىچە ئىش ئېلىپ بارىدىغان بىروفېسسور، مۇئەللىمەر ۋە ئىلمىي خادىملار بىرلەشمىسى؛ كەسپىي ئوقۇتۇش ۋە ئىلمىي ئىشلار بولۇمى.
كائىنات	مەۋجۇدات؛ پۈتۈن جاھان.
كاج	كاچات؛ شاپىلاق.
كاجۋا	سېۋەت ياكى سېۋەت شەكىللىك ياغاچ ساندۇق.
كاكاۋۇ	ئۇرۇقىدىن شاكالات ياسىلىدىغان تروپىك دەرەخنىڭ بىر خىلى؛ شۇ دەرەخنىڭ ئۇرۇقىدىن ياسالغان پاراشوك ئىچىملىك.

كالام	سۆز؛ گەپ؛ نۇتۇق.
كالان	چوڭ؛ ئۇلۇغ.
كاللىپەز	كاللا-پاقالچاق پىشۇرۇپ ساتقۇچى.
كالتسىي	خىمىيىلىك ئېلېمېنتلاردىن بىرى.
كالورىيە	ئىسسىقلىق مىقدارىنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، بىر گىرام سۇنىڭ تېمپېراتۇرىسى 1°C ئۆرلىگەن ياكى تۆۋەنلىگەندە، ئۇ سۈمۈرۈۋالغان ياكى چىقارغان ئىسسىقلىق مىقدارى بىر كالورىيە بولىدۇ.
كالورىمېتىر	ئىسسىقلىق مىقدارىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.
كالوتۇن	ئالتۇن ياكى كۈمۈش سۈيى يۈگۈرتۈلگەن، گۈل ۋە كەشتە تىكىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان يىپ؛ زەر يىپ.
كامال	يېتىشكەنلىك؛ مۇكەممەللىك؛ نۇقسانسىزلىق؛ پۈتۈن.
كامىل	(كامال، كامالەت بىلەن ئوخشاش مەنىدە).
كامران	مەقسەتكە يەتكەن.
كام	قەدەم.
كامارغا ئەدىۋن ئەتمەك	ئۆكچۆرگە موكىمەك.
كامى	ئارزۇ؛ مەقسەت.
كانار	قىرغاق؛ گۆش ئاسىدىغان ۋە ئېسىپ قويۇپ پارچىلايدىغان تۆمۈر ئىلمەكلىك جازا.
كاندات	بىرەر يەرگە سايلاش، بىرەر تەشكىلاتقا ئېلىش ئۈچۈن ياكى خىزمەتكە ئېلىش ئۈچۈن

	بەلگىلەنگەن، پىلانلانغان كىشى.
كاندىك	توت چاسا پارچە-پارچە يەر؛ ئېتىز.
كانجا	قىشلىق سۇغارماق؛ يەرگە تولۇق ياتقۇزماق.
كاپىر	ئىشەنمىگۈچى؛ ئېتىقات قىلمىغۇچى؛ تانغۇچى.
كاپىتال	سەرمايە.
كاپىتالىزم	ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىغا كاپىتالىستىك خۇسۇسىي مۇلۇكچىلىك قىلىشقا ۋە ياللانغان ئىشچىلارنىڭ شۇ ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ ئىگىلىرى بولغان كاپىتالىستلار تەرىپىدىن ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىنىشىغا ئاساسلانغان ئىجتىمائىي تۈزۈم؛ كاپىتالىزم—بىر سىنىپنىڭ ئىككىنچى بىر سىنىپ تەرىپىدىن ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىنىشىغا ئاساسلانغان ئەڭ ئاخىرقى ئىجتىمائىي ئىقتىسادىي تۈزۈم.
كاپىتالىست	كاپىتال ئىگىسى؛ بۇرژۇئا سىنىپىغا مەنسۇپ بولغان ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ ئىگىسى ۋە ياللانما ئىشچىلارنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلغۇچى؛ ئېكسپىلاتاتور.
كاپارەت	گۇناھنى ئەپۇ قىلدۇرۇش ئۈچۈن بېرىلىدىغان سەدىقە ياكى تۇتۇلىدىغان روزا.
كاپالەتنامە	كېپىللىك قەغىزى؛ ھۆددىگە ئېلىش قەغىزى.
كاچكول	قىش كۈنلىرى كۆل ياكى دەريادىن مۇز تېشىپ سۇ ئىچىلىدىغان تۆشۈك.
كاھگىل (كاكۇل)	كاھ — سامان؛ گىل — لاي؛ سامانلىق لاي

مەنىسىدە.

كار	ئىش.
كارامەت	مۆجىزە؛ ئالدىن-ئالا مولچەرلەنگەن ئىشلار؛ ۋەقە؛ ئىنتايىن.
كارانتىن	يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن يۇقۇملۇق كېسەلگە دۇچار بولغان ياكى شۇنداق كېسەل تارقالغان جايدىن كەلگەنلەرنى باشقىلاردىن ۋاقىتلىق ئايرىپ، تىببى نازارەت ئاستىغا ئېلىش؛ يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر بىلەن زەھەرلەنگەن جايلاردىكى كىشىلەر، مال-مۈلۈك ۋە يۈكلەرنىڭ سىرتقا چىقىشىغا يول قويماسلىق؛ چەكلەش رايونى.
كارىكاتورا	مەجۋى رەسىم؛ مەسخىرە قىلىش مەقسىتىدە بىرەر شەخس، ئورۇن ياكى نەرسىنىڭ سەلبى تەرەپلىرىنى، خاراكتېرلىق خۇسۇسىيەتلىرىنى كۆپتۈرۈپ، كۈلكىلىك ۋە مازاق قىلىپ سىزىلغان رەسىم.
كارتون	قاتتىق، قېلىن قەغەز.
كارىز	يەر ئاستى سۇ يولى ئازگال، ئويمان.
كاسا	دىۋانىلارنىڭ يېنىغا ئېسىۋېلىپ مىتال پۇل سالىدىغان قاچىسى.
كاسسا	پۇل ۋە قىممەتلىك نەرسىلەر ساقلىنىدىغان پولات ساندۇق.
كاساپەت	كېلىشمەسلىك؛ نەس؛ بالا-قازا؛ پىشكەللىككە

ئۇچراش. ئەسلى مەنىسى: نۇرلۇق بىر جىسىمدا پەيدا بولىدىغان تۇتۇقلۇق.

كاسكا	مىتالدىن ياسالغان باش كىيىم.
كاسىد (كاسات)	خېرىدارسىزلىق؛ ئېلىم-بېرىم ئىشلىرىدىكى تۇرغۇنلۇق.
كاسايا	راھىبلارنىڭ بىر مۇنچە تۆت چاسا قۇراقلاردىن تىكىلگەن چاپىنى.
كاسكى	تولا سوزلەيدىغان؛ ھاقارەت مەنىسى—قاۋاش.
كاسنا	بۇيرۇتما ئىش؛ زاكازغا بېرىلگەن.
كاسىب	ھۈنەرۋەن؛ كەسىپ ئەھلى.
كاسەئى زەررىن	ئالتۇن قاچا.
كاھىن	جىنكەش.
كاھىش	ئۆينىڭ ئۆگزىلىرىگە ياتقۇزۇلىدىغان، خۇمداندا پىشۇرۇلغان ساپال؛ ۋا.
كاتاك	ھارۋا چاقىنىڭ يوللاردا ئويۇپ كەتكەن چوڭقۇر ئىزى؛ ئازگال.
كاتېگورىيە	دەرىجە؛ تۈركۈم؛ گۇرۇھ.
كاتولوگ	كىتاپ-ژورنال، گېزىت ۋە باشقا ئەسەرلەرنى ئاسان تېپىش ئۈچۈن مۇئەييەن بىر تەرتىپتە سىستېمىلاشتۇرۇپ تۈزۈلگەن روييخەت.
كاۋا كەپ (كەۋكەپ)	يۇلتۇز.
كاۋا ۋىجىن	قارامۇچ (خاجۇ) دەپ ئاتىلىدىغان دورا-دەرمەك.
كاشكى	ئىست؛ ئەپسۇس؛ بولسىچۇ.
كاشانە	ساراي؛ ئۆي؛ چىرايلىق ئىمارەت.

كاشكاپ	دورا قاينىتىپ ئىچىدىغان چوگۈن.
كاززاپ	يالغان؛ ئويدۇرما؛ مۇغەمبەر؛ قۇۋ.
كازىپ	يالغان سوزلىگۈچى؛ كۈن چىقىشتىن بۇرۇن بىلىنىپ، كېيىن غايىپ بولىدىغان يورۇقلۇق.
كاۋاكا	ئايرىم نەرسىلەرنىڭ بىر-بىرىگە يېپىشىپ پۈتۈن بولۇپ قېلىشى.
كالىبىر	مىلتىق ستۇۋۇلى.
كانال (قانال)	سۈنئىي دەريا؛ ئۆستەڭ.
كامۇت	تارتمىلىق ئىشكاپ.
كىلاسسىك	كوپچىلىك تەرىپىدىن ئېتىراپ قىلىنغان ۋە تونۇلغان ئاتاقلىق يازغۇچى، شائىر، مۇزىكانت، سەنئەتكار، ئالىم ۋە شۇلارنىڭ ئەسەرلىرى.
كىلوكالوردىيە	ئىسسىقلىق ئولچەم بىرلىگى بولۇپ، بىر كىلوكالوردىيە 1000 كالوردىيەگە تەڭ بولىدۇ.
كىلوۋات	ئېلېكتىر قۇۋۋىتىنىڭ 1000 ۋاتقا ياكى 1,36 ئات كۈچىگە تەڭ بولغان ئولچەم بىرلىگى.
كىلوۋات سائەت	ئېلېكتىر توكى بېجىرگەن ئىشنىڭ 1000 ۋات سائەتكە تەڭ بولغان ئولچەم بىرلىگى.
كىلوۋولات	ئېلېكتىر كۈچىنىڭ 1000 ۋولتقا تەڭ بولغان ئولچەم بىرلىگى.
كىمخاپ	زەرىپ ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان قېلىن گۈلدار ئېسىل يىپەك رەخت.
كېمىر	ئەگمە؛ ئېگىپ ياسالغان ئوي.
كېمىرمەك	چىش بىلەن غاجىماق؛ ئەگمەك؛ قىرقىماق؛ تويماق.

كىنايە	بىر چۈشەنچىنى ئىككىنچى بىر چۈشەنچە بىلەن چۈشەندۈرمەك؛ داردىما گەپ.
كىنار	قوچاقلىمىش.
كېنىزەك	پادىشا سارىيىدا خىزمەت قىلغۇچى قول قىزلار.
كېپەن	مۇردىنى يوگەپ يەرلىككە كومىدىغان ئاق رەخت.
كېپەنلىمەك	جەسەتكە كېپەن كىيگۈزمەك؛ جەسەتنى كېپەنلىمەك.
كىبانە	قارسۇچ.
كىبار	دەبدەبىدار؛ دەبدەپ ئىگىلىرى؛ ئەمەلدار.
كىبىر	دەبدەبىلىك؛ يوغانچىلىق؛ هاكاۋۇرلۇق؛ پوچىلىق؛ باشقىلارنى كوزگە ئىلماسلىق.
كىبىريا	ئاللانىڭ ئىسىملىرىدىن بىرى.
كىراخمال	ئوسۇملۇكلەردىن ئېلىنغان ئۇن تەخلىتىدىكى ئوگلىۋوت؛ پات.
كىراخماللىماق	پات بەرمەك؛ كىراخمالغا سالماق؛ پاتلىماق.
كىرىتىن	قالقانسىمان بەزلەرنىڭ يېتىلمەي قېلىشى نەتىجىسىدە كېلىپ چىقىدىغان تەن ۋە ئەقىل زەئىپلىشىدىغان كېسەللىك.
كېرەدۇر-كېرە	چىقىپ كېتىپ بارىدۇ.
كىرەپىش	چىگسەي.
كىراپ	دېڭىز راكى؛ قىسقۇچ پاقا.
كىرىزان	قاچماق؛ يىراقلاشماق.

كرىستال	كۆپ بۇرجەكلىك شەكىلدىكى قاتتىق جىسىم.
كىسلورود	ھاۋا تەركىۋىگە كىرىدىغان ھەم جانلىقلارنىڭ نەپەس ئېلىشى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان گاز.
كىلىك	قومۇچ قەلەم.
كىشۋەر	مەملىكەت؛ ۋىلايەت؛ يۇرت.
كىشاۋەردى	يەر تېرىغۇچى؛ دېخان.
كىپىر	نەيدە ئاغرىقنىڭ دورىسى.
كىنە (گىنە)	ئۆچ؛ ئاداۋەت؛ دودىسى تۇتۇش.
كىسۋەت	ئۇششاق جابدۇق؛ ئۆي ئەسۋاپلىرى.
كوكۇلا	بېكىگە چۈشكەن چاچ؛ ياغاق چاچ.
كوكىس	ھاۋا كىرگۈزمەستىن كويدۇرۇش يولى بىلەن كۆمۈر ۋە تاش كۆمۈر قاتارلىقلاردىن ھاسىل قىلىنغان يېقىلغۇ.
كۆشتە	ئۆلتۈرۈلگەن؛ مېتاللارنى ئۆلتۈرۈپ (ئېزىپ) باشقا نەرسىلەرگە ئارىلاشتۇرۇپ دورا ياساش. مەسىلەن: مىس كۆشتىسى.
كوھقاپ	چۆچەكلەردە ئېيتىلغان دىۋە ياكى ئەجدىھالار تۇرىدىغان دەھشەتلىك تاغ ئۆڭكۈرلىرى (كاۋكاز ۋە باشقا تاغلاردا).
كونھى	ماھىيەت؛ ھەقىقىتى.
كۆپۈۋەن ئەھەت	تېڭىگى يوق؛ بىرلا.
كورك	ئومىچۇك.
كوتا	قىسقا.
كونگولال	گاچا؛ كېكەچ؛ تىلى تۇتۇلغان.

كوھسار	تاغلىق جايلار.
كوھكەن	تاغ كەسكۈچى.
كۆزگۈ	ئەينەك.
كۆلا	ئوت-چۆپتىن ئېشىلگەن ئاغامچا.
كوللاپس	قانسىراش؛ سۈرسىراش؛ زەھەرلىنىش؛ يۇقۇملۇق كېسەل بىلەن ئاغرىش نەتىجىسىدە يۈرەكنىڭ ۋە قان ئايلىنىشنىڭ ئۈشتۈمتۇت زەئىپلىنىشى.
كولچېدان	بەزىبىر مەدەنلەرنىڭ گۈڭگۈرت، مىشياك ياكى سۈر بىلەن قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان مىنېرال.
كۆل	ھەممە؛ بارلىق.
كۆدورەت	كىرلىنىش؛ خىرەلىشىش؛ قايغۇ؛ دۇغلىنىش.
كۆنجىدە	بۇلۇڭ؛ بۇلۇڭدا.
كۆشك	ساراي؛ ھەشەمەتلىك ئۆي؛ ھوجرا؛ قەسىر.
كومپوزىتسىيە	مۇزىكىلىق ئەسەر تۈزۈلۈشى.
كومپوزىتور	مۇزىكا ئەسەرلىرى ئاپتورى؛ مۇزىكا ئەسەر يازغۇچىسى.
كوممۇنا	مۈلۈكنى ۋە ئەمگەكنى بىرلەشتۈرۈپ ياشىغان كىشىلەر كوللېكتىۋى.
كومبىنات	ئوخشاش ئورگانلار بىرلەشمىسى.
كومبىناتسىيە	ئوخشاش ئورگانلارنى بىرلەشتۈرۈش.
كومېدىيە	كۈلكىلىك سەھنە ئەسىرى.
كومىسسىيە	بىرەر ئىشنى بېجىرىش ئۈچۈن بىرەر ئورۇندا قۇرۇلغان ئورگان ۋە شۇ ئورگاندا ئىشلىگۈچى.

كوماندا	ئېغىزچە بۇيرۇق.
كونسېرۋاتىپ (كونسېرۋاتور)	كونا، قېپقالغان تەرتىپلەرنى، كونا ساقىندىلارنى ساقلاشقا ئىنتىلگۈچى؛ كونىلىق تەرەپدارى؛ جاھىل؛ مۇتەئەسسىپ؛ قالاق.
كونسېرۋاتىزىم	كونا تۈزۈمگە، كونا، قېپقالغان تەرتىپلەرگە تەرەپدارلىق؛ ئۇلارنى ساقلاپ قېلىشقا ئىنتىلىش؛ ئۇلارنى چىڭ تۇرۇپ ھىمايە قىلىش؛ ئىلغارلىققا قارشى تۇتۇلغان يول؛ مۇتەئەسسىپلىك قىلىش.
كويلا	سۇ تۈگمىنىنىڭ سۇ چۈشىدىغان چۆشۈرگىسى.
كۇلا(ھ)	قەدىمدە دىۋانىلار بېشىغا كىيىۋالىدىغان ئۇچى ئۇچلۇق ئىگىز بۆك؛ قۇلاقچا (تۇماق).
كۇلۇب (كلۇب)	مەدەنىي ئاقارتىش، سىياسى، تەنتەربىيە ۋە باشقا بىرەر خۇسۇستىكى جەمئىيەت تەشكىلاتى ۋە شۇ تەشكىلاتنىڭ بىناسى.
كۇپۇر (كۇفر)	كاپىرلىق؛ دىنسىزلىق؛ ياپماق.
كۇففار	دىنسىزلار.
كۇلبە	كەپە ئۆي؛ خانە؛ گەمە ئۆي.
كور	كوزى كورمەيدىغان؛ قارغۇ؛ ئەما.
كوسموپولىت	ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتىنى يوقاتقان، ئۆز ۋەتىنى مەنپەئەتلىرىدىن يىراقلاشقان، ئۆز خەلقىگە يات بولۇپ كەتكەن ئادەم.
كوسموپولىتىزىم	ۋەتەنپەرۋەرلىكنى رەت قىلغۇچى؛ ئۆزىنىڭدىن ۋاز كېچىشنى تەرغىپ قىلغۇچى؛ مىللىي ۋە مەدەنىي ئەنئەنىلەرنى ئىنكار قىلغۇچى نەزەرىيە.
كوزدىروك	شەپكە ئالدى ياكى چېكىلىگى.
كولبا	سۇيۇقلۇق قاچىلىنىدىغان ئەينەك قاچا.
كولباسا	ھېسىپ.
كولەسكا	پۈككەيلىك ھارۋا.
كوندىنساتور	ئېلېكتىر قۇۋۋىتىنى توپلايدىغان ئەسۋاپ.
كوۋا	موزدۇزلارنىڭ چەمنى ئۇرۇپ تۈزلەيدىغان ياكى يۇمشىتىدىغان ئەسۋابى.
كۇۋاس	نان، سۇ ۋە ھەر تۈرلۈك مېۋىلەردىن تەييارلىنىدىغان ئىچىملىك.
كەبىر	چوڭ؛ يوغان؛ زور؛ مەسىلەن: سەھرايى كەبىر؛ گۇنايى كەبىر.
كەبىسە	قەمەرىيە 2- ئاينىڭ ھەر تۆت يىلدا بىر قېتىم 29 كۈن بولۇپ كېلىشى (مۇنداق يىل كەبىسە يىلى دېيىلىدۇ).
كەلىمۇللا ھاسىسى	مۇسا پەيغەمبەرنىڭ قولىدا تۇتقان ھاسىسى.
كەمچەن	ئۆلچىگۈچ.
كەم	مەقسەت؛ تىلەك؛ ئېغىز.
كەمەند	سىرتماق.
كەمەن (كامون)	ئوتلاق؛ يايلاق.
كەمان ئېتىپ	ئوينىتىپ.
كەم نام	ئابرويسىز؛ نامى تۆۋەن.
كەنجە	ئاخىرقىسى؛ كېيىن پېشىدىغان؛ كىچىكى.

كەپسەن	كونا جەمىيەتتە دېھقانلارنىڭ دىنىي ھوكۇمرانلارغا خامان ئۇستىدە بېرىدىغان خامان ھەققى،
كەپسەن ھەققى	كەپسەن ئۇسىغۇچى ئالىدىغان ھەق.
كەت خۇدا	ئەر؛ روزغار باشلىغى؛ ئايالغا نىسبەتەن ھوكۇمران.
كەۋسەر	ئىسلامدىنىدا ئېيتىلىدىغان جەننەتتە بولىدىغان كۆلنىڭ نامى ۋە شۇ كۆلنىڭ سۈت رەڭگەدىكى سۈيى.
كەنزۇماكان	مەۋجۇدات؛ بارلىق ماكان.
كەشپ	بار قىلماق؛ يوق نەرسىنى بارلىققا كەلتۈرمەك؛ ئېچىش.
كەشانە	زىننەتلىك كىچىككىنە ئۆي؛ قۇش ئۇگىسى،
كەھرىۋا	قاتتىق ھەم سۈزۈك، ساماننى ئۆزىگە تارتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە قىزىل، سېرىق قېزىلماتاش.
كەسرەت	كوپلۈك؛ نۇرغۇن؛ جىق.
كەجرەپتار	كاج-ئەگرى، تەتۈر؛ رەپتار-مېڭىش؛ تەتۈر ئايلىنىش؛ تەتۈر ماڭىدىغان.
كەر	پاك؛ گاس.
كەرەشمە	خۇش قىلىق (ناز).
كەرىھ	سەت؛ خۇنۇك.
كەرەم	مەرھەمەت؛ سېخىلىق؛ ئېھسان.
كەرىم (كېرىم، كېرەم)	ياخشىلىق قىلغۇچى.
كوجۇم	زىچ؛ قويۇق.

كوكنار	پىشمىغان ئەپيوننى قايناتىپ ھازىرلانغان مەس قىلغۇچى زەھەرلىك ئىچىملىك.
كوك سېغىز	كاۋچۇك ئىشلەپچىقىرىشقا بولىدىغان سېرىق گۈللۈك ئوت.
كۈندەش	رەقابەتلەشكۈچى؛ ئىچى تارلىق قىلغۇچى،
كۈشەندە	دۈشمەن؛ رەقابەتچى؛ قارشى تەرەپ،
كۈرە	ھويلا؛ قورا؛ موگۇللار ئىبادەتخانىسى؛ ھەجىم ئولچەم بىرلىكى؛ 10 شىلىڭ بىر كۈرەگە تەڭ.

گ

گادا (گاداي)	بوقسۇل؛ مىسكىن؛ پەقىر؛ كەمبەغەل
گاللون	سۇيۇقلۇق ئولچەم بىرلىكى؛ ئەنگلىيەدە بىر گاللون 4٫546 لىتىرغا، ئامېرىكىدا 3٫785 لىتىرغا تەڭ.
گاراژ	ئاپتوموبىللار تۇرىدىغان ۋە ئۇلارنى رېمونت قىلىدىغان ئورۇن،
گاردىروپكا	كىيىم ئېشكاۋى.
گارمونكا	كىچىك تىپتىكى گارمون؛ گارموشكا.
گارمونىست	گارمونچى؛ گارمون چالغۇچى.
گارمونىيە	تاۋۇش ماسلىشىش نەزەرىيەسى؛ ئۇيغۇنلۇق؛

	گاھاڭداشلىق؛ بىر-بىرىگە ماس كەلمەك.
گارمون	مۇزىكىنىڭ بىرخىلى.
گارنىزون	شەھەرنى قوغدايدىغان قىسىم (ئەسكىرىي قىسىم).
گاشان	ئەندىشە قىلماق؛ ئەنسىرىمەك.
گازولىن	نېفىتتىن ھاسىل بولىدىغان يېقىلغۇ؛ يانارماي؛ چالا تازىلانغان بېنزىن.
گاھى-گاھ	ئاقچا؛ پۇل.
گايكا	ۋىنتا قالپىقى.
گالستۇك	بويۇنغا ئورۇلۇپ، گال ئاستىدىن باغلىنىدىغان ئاسما پوتا.
گېكتار	يەر ئۆلچىمى بولۇپ، بىرگېكتار 10مىڭ كۇۋادرات مېتىرغا ياكى 15 موغا تەڭ.
گېلى	ئەڭ يېنىك گازلاردىن بىرى بولۇپ، يېنىكلىكتە ۋودورودتىن كېيىنلا تۇرىدىغان خىمىيىلىك ئېلېمېنت؛ ئېسىل گاز.
گېئولوگىيە	يەرنىڭ پەيدا بولغان ۋاقتىدىن باشلاپ ھازىرقى ھالىتىگىچە بولغان تەرەققىيات باسقۇچلىرىنى ۋە يەردە پەيدا بولغان ئۆزگىرىشلەرنى ئۆگىنىدىغان پەن.
گېئوفىزىكا	يەر شارى فىزىكىسى؛ يەرنىڭ قاتتىق (يەر)، سۇيۇق (سۇ)، گازسىمان (ھاۋا) قاتلاملىرىدا بولىدىغان جەريانلارنى فىزىك ئۇسۇللارغا تەدبىق قىلىش يولى بىلەن ئۆگىنىدىغان پەن.

گېئوخىمىيە	خىمىيەۋى ئېلېمېنتلارنىڭ تارىخى، كېلىپ چىقىشى ھەم ئۇلارنىڭ تارقىلىش قانۇنىيەتلىرىنى ئۆگىنىدىغان پەن.
گىگانت	بەستلىك؛ گەۋدىلىك؛ ئېگىز؛ كاتتا؛ چوڭ.
گىجىڭ	ھەركەتتى سۇس؛ تەرسا؛ ئۇششاق ئىشلارغىمۇ ئېسىلىۋالغۇچى.
گىلىيوكوزا	ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋانات ئورگانىزملىرىدا بولىدىغان شېرىنلىك ماددا؛ ئۈزۈم شېرىنىسى.
گېمىن	مەدەنىيە ناخشىسى؛ دولەت ياكى سىنىپنىڭ بىرلىگى سىمۋول قىلىنغان تەنتەنىلىك كۈي؛ دولەت شېرى.
گىنا (غۇم)	ئېچىنىلىك؛ ئاداۋەت؛ ئىچىدە ئۆچمەنلىكنى مەخپى ساقلاش.
گىپس	ھەيكەل ۋە بىزەكلەر ياساش ياكى تاشقى كېسەللىكلەر بولۇملىرىدە ئۇستىخاندىكى سۇنۇق، چىقىلىشلارنى قاتۇرۇپ تېڭىشتا ئىشلىتىلىدىغان ئاق ياكى سېرىق رەڭلىك ماددا.
گىرداپ	گىرۋەك؛ قىرغاق؛ چەت؛ قايىنام؛ ئايلانما؛ ئۆپقۇن (گىرد — يېغىلغان؛ ئاب — سۇ).
گىرىمسەن	سەراپ؛ غۇۋا؛ خىرە كورۇنمەك؛ يىراقتىن قارىغاندا ئىسسىق ھاۋانىڭ سۇ ياكى شامالدەك كورۇنۇشى.
گىرىپتار	ئۇچرىماق؛ يولۇقماق؛ دۇچار بولماق.
گىريان	يىغلىماق؛ يىغلاڭغۇ.

گىرىيە	يىغلىماق؛ يىغى – زارە
گىرىبان	ياقا؛ كۆينەك، چاپانلارنىڭ ياقىلىرى.
گىياھ	ئوت-چۆپ؛ ئۆشقان ئۆسۈملۈك.
گىيە	بېشى ۋە بويىنىدا تۈكى بولمايدىغان، تاغلاردا ياشايدىغان، تاپلارنى يەپ ھايات كەچۈرىدىغان يىرتقۇچ قارا قۇش.
گىراماتىكا	تىلنىڭ قۇرۇلۇشى ھەققىدىكى پەن؛ سۆزلەرنىڭ ئۆزگىرىشى ۋە جۈملىدە بىرىكىپ كېلىش قانۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.
گرانىت	رەڭلىك، قاتتىق تاغ جىنسى؛ خارساڭتاش.
گىراپا	جەدۋەل.
گىرانكا	باسمىخانىدا تىزىلغان ھەرىپ بەت ھالىغا كەلتۈرۈلگەنگە قەدەر قوللىنىلىدىغان تۆمۈر ياكى پانېركەدىن ياسالغان پەتنۇس.
گىرىلكا	ئىچىگە ئىسسىق سۇ قاچىلاپ، بەدەننىڭ ئاغرىق يېرىگە قويۇلىدىغان رېزىنكا، سولىياۋ ياكى مېتال قاچا.
گېرب	بىرەر دۆلەت، شەھەر ياكى قەبىلىنىڭ ۋە تەشكىلاتنىڭ رەسمىي بەلگىسى، تامغىسى.
گېزەندە (گەزەند، گەزىندەن)	چاققۇچى (ئىلان، چايان قاتارلىق).
گېئومېتىرىيە	(ئەسلى مەنىسى — يەر ئۆلچەش)، ماتېماتىكىنىڭ بىر بۆلۈمى.

گېروي	قەھرىمان؛ باتۇر؛ ئەر؛ ئەدەبىي ئەسەردە باش رولچى؛ ئۇيغۇرچە كوچىمە مەنىدە—بەستىلىك.
گىگىيېنا	سالامەتلىك ھەققىدىكى پەن.
گىگروسكوپ	ھاۋا نەملىكىنى ئۆلچەش ئەسۋابى
گۋاردىيە	تاللانغان ئەسكىرىي قىسىم.
گېمروي	ئادەم سوڭىكىنىڭ ئاغرىقى
گېئوگرافىيە	جۇغراپىيە.
گېئوگراف	گېئوگرافىيە ئالىمى.
گرافىك	پىلان بىلەن ئورۇنلىنىشنى سىپلىشتۇرۇپ كۆرسىتىدىغان جەدۋەل.
گرافىكا	بوياقسىز رەسىم؛ ھەرپ شەكلى.
گىرافىن	سۇ قويىدىغان ئەينەك قاچا
گىرىم	ئويۇن قويۇش ئۈچۈن پەدەز قىلىش؛ پەدەز ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بوياق.
گىدروستانسىيا	سۇ ئېلېكتىر ئىستانسىسى.
گىدروپىلان	سۇغا قونىدىغان، سۇدىن ئۇچىدىغان ئايروپىلان.
گىلىزا	قەغەزدىن ياسالغان پاپىروس نەيچىسى؛ ئوقنىڭ مىشىگى (پىستان).
گىمناستېركا	ھەربىي شەكىللىك كۆينەك.
گىنېكولوگىيە	ئاياللار ئاغرىقى ھەققىدىكى پەن.

گىپنوز	بىراۋ تەرىپىدىن سۈنئىي ھالدا ئۇيقا ھالىغا كېلىش ۋە شۇ خىل ھالغا كەلتۈرۈش خىسلىتىگە ئىگە.
گىتار	7 تارلىق مۇزىكا ئەسۋابى.
گلوبۇس	ياسالما يەر شارى، موديل.
گوپەي	ھەم بەستلىك، ھەم ئۇستىخانلىق، سېمىز، كېلەڭسىز ئادەم.
گورىللا	ئادەمسىمان مايمۇننىڭ بىر خىلى.
گۇش	قۇلاق.
گويى يا	گويا.
گۈلگۈن پوش	گۈلرەڭلىك كىيىم كىيىۋالغۇچى.
گۇمانىست	گۇمانىزىم تەرەپدارى، يەنى كىشىلىك ئەركىنلىكنى ھىمايە قىلغۇچى ئىنسانپەرۋەر (ئادەم).
گۇمانىزىم	ئىنسانپەرۋەرلىك؛ ئىنسانپەرۋەرلىك روھى بىلەن سۇغۇرۇلغان دۇنيا قاراش.
گۇماشتا	ۋەكىل؛ جاسۇس؛ تەرەپدارى.
گۇمنام	نام-نىشانى يوقالغان؛ نامى ئۇنتۇلغان.
گۇمبەزى دەۋۋار	پەلەك؛ ئاسمان.
گۇناھ	ئەيىپ؛ نۇقسان؛ يامان ئىش؛ قانۇنغا خىلاپ ھەركەت.
گۇندا	كونا جەمئىيەتتە „گۇناھكار„لارنىڭ پۇتىغا سېلىپ قويۇلىدىغان ياغاچتىن ياسالغان ئېغىر جازا قورالى.
گۇندىخانا	تۈرمە؛ قاماقخانا؛ سولاقخانا.

گۇندىپاي	كونا جەمئىيەتتە تۈرمىدە ئىشىك باققۇچى.
گۈن	رەڭ؛ بوياق؛ سىۋەت.
گۇنج	بۇلۇڭ؛ خالى جاي؛ خىلۋەت.
گۈنگۈلال	تىلسىز؛ كېكەش؛ پاڭ.
گۇڭگا	غۇۋا؛ خىرە؛ گوڭگۇر - موڭگۇر پاراڭلاشماق.
گۈلرىز (گۈلرۇز)	گۈل توككۈچى (رىز: توككۈش، چېچىش).
گۇفتىگۇ	گەپلىشىش؛ سۆزلىشىش؛ تالىشىش؛ گەپ-سۆز.
گۇشە	بۇلۇڭ.
گۇرۇز	قېچىش.
گۇپتار	سۆزلىمەك؛ ئېيتماق.
گۇشتىگىرلىك	پەلۋانلىق؛ بەدەن تەربىيىسى ھەققىدىكى ئىلىم.
گۈلاپ	گۈل سۈيى؛ قاق سۈيى (ئاب — سۇ).
گۈلگۈن	رەڭمۇ-رەڭ؛ گۈل رەڭلىك (تولاراق قىزىل رەڭگە قارىتىلىدۇ).
گۇدەك	سەبى؛ ئەقىل توشمىغانلىق.
گۇگۇسۇن	ھارۋا چاقى قاتارلىقلارنىڭ چەمبىرىنى تۇتۇپ تۇرىدىغان شادىلار؛ نەرسىلەرنىڭ ئىچىدىن تۇتۇپ تۇرىدىغان چازا.
گۈلاخ (گۈلەخ)	كونا جەمئىيەتتە ھاممام ئالدىدىكى ئوچاقنىڭ ئىسسىق كۈلى.
گۈلخان	كويۇپ يېنىپ تۇرغان بىر دوگا ئوتۇن ياكى شاخ.

گۈلىستان	گۈللۈك؛ گۈل باغچىسى؛ گۈل يۇرتى.
گۈلشەن	گۈل باغچىسى؛ گۈللەر ماكانى.
گۈلنار	ئانار گۈلى.
گۈلچېھرە	يۈزى (چېھرىسى) گۈلگە ئوخشايدىغان؛ گۈل چىرايى.
گۈلرۇخ	يۈزى (روھى) گۈلگە ئوخشايدىغان.
گۈلرۇخسار	يۈزى (رۇخسارى) گۈلگە ئوخشايدىغان؛ چىرايى گۈلدەك.
گۈلسۇرۇخ	قىزىلگۈل؛ بويالغان گۈل.
گۈلئۇزار	گۈل يۈزلۈك؛ چىرايلىق.
گۈلەندەم	گۈل بەدەن؛ بەدەن تۈزۈلۈشى كېلىشكەن؛ خوشپىچىم.
گۇم (گۇمران)	يوق؛ يوقالغان.
گۇمراھ	ئاداشقان؛ يول يوقاتقان، (راھ — يول).
گۈرزە (گۈرزا)	قەدىمقى زامان ئۇرۇشلىرىدا قوللىنىلىدىغان مىخلىق چوماق (توخماق).
گۈزەل	كۆزگە چىرايلىق كۆرۈنىدىغان؛ ئەيىبسىز؛ چىرايلىق.
گۈزەر	بازار؛ رەستە.
گورە	كۆچمە مۈلۈك (پۇلدىن باشقا)نى چەكلىك مۇددەت بىلەن ئېكسپىلاتاتسىيە قىلغۇچىلارغا قويۇپ، ئۇلاردىن پىرسەنتىنى بېرىش شەرتى بىلەن پۇل ئېلىش.
گورەخانا	گورە ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى ئورۇن.

گورەكەش	گورە ئىشىنى باشقۇرغۇچى.
گوھەر	قىممەتباھالىق ئېسىل تاش.
گوزەر	ئۆتمەك؛ كېچەر؛ كىشىلەر ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان يەر.
گوزەشتە	ئۆتكۈزگەن؛ ئۆتكەن؛ كەچۈرگەن.
گەردەن	چوڭ چىنە.
گەردىش	ئايلانما؛ ئاي ۋە كۈننىڭ چۆرىسىدە ھاسىل بولىدىغان چەمبەر شەكىلدىكى گار؛ چالغۇ ئەسۋابى — داپنىڭ قاسقىنى.
گەردۇن	ئاسمان؛ پەلەك؛ كۆك.
گەرد	چاڭ؛ توپا؛ توزاڭ.
گەرنەز	ئىشىك، دېرىزە پەردىلىرىنى بېكىتىپ ئاسىدىغان ياغاچ.
گەردەن بەستە	بوينى باغلانغان.
گەرەنمايە	بەك ئەزىز؛ قىممەتلىك.
گەرىبازار	يىغا-زار.
گەنج	ئالتۇن؛ يوشۇرۇنغان دۇنيا.
گەنجى	خەزىنە؛ بايلىق.
گەنجۇر	ساغلام بەدەنلىك.
گەزدۇم	چايان.
گەيسۇيى	ئۆرۈلگەن چاچ.

ئې

ئېتىبار (ئېتبار) ئەزىزلەش؛ ھۆرمەتلەش.

ئېكىسپېدىتسىيە بىرەر ئىلمىي تەكشۈرۈش ياكى يەر ئاستى بايلىقلىرىنى قىدىرىپ تەكشۈرۈش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئورۇن، شۇنىڭدەك شۇ ئورۇننىڭ پائالىيەتلىرى.

ئېلېكترون ئېلېكترنىڭ ئەڭ كىچىك قىسمى؛ ئاتومنىڭ تەركىۋىي قىسمى؛ ئۈچۈدىغان ئاپاراتلارنى ياساشتا ئىشلىتىلىدىغان يېنىك ماگنىتلىق بىرىكمە.

ئېلېمېنت بىرەر مۇرەككەپ نەرسىنىڭ كىچىك تەركىۋىي قىسمى، بۆلىكى.

ئېمبارگو بىرەر چەت مەملىكەتكە مال چىقىرىش ياكى بىرەر چەت مەملىكەتتىن مال كىرگۈزۈشنى دۆلەت تەرىپىدىن چەكلەپ قويۇش.

ئېپىسكوپ خىرىستىيان دىنىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك روھانىيسى.

ئېپىزوت ئەدەبىي ئەسەردىكى ۋەقەلىك (سيۇژېت)نىڭ بۆلىكى؛ ۋەقە.

ئېپىگراپ ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ياكى ئۇنىڭ بىرەر بابىنىڭ باشلىنىش ئورنىدا ئۈستىگە يېزىپ قويۇلىدىغان ۋە شۇ ئەسەرنىڭ ياكى بابىنىڭ مەزمۇنىنى ئىپادىلەيدىغان، ئەسەرنىڭ ئاساسىنى ئېچىپ بېرىدىغان سىتاتا (سۆز، جۈملە، ئىبارە، ئۆزۈندە، ماقال، تەمسىل ۋە باشقىلار).

ئېپىلوگ ئەدەبىي ئەسەرنىڭ يەكۈنلىگۈچى ۋە كېيىنچە ئەسەرنىڭ ئىشتىراك قىلغۇچىلىرىنىڭ ئەسەر ۋەقەلىكىنىڭ ئاخىرىدىكى تەقدىرىنى تونۇشتۇرغۇچى خاتىمە قىسمى.

ئېپوس داستان؛ قەھرىمانلارنىڭ باتۇرلۇقىنى تەسۋىرلەيدىغان داستان؛ ئەدەبىي ئەسەر؛ ئومۇمى ئاۋازغا ئىگە بولغان شۇ خىلدىكى داستانلارنىڭ جەمئىسى.

ئېرا زامان؛ دەۋر؛ بىرەر يىل ھېساۋىنىڭ باشلانغان ۋاقتى؛ ئىنسانىيەت دۇنياسىدا ياكى ئايرىم جەمئىيەت ھاياتىدا ئالاھىدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان دەۋر؛ يەر تارىخىنىڭ ئەڭ چوڭ خىرونولوگىيىلىك بۆلۈنۈشى.

ئېرفان ئىلىم؛ بىلىم؛ مەرىپەت؛ ھەقىقەتتىن خەۋەردار.

ئېرسال يوللىماق؛ ئەۋەتمەك؛ يەتكۈزۈش؛ قويۇپ بېرىش.

ئېرسات قىيامەت كۈنى پۈتۈن ئۆلۈكلەر تىرىلىپ توپلىنىدىغان يەر.

ئېرشات توغرا يول كۆرسەتكۈچى؛ توغرا يولغا باشلىغۇچى.

ئېرىخ تازا؛ پاكىز.

ئېتىماد	ئىشەنچ؛ ئىتىقات؛ ئەقىدە؛ كوڭلىدە ساقلىماق.
ئېتىمولوگىيە	تىل ئىلمىنىڭ سۆزلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىنى تەكشۈرىدىغان بۆلۈمى (بۇ بۆلۈمدە سۆزلەرنىڭ دەسلەپكى شەكلى ۋە مەنىسى تەكشۈرۈلىدۇ).
ئېتىراپ	قوبۇل قىلماق؛ ئىقرار قىلماق؛ بويسۇنۇش.
ئېتىكاپ (ئەتىكاپ)	مەخسۇس بىر يەرگە كىرىۋېلىپ ئىبادەت بىلەن شۇغۇللانماق.
ئېتىقات	ئىشەنمەك؛ قانائەت كەلتۈرمەك؛ قەلبىدىن تەستىقلىمەك.
ئېتنوگرافىيە	كونكرېت بىۋاستە كۆزىتىش يولى بىلەن تۈرلۈك خەلقلەرنىڭ سوستاۋىنى، كېلىپ چىقىشى ۋە تارقىلىشىنى، تۇرمۇش ۋە ئۆرپ-ئادەتلىرىنى ھەمدە شۇلارنىڭ ماددى ۋە مەنىۋى مەدەنىيىتىنى، مەدەنىي-تارىخىي مۇناسىۋەتلىرىنى ئۆگىنىدىغان تارىخ ئىلمى؛ ئېتنوگرافىيە-تارىخ پەنلىرى، بولۇپمۇ ئارخېئولوگىيە، تىلشۇناسلىق ۋە ئانتروپولوگىيە پەنلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك.
ئىرىدىي	نادىر مېتاللار قاتارىغا كىرىدىغان خىمىيىۋى ئېلېمېنت.
ئېيىل	ئاتنىڭ توشىدىن تارتىپ قويىدىغان ئىگەر تاسمىسى؛ توشۋاغ.

ئېزىز	ئىززەت ئىگىسى؛ ھۆرمەتلىك؛ قەدىرلىك.
ئېغىرسۇ	ئېغىر ھىدروگېن بىلەن ئوكسىگېن بىرىكمىسى.
ئېھسان	خەيرلىك ئىش؛ ياخشىلىق؛ ھەدىيە.
ئېھتىلام	چۈشىدە جىمادا بولۇپ، ئالەت ياكى پەرجىدىن مەنى كەتمەك.
ئېھتىرام	سالاملاشماق؛ تېچلىق سورىماق؛ تازىم قىلماق؛ ھۆرمەت.
ئېھتىياج	موھتاج؛ لازىملىق؛ ھاجىتى چۈشۈش.
ئېھتىمام	بىر ئىشقا ئەھمىيەت بەرمەك
ئېجاد	پەيدا قىلماق.
ئېتىدال	موتىدىل.
ئېكۋاتور	يەر شارىنىڭ تەڭ بۆلگۈچى سىزىقى.
ئېكزوتىكا	بات، غەيرى ئۆرپ-ئادەت ۋە نەرسىلەر.
ئېكونومىكا	ئىقتىسات.
ئېكونومىست	ئىقتىساتشۇناس.
ئېكسكاۋاتور	يەر كولاش ماشىنىسى.
ئېكسكۇرسانت	ئېكسكۇرسىيىگە قاتناشقۇچى.
ئېكسكۇرسىيە	ساياھەت.
ئېكسپلاتاتور	ئەزگۈچى.
ئېكسپلاتاتسىيە	ئىشلەپچىقىرىش مۇلۇكلىرى ئىگىلىرىنىڭ باشقىلارنى ئىشلىتىپ پايدىلىنىشى.
ئېكسپازىتسىيە	مۇزىكىلىق ياكى ئەدەبىي ئەسەرنىڭ كىرىش قىسمى؛ مۇقەددىمە

ئېكسپورت	چەت دۆلەتكە تاۋار چىقىرىش.
ئېلمۇۋاتور	مېخانىكىلاشقان ئاشلىق ئامبىرى.
ئېلېكترود	سۇيۇقلۇق ياكى گازغا توك ئۆتكۈزىدىغان سىم ياكى پلاستىنكا.
ئېلېكترودىنامىكا	فىزىكىنىڭ ئېلېكتر توكى بىلەن ئېلېكتر ھەركىتىنى تەكشۈرىدىغان قىسمى.
ئېلېكتروماگنىت	ئۈستىگە ئورالغان سىم ئارقىلىق ئېلېكتر تەۋەتىلگەندە ماگنىتلىنىدىغان ياپىلاق تۆمۈر ياكى گاڭ.
ئېلېكترومېخانىكا	فىزىكىنىڭ ئېلېكتر تېخنىكا قىسمى.
ئېلېكتروتېخنىكا	ئېلېكتر تېخنىكىسى.
ئېلېكتروتېخنىك	ئېلېكتر تېخنىكا مۇتەخەسسىسى.
ئېمبرىئولوگىيە	بىئولوگىيىنىڭ تۆرەلمە توغرىسىدىكى قىسمى.
ئېنېرگېتىكا	فىزىكىنىڭ ئېنېرگىيە قىسمىنى تەكشۈرىدىغان قىسمى.
ئېنېرگىيە	قۇۋۋەت؛ غەيرەت.
ئېنسىكلوپېدىيە	بىلىمنىڭ بارلىق تارماقلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ياكى بىرەر ساھەدە تولۇق مەلۇمات بېرىدىغان قامۇس.
ئېپىگرامما	قىسقا ھەجۋى شېئىر.
ئېپوپېيە	(1) چوڭ تارىخىي ۋەقەلەر يېزىلغان ئەسەر. (2) باتۇرلارنىڭ مەرتلىگى تەسۋىرلەنگەن چوڭ ئەسەر، داستان.
ئېروتىكا	(1) مۇھەببەتكە، ئاشىقلىققا بېغىشلانغان پوئېزىيە؛ مۇھەببەت، ئاشىقلىق قوشاقلىرى. (2) گۈزەل ئەدەبىيات ئەسەرلىرىدىكى ئاشىقلىق.
ئېسكادرا	ھەربىي دېڭىز فلوتى ياكى ئاۋىئاتسىيە قوشۇلمىسى.
ئېسكادرىلىيە	ھەربىي ئايروپىلانلارنىڭ بىر قانچە ئەترىتىنىڭ قوشۇلمىسى.
ئېسكادرون	ئاتلىق ئەسكەرلەر روتىسى.
ئېسكالاتور	توك بىلەن مېڭىپ تۇرىدىغان پەلەمپەي.
ئېستېتىكا	سەنئەت ۋە گۈزەل بەدىئى ئىجادىيەت توغرىسىدىكى فىلوسوفىيىلىك تەلىمات؛ گۈزەللىكنى ياخشى كۆرۈش.
ئېتىكا	(1) ئەخلاق ھەققىدىكى فىلوسوفىيىلىك تەلىمات. (2) ئەخلاق؛ ئەخلاق قائىدىلىرى.
ئېفىر	كىسلاتا بىلەن ئىسپىرت قوشۇلغاندىن ھاسىل بولغان سۇيۇقلۇق.
ئېشېلون	ئەسكەر ۋە باشقا نەرسە توشۇيدىغان نۆۋەتچى پويىز.

ئى

ئىئانە	ياردەم؛ پۇل ياردىمى.
ئىبادەت	قۇللۇق بىلدۈرمەك.
ئىبارە	بىر ئۇقۇمنى ئاڭلاتقان بىر ياكى بىر قانچە سۆز بىرىكمىسى.
ئىبارەت	ھەر قانداق بىر نەرسىنىڭ جەۋھىرى؛ تەشكىل قىلغۇچىسى.

ئىبلىس	قوغلاندى قىلىنغان؛ شەيتان؛ ئىنتايىن ھىلىگەر.
ئىددەت	ئېرىدىن ئاجراشقان ياكى ئېرى ئۆلگەن ئايالنىڭ باشقا بىرسىگە ياتلىق بولۇش ئۈچۈن ساقلايدىغان ۋاقتى.
ئىدىيە	ئەپكۇرە؛ پىكىر مەسىلە، ھادىسە ياكى ۋەقە ھەققىدىكى پىكىر، نۇقتىئىنەزەر ياكى قاراش؛ غايە؛ ئوي.
ئىدىئولوگىيە	ئىدىيىلەرنىڭ يىغىندىسى؛ مۇئەييەن بىر سىنىپنىڭ مەنپەئەتلىرىنى ھىمايە قىلىدىغان سىياسىي، ھوقۇقىي، پەلسەپىۋى، دىنىي ۋە بەدىئىي قاراشلار سىستېمىسى.
ئىدىئوم	بىر تىلغا خاس بولۇپ، تەرجىمە قىلغىلى بولمايدىغان، بىر مەنا ئارقىلىق باشقا مەنىلەرنى بىلدۈرۈدىغان ئىبارە.
ئىدراك	ئەقىل؛ زېھىن؛ چۈشىنىش قۇۋۋىتى.
ئىدىتلىق	رەتلىك؛ سەرەمجان؛ ئېپىق.
ئىدىتلىماق	مولچەرلىمەك؛ ئىنچىكىلەپ تەكشۈرمەك؛ سىناپ چەقماق.
ئىگەچى	ئاپا؛ ھەدە (ئاچا).
ئىخلاس	ئېتىقات؛ ئىشەنچ؛ سەمىمىيەت؛ سادىقلىق.
ئىخچام	يىغىنچاق؛ چۇۋالچاق بولمىغان؛ چېچىلاڭغۇ بولمىغان.
ئىخراج	چىقارماق؛ سۈرگە دورىسى.
ئىخفا	يوشۇرۇش؛ مەخپىي تۇتۇش.
ئىخزان	خىسلەت.
ئىختىرا	ئىجادىيەت؛ كەشپىيات.
ئىختىساس	مەخسۇسلاشماق.

ئىجابەت	قوبۇل كۆرمەك؛ جاۋاب بېرىش.
ئىجازەت	رۇخسەت.
ئىجرا	يۈرگۈزمەك؛ ئىشقا ئاشۇرماق؛ ئاققۇزماق.
ئىجتىھات	قۇدرىتى يەتكەنگە قەدەر تىرىشماق؛ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلمەك.
ئىكرام	ھۆرمەت؛ ئىززەت.
ئىككى تەن	ئىككىكى ئادەم.
ئىكى قاۋى	كۈچلۈك؛ قۇۋۋەتلىك.
ئىلاۋە	يازما ماتېرىياللارغا قوشۇلغان قوشۇمچە مەزمۇن.
ئىلاھ	ئاللا؛ خۇدا.
ئىلىك	قول؛ ئىگىدارچىلىق.
ئىللەت	ئەيىپ؛ نۇقسان؛ يېتەرسىزلىك؛ كېسەللىك.
ئىلمىي رەملى	رەممالىق ئىلمى؛ قۇرئەنداز.
ئىلتىجا	ئۆتۈنۈش؛ ئىلتىماس.
ئىلتىپات	مەرھەمەت؛ ياخشىلىق؛ خەيرخورلۇق قىلىش؛ مېھرىۋانلىق قىلىش؛ كۆزقاراش.
ئىلگىيە	تەزدىيە.
ئىلغا	زاتىل دەپ ئاتىلىدىغان كېسەللىك.
ئىلەشكەك	كىشىلەر بىلەن چىقىشقاق؛ ئاممىغا ئارىلاشقۇچى.
ئىما	ئىشارەت؛ بەلگە بېرىش؛ ئىشارەت بىلەن ئىپادىلەش.
ئىمام	جامەدە جامائەتكە باشچىلىق قىلىپ جامائەتكە ناماز ئوقۇتىدىغان كىشى؛ ئالدىن ئەگەشلىگۈچى.
ئىملا	سۆز ئىبارىنى خاتاسىز يېزىش قائىدىسى.
ئىمان	ئىشەنچ (دىنىي ئىشەنچ)؛ قانائەت ھاسىل قىلىپ قوبۇل قىلماق.

ئىمىلداش	بىر ئانىنىڭ ئەمچىكىنى ئەمگەن، بىر ئانىدىن تۇغۇلمىغان ئىككى بالا.
ئىمونىت	ۋۇغما ياكى بىرەر ئاغرىققا دۇچار بولغاندىن كېيىنكى پەيدا بولغان كېسەلگە قارشى كۈچ.
ئىموتسىونال	ھاياجانلىق.
ئىمتىياز	بىر ئىشنى قىلىش ئۈچۈن بېرىلگەن رۇخسەت؛ ئىمكانىيەت؛ ئالاھىدە ھوقۇق.
ئىمساك	ئېسىلماق؛ تۇتۇش؛ ئىشتىن ياكى بۇيرۇقنى ئىجرا قىلىشتىن توختىماق.
ئىنتىقال	كۆچۈش؛ سىلجىش.
ئىنقىيات	ئىتائەت قىلىش؛ بويسۇنۇش؛ ئىقرار بولۇش.
ئىنفىئال	ئەسىر.
ئىنئات	مەرھەمەت.
ئىنتىخاپ	تاللانغان؛ سايلاۋېلىنغان.
ئىنئام	مۇكاپات؛ ھەدىيە.
ئىنايەت	مەرھەمەت؛ مېھرىبانلىق؛ ياردەم؛ ئىلتىپات؛ ئېھسان.
ئىنجىل	خرىستىيان دىنىدىكىلەرنىڭ مۇقەددەس كىتاۋى.
ئىنكار	تونۇماسلىق؛ رەت قىلىش.
ئىنكوباتور	تۇخۇمدىن سۈنئى ھالدا جۈجە چىقىرىدىغان ئاپارات.
ئىنۋېرسىيە	سۆزلەرنىڭ جۈملىدىكى ئورۇن ئالماشىشى.
ئىندېكس	روبىخەت؛ تىزىم؛ كۆرسەتكۈچ.
ئىنژېنېر	تېخنىكىدىن ئالى بىلىمگە ئىگە بولغان مۇتەخەسسىس.
ئىنستروكتور	يوليورۇق كۆرسەتكۈچى؛ جىداۋيۈەن.

ئىنتوناتسىيە	ئاھاڭ؛ ئاۋاز.
ئىنسانشۇناسلىق	ئىنسانلارنىڭ كېلىپ چىقىشى، تەرەققىياتى، ئىرقىي بولۇنۇشلىرى ۋە مەدەنىيەت ئەھۋالىنى تەكشۈرىدىغان پەن.
ئىنساپ	ھەققانىيەت بىلەن مۇئامىلە قىلىش؛ تەڭ بارا-ۋەرگە ئىگە بولۇش.
ئىنتىقام	ئەنت؛ ئۆچ؛ قىساس.
ئىنتىزار	تەقەززا؛ تاقەتسىزلىك؛ تەلمۈرمەك؛ تەقەززالىق بىلەن كۈتمەك.
ئىنشا	يېڭىدىن قۇرماق؛ قۇرۇلۇش؛ گەپ-سۆزنى يازماق؛ ياخشى تۈزمەك.
ئىنشائات	قۇرۇلۇش.
ئىنزىۋا	يىراقلىق.
ئىپار	ئىپار كېيىكىنىڭ كىندىكىدىن ئېلىنىدىغان خۇشپۇراق دورىلىق ماددا.
ئىپرات	ھەددىدىن ئارتۇق.
ئىپپەت	نومۇس؛ ئار؛ ھايا؛ پاكلىق.
ئىپتىمەت	مۇپەتلەش.
ئىپتىدا	باشلانغۇچ؛ باشلاپقى.
ئىپشايىراز	سىرنى پاش قىلىش.
ئىپتىخار	غۇرۇر؛ ماختىنىش؛ ماختانماق.
ئىپچەك	جانىۋارلارنىڭ قىشلىق ئۇيقىغا كىرىشى.
ئىپروتىيە	دارىتىما.
ئىسكىموس	قۇتۇپ رايونلىرىدا ياشايدىغان، ئوۋچىلىق ۋە بېلىقچىلىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈرىدىغان ئادەملەر توپى.

ئىسكەنجىۋۇدل	تىۋىپلارنىڭ سەپرا قايتۇرۇش دورىسى.
ئىسكەنجە	ئەزىيەت؛ قانۇن سىرتىدىكى ئازاپ؛ چەكلەش؛ قىسىش؛ بېسىش.
ئىسكەت	كورۇنۇش؛ نۇسخە.
ئىسلاھ	ياخشى ھالغا كەلتۈرمەك؛ قۇرماق؛ يېڭىلىماق.
ئىسلاھات	تۈزەتمەك ۋە ياخشىلاش ئىشلىرى.
ئىسمىتا	ئالدىن-ئالا تۈزۈلۈپ بەلگىلەنگەن كىرىم-چىقىم ھېساۋى.
ئىسپات	دەلىل كەلتۈرۈپ بىرنەرسىنىڭ توغرىلىقىنى ئىنكار قىلىنمايدىغان ھالغا كەلتۈرمەك.
ئىسچوتچىك	ئىشلىتىلگەن ئېلېكتىر قۇۋۋىتىنىڭ مىقدارىنى كورسىتىدىغان ئەسۋاپ.
ئىستاتا	پىكىرنى تەستىقلەش ۋە كۈچەيتىش ئۈچۈن بىرەر ئەسەر ۋە بىراۋنىڭ سوزىدىن ئەينەن كوچۈرۈۋېلىنغان (ئۈزۈۋېلىنغان) پارچە.
ئىستاتىستىكا	كىشىلىك جەمىيەتى ۋە خەلق ئىگىلىكى تەرەققىياتىدىكى سان جەھەتتىن بولىدىغان، سۈپەت جەھەتتى بىلەن باغلىق ھالداتە كۆرۈلىدىغان ھەم ئۇلارنى ئىلىم ۋە ئەمەلىي جەھەتتىن ئۆگىنىدىغان پەن؛ ئاممىۋى رەۋىشتە سادىر بولىدىغان تۈرلۈك ۋەقە ھەم ھادىسەلەرنىڭ سان ھېساۋى.
ئىستىبدات	زومىگەرلىك؛ زالىملىق؛ جەۋرى-زۇلۇمغا تايانغان ئىدارە قىلىش ئۇسۇلى.
ئىستىداد	قابىلىيەت؛ ئىشقا تەييارلانماق؛ تىرىشچانلىق.
ئىستىخىيە	ئۇيۇشمىغان ھالدا ۋە تەرتىپسىز رەۋىشتە، پەلانسىز ۋە رەھبەرلىكسىز بولىدىغان ھەرىكەت.
ئىستىغنا	ئۆزىگە ئىشىنىش؛ بىراۋغا ئېھتىياجسىز.
ئىسمەت	پاك؛ ساپ؛ پەزىلەتلىك؛ توسماق.
ئىسناد	نىسبەت بېرىش.
ئىسىم ئاشانى	دۇئالار.
ئىسار	بېغىشلاش.
ئىسخىما	بىرەرنەرسىنىڭ ئومۇمى تەسۋىرى؛ تەخمىنى پىلان؛ مولچەرى كورۇنۇشى ياكى خۇلاسە كورۇنۇشى.
ئىستېرىيە	تۇتقاقلىق كېسەلى؛ قورقاقلىق كېسەلى؛ نېرۋا ئاغرىقىنىڭ بىرتۈرى.
ئىستىل	ئۇسلۇپ؛ تەرز؛ يول.
ئىستىلا	بېسىۋالماق؛ قورال كۈچى بىلەن ئۆزىگە قارىتىۋالماق؛ يەڭمەك.
ئىستىلىستىكا	ئىستىل ۋە ئۇسلۇپ توغرىسىدىكى پەن؛ ئەدەبىي ئەسەردىكى بەدىئىلىك ۋاستىلىرى.
ئىستىپا	تەلەپ قىلىپ خىزمەتتىن بوشانماق.
ئىستىراھەت	ئايلىنىش؛ ئارام؛ راھەت؛ ھوزۇر.
ئىستىراھەتگاھ	ئارام ئالىدىغان جاي (يەر).
ئىستىسنا	مۇناسىۋەتسىز؛ قائىدىدىن سىرتقا ئالدۇرماق؛ باشقىلاردىن ئايرىماق.
ئىستىغپار	گۇناھىنى كەچۈرۈشنى تىلىمەك؛ تۇۋا قىلىش؛ ئەپۇ سورىماق.
ئىستىھكام	توساق؛ سېپىل.
ئىستىقامەت	توغرا بولماق؛ مۇستەھكەم تۇرماق؛ تۇرغۇنلۇق.

ئىستىقبال	كېلەچەك؛ كەلگۈسى؛ بىر نەرسىگە يۈزلەنمەك.
ئىستىقلال	مۇستەقىل؛ ھېچكىمگە بېقىنمايدىغان؛ ئۆزىگە ئۆزى خوجا.
ئىسيان	توپىلاڭ؛ قوزغىلاڭ؛ ئىتائەتسىزلىك.
ئىسقات	جىنازا نامىزى چۈشۈرگۈچىگە ۋە شۇ نامازغا قاتناشقۇچىلارغا بېرىلىدىغان پۇل؛ كىشىنى كەپ بىلەن سوكمەك؛ خاتالاشتۇرۇشقا ئۇرۇنماق؛ بالىنى چالا تۇغماق.
ئىستەك	ئارزۇ؛ ھەۋەس؛ ئىختىيار؛ مايىل.
ئىسەن	ئاغرىقسىز؛ ساغلام؛ ۋۇجۇدىدا نۇقسان بولمىغان.
ئىتائەت	بويسۇنۇش؛ سوز ۋە بۇيرۇقنى ئاڭلاش.
ئىتتىپاق	سوز ۋە كۈچ بىرلىكىدە بولماق.
ئىتىدالە	ئوتتۇراھالىق؛ ئۇياقمۇ ئەمەس، بۇياقمۇ ئەمەس.
ئىتىراز بىلدۈرمەك	(1) قوشۇلماسلىق؛ قارشىلىق بىلدۈرمەك. (2) قارشى تەرەپنىڭ سوز ياكى ھەركىتىگە قارىتا قاتتىق قارشى پىكىر بىلدۈرۈپ، ئۆزىنىڭ مەيدانى ۋە پوزىتسىيىسىنى ئىزاھلاپ بىلدۈرمەك.
ئىۋەز	قەرز؛ جاۋاپ.
ئىۋەن	كەمچىلىك؛ يېتەرسىزلىك.
ئىشان	سوپىلار باشلىقى.
ئىشىك ئاغا	ساراي مەنسەپدارى.
ئىشۋە	ناز؛ قىلىق؛ نازۇ-كەرەشمە؛ پايدا-زىيىنىنى ئويلىماي ئىش كۆرۈش.
ئىشرەت	بەزمە ئويناماق؛ مەس قىلغۇچى نەرسە ئىسـ

	مالى؛ ئىچكىلىك.
ئىشتىباھ	شۈبھىلەنمەك؛ گۇمان؛ ئىشنىڭ يوشۇرۇنلۇقى.
ئىشجار	دەرەخ.
ئىشتىراك	قاتناشماق؛ ئورتاقلاشماق؛ بىرلىكتە ھەركەت قىلماق.
ئىشتىراپ	پۇل جازاسى.
ئىشتىياق	ھەۋەس؛ قىزىقىش؛ قەلب مايىللىقى.
ئىشغال	ئەسكەرلەرنىڭ باشقا بىر يەرنى ئىگىلەپ تۇرۇشى.
ئىشغالىيەت	زورلۇق ھەم كۈچ بىلەن بېسىۋالماق.
ئىشتىها	ئورگانىزمنىڭ يېمەك-ئىچمەك جەھەتتىكى ئېھتىياج ۋە ھەۋەسلىرى.
ئىشق	بەك سۆيمەك؛ ھەددى-ھېسابسىز مۇھەببەت؛ سۆيگۈ؛ سەۋدا.
ئىيمىن	ھول ئۈزۈمنىڭ ئۇۋۇدىغى.
ئىزاھ (ئىزاھات)	تەپسىلات بىلەن چۈشەندۈرمەك؛ ئىشنى ئاشكارا قىلماق.
ئىزىن	رۇخسەت؛ ئىجازەت.
ئىزومېر	خىمىيىلىك تەركىپلىرى ئوخشىمايدىغان، مالېكۇلا تۈزۈلۈشى ۋە فىزىكىلىق، خىمىيىلىك خۇسۇسىيەتلىرى ھەر خىل بولغان ماددىلار.
ئىزاپەت	قوشۇش.
ئىزەد تائالا	ئاللانىڭ ئىسىملىرىدىن بىرى.
ئىزلال	خارلاش؛ خار قىلىش؛ خار ھالەتتە تاپماق.

ئىزتىراپ	كۆتۈپ قېلىش؛ تىپىرلاش؛ تىنىچسىزلىنىش؛ چارىسىزلىق.
ئىززەت	قەدىر ـ قىممەت؛ ئېتىۋار؛ ھۆرمەت.
ئىزھار	ئاشكارا قىلماق؛ كۆرسەتمەك؛ بايان قىلماق.
ئىقبال	پارلاق ھال؛ بەخت؛ تەلەي؛ ئىستىقبال.
ئىقلىم	ئەل؛ يۇرت؛ ھاۋارايى؛ قىتئە.
ئىختىدا	باش قويماق؛ چوقۇنماق؛ ئەگەشمەك.
ئىقتىدار	قۇدرەت؛ قابىلىيەت؛ بىرەر ئىشنى بېجىرەلەيدىغانلىق.
ئىھاتە	مۇداپىئە؛ چۆرىسىنى چۆرىدەپ توسۇپ قويماق
ئىھسان	جاننى پىدا قىلىش؛ ياخشىلىق قىلىش.
ئىھتىساپ	ھېساپلاش؛ تەرگەش؛ سەۋەپسىزلا.
ئىغشا	ئاشكارا قىلىش؛ پاش قىلىش.
ئىغرەت	ئارتۇقچە؛ ھەددىدىن تاشقىرى.

ي

ياد	خاتىرە؛ ئەس.
يادا	يامغۇر تىلەش دۇئاسى يېزىلغان تاش؛ (كوچمە مەنىدە ـ بىرقىسىم ئادەم ياكى ھايۋانلاردىن بەكرەك ھەركەتچانلىرىنى «ئىچىدە ياداتېشى بار» دېيىلىدۇ).
يادىچى	يامغۇر ياغدۇرغۇچى.
ياجوج	ئىسلام دىنى ئېتىقادى بويىچە، قىيامەت كۈنى پەيدا بولىدىغان پاكار بويلۇق بەدبەشىرە ئادەملەر.
ياناق	يۈزنىڭ كۆز، قۇلاق ۋە بۇرۇن ئارىلىرىدىكى قىسمى.
يانە	يان؛ يانبېغىر.
ياگۇئار	ئامېرىكا قاپلىنى.
يادرو	(1) مەركەز. (2) كىلىتكا. (3) مېغىز؛ دان.
ياران	بۇرادەر؛ دوست.
ياراتماق	يوقتىن بار قىلماق؛ ۋۇجۇتقا كەلتۈرمەك.
ياراغ (ياراغلىق)	قورال؛ قابىل؛ ياراملىق.
يارلىق	بۇيرۇق؛ پەرمان.
يارقىن	ئاشكارا؛ روشەن؛ ئوچۇق.
يارا	باتۇرلۇق؛ كۈچ.
ياۋ	دۈشمەن؛ رەقىپ.
ياۋۇز	رەھىمسىز.
ياۋەر	ياردەمچى.
ياۋە	مەنىسىز؛ بىھۇدە.
ياقۇت	قىزىل، سېرىق ۋە ئاق رەڭلىك قىممەتباھا تاش.
ياقۇتى ئەھمەر	قىزىل ياقۇت.
ياقاك	يىدىك.
ياققال	روشەن؛ ئېنىق.
ياغما	ئولجا؛ تالان ـ تاراج.
ياغدۇ	نۇر.
يېسىر	يېتىم.
يېشىن (يەشىن)	چاقماق.
يېغا	جەڭ؛ ئۇرۇش.

يىگانە	بىر-جۈپى بولمىغان؛ تەنھا؛ يالغۇز.
يىگىت	ياش؛ قۇۋۋەتلىك؛ جەسۇر؛ باتۇر.
يىكەنداز	مېھمان ئاستىغا سېلىنىدىغان ئۇزۇن كورپە.
يىلنامە	يىل تەرتىۋى بىلەن يېزىلغان قەدىمقى زاماندىكى تارىخىي ۋەقەلەر، ھەر تۈرلۈك ۋەقەلەرنىڭ يىل تەرتىۋى بىلەن يېزىلىپ تۇرۇشى.
يېتىم ھاتتا	كونا جەمىيەتتە بازارمۇ-بازار يۈرۈپ مال ساتقۇچى.
يوپۇتماق	يوشۇرماق؛ سوزنى ئەگىتىپ ئېيتماق.
يۇمران	قاتمىغان؛ يۇمشاق؛ قاتتىق بولمىغان.
يۇپىتىر	قەدىمقى زاماندىكى رىم ئەپسانىلىرىدا ئەڭ ئالى ئاسمان خۇداسى؛ قۇياش سىستېمىسىدىكى قۇياشتىن يىراقلىقى جەھەتتە 5-ئورۇندا تۇرىدىغان ئەڭ چوڭ سەييارە. (ئەرەپ تىلىدا «مۇشتەرى» دېيىلىدۇ).
يوچۇن	ئەلبەتتە؛ تونۇش بولمىغان؛ ھەيران قالارلىق.
يوسۇن	قائىدە؛ نىزام؛ ئەدەپ؛ ئۇسۇل-چارە.
يۇڭلۇق كەركىدان	قەدىمقى ئومۇرتقىلىق ھايۋان.
يۇھا	دەم تارتقۇچى؛ ئەژدەرھا.
يەھۇدى	ئىسرائىل ئوغۇللىرى دەپ ئاتىلىدىغان، مۇسا دىنىغا ئىشىنىدىغان قەۋم ۋە شۇ قەۋمگە تەۋە ئادەم.
يەتتە مەنزەر	يەتتە كورۇنۇش (يەتتە ئاسماندىن كىنايە).
يەۋمولجازا	جازا كۈنى (قىيامەت كۈنى).

ل

لال	تىلى گاچىلاشماق؛ تىلى گەپكە كەلمەسلىك؛ زۇۋۇپ قېلىش.
لالە	لەيلىگۈل.
لالىزار	گۈلزار؛ لەيلىگۈللۈك باغچا.
لالەگۈن	لالىرەڭلىك (قىزىل رەڭلىك).
لاما	ژاڭزۇلار ۋە مۇڭغۇللارنىڭ بۇددادىنى راھىبى.
لاماكان	(لا — يوق مەنىسىدە) يوق ماكان؛ ماكانسىز؛ ئورى-جايى يوق.
لاۋا	يانار تاغ (ۋولقان)دىن ئېتىلىپ چىققان ماگما ھالىتىدىكى سۇيۇق ماددىلار؛ تاغ جىنسلىرىنىڭ ئوتسىمان ئېرىتمىسى.
لاۋازىمات	خوجۇلۇق ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى.
لائەقەل	ھېچبولمىغاندا.
لاگىقا	بولغا قويۇلغان توساق.
لېكسىكا	بىرەر تىلدا ئىشلىتىلىۋاتقان بارلىق سۆزلەر تەركىۋى؛ بىرەر تىلنىڭ لوغەت بايلىقى.
لېكسىكولوگىيە	بىرەر تىلنىڭ لېكسىكىسى ئەمەلىيەتتە شۇ تىلنىڭ لوغەت تەركىۋى بولۇپ، تىلشۇناسلىق ئىلمىنىڭ مۇشۇ تەركىبىنى (لېكسىكىسىنى) ئۆگىنىدىغان ۋە تەتقىق قىلىدىغان قىسمى — لېك-

سەمكولوگىيە دېيىلىدۇ.

ليباس	كىيىم-كېچەك؛ ئۈستىدىكى كىيىم.
ليسان	تىل؛ ئىنسانلار تىلى.
ليسانۇتتەيىر	قۇشلار تىلى.
ليبېرالىزىم	بىپەرۋالىق بىلەن قاراش؛ مۇرەسسەچىلىك؛ كېلىشتۈرگۈچىلىك قىلىش؛ رەھىمدىللىق بىلەن يان بېسىش.
لىفت	كوپ قەۋەتلىك بىنالاردا يۇقۇرىغا چىقىش ۋە تۆۋەنگە چۈشۈشتە پايدىلىنىلىدىغان، ئېلېكتىر كۈچى بىلەن ھەركەتلىنىدىغان ئۈسكۈنە.
لىمتاق	رەتلىك يىغىلغان ئورۇن-كورپە؛ ئورۇن-كورپىلەرنى يىغىپ قويىدىغان جاي.
ليمو	ليمون.
ليچەك	ياشانغان مۇسۇلمان ئاياللىرىنىڭ چاچلىرىنى باشقىلارغا كورسەتمەي نامەھرەمدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، باشقا كىيىۋالىدىغان ھەر خىل رەڭدىكى كەيمە ياغلىق.
ليرا	ئىتالىيە ۋە تۈركىيەلەرنىڭ پۇل بىرلىكى؛ تەڭگە پۇل.
ليرىكا	پوئېزىيە (شېئىرى ئىجادىيەت) دەشائىرنىڭ ھېس-تۇيغۇلىرىنى ۋە كەچۈرمىشلىرىنى ئىپادىلەيدىغان شېئىر تۈرى.
ليرىك	ھېس-تۇيغۇلارنى ۋە كەچۈرمىشلەرنى ئىپادىلىگۈچى، يېقىملىق ليرىكىلىق شېئىرلارنى يازغۇچى شائىر.

لوگىكا	توغرا تەپەككۇر قىلىش، توغرا پىكىر قىلىش قانۇنلىرى ۋە ئۇنىڭ شەكىللىرى توغرىسىدىكى ئىلىم.
لوقما	ئېغىزغا بىر قېتىمدىلا سىغىدىغان يېمەك پارچىسى ياكى بىرەر سوز.
لوڭقا	گۈل قاچىسى؛ دوختۇرخانىلاردا قان ياكى يەلنى شورىتىش ئۈچۈن بەدەنگە قويۇلىدىغان ئەينەك ياكى ساپال قاچا؛ مىللى تىبابەتچىلىكتە خەشەك دېيىلىدۇ.
لۇتىف	مەرھەمەت؛ رەھىمدىللىق؛ رەھىم-شەپقەت.
لۇھوب	مىۋە سۈيى.
لۇئاب	ئېغىز سۈيى (تۈكرۈك).
لولى (اوله)	قۇلۇلىنىڭ چوڭى.
لوكىدان	دەرۋازا تاقايدىغان تاقاق.
لەئىل	قىزىل رەڭلىك ئېسىل تاش؛ ياقۇت (شائىرلار بۇنى قىزىل لەۋگە ئوخشىتىدۇ).
لەئەل گۈن	قىزىل ياقۇت.
لەئلى يەمەن	يەمەندىن چىقىدىغان ياقۇت.
لەرىز	تىترىمەك؛ سىلكىنىش.
لەرزان	مەيىن؛ بىر تەكشى؛ ئاستا.
لەتىف	مۇلايىملىق؛ نازۇكلۇق؛ گۈزەل.
لەتىپە	قىزىق بىر ۋەقە توغرىلىق ئېيتىلغان كۈلكىلىك ھىكايە.

لەۋز	ئاغزاكى سوز؛ ۋەدە.
لەۋھۇل مەھپۇز	خاتىرىگە ئېلىنغان، ساقلانغان لەۋھە- تاختا.
لەۋھە	ئىسلام دىنى ئەقىدىسى بويىچە يارالمىش ھەققىدە ئىلگىرى - ئاخىر بولغان ئىشلار ۋە بولىدۇقلار يېزىلغان تاختا بولىدۇ دەپ قارايدۇ. بۇ تاختا — لەۋھە دېيىلىدۇ.
لەۋھ	خەت يازىدىغان، كىتاپ قويۇدىغان تاختاي.
لەۋھ	ئۇستى كورۇنۇش.
لەيل(لەيلى)	كېچە؛ تۈن.
لەيلا	قاراڭغۇ كېچە؛ ئۇزۇن كېچە.
لەزىز	تەملىك؛ مېزىلىك؛ شېرىن؛ تاتلىق.
لەك	توكۇر؛ ئاقساق.
لەھەد(لەھەت)	گور.
لەھزە	شۇ زامانلا؛ كوز يۇمۇپ - ئاچقىچىلا.
لەقەب	(لەقەمۇ دېيىلىدۇ) كېيىن قويۇلغان ئىسىم.
لەقۋا	پالەچ؛ كۈچ - مادارسىز.
لەخشە	قىزىل چوغ.
لەخشەگىر	ئوتنى قىسقۇچ.
لەمئە	شولا؛ كولەڭگە.

م

مائانى ئەھلى	ئوقۇمۇشلۇق كىشىلەر.
ماددا	(1) قول بىلەن تۇتقىلى، كوز بىلەن كورگىلى بولىدىغان نەرسىلەر؛ جىسىم. (2) يازما ماتېرىياللاردا تۇر مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان ماددا. (مەسىلەن: 1-ماددا:...دېگەندەك).
مادار (ماجال)	كۈچ-قۇۋۋەت؛ ماغدىر؛ دەرمان.
مادارا	مۇرەسسە؛ كېلىشتۇرمەك؛ سالا.
مادام	ھەمىشە؛ دائىم.
ماگما	يانار تاغ ئېتىلغان چاغدا چىقىدىغان ئوتسىمان سۇيۇق ماددا.
ماگالكا	گور؛ قەۋرە؛ مازار؛ قەۋرىستانلىق.
مالائىك(مەلەك)	پەرىشتە.
مالال(مەلۇل)	غەمكىن؛ قايغۇلۇق؛ خاپا؛ رەنجىمەك.
مالالەت(مەلالەت)	كوڭۇلسىزلىك؛ زېرىكىش؛ پەرىشانلىق؛ مالاللىق.
مالاھەت(مەلاھەت)	چىرايلىق؛ گۈزەللىك؛ يېقىملىق.
مالىك	ئىگە؛ ئىگە بولماق؛ ئېرىشكۈچى.
مالىكى	ئىسلامىيەتتە سۈننەت ئەھلى دەپ ئاتىلىدىغان توت مەزھەپتىن بىرى.
مالىكۇلا	زەررىچە.

مالامەت	تەنە؛ قارىلاش؛ ئەيىپلەش؛ دوق؛ كايىش؛ يامانلاش.
مانان	تۇمان؛ تۇتەك.
مانجا	قىلدۇرۇلغان ئىش ئۈچۈن بېرىلىدىغان ھەق؛ سىمكار.
مانجىت	كىيىم يېڭىنىڭ ئۇچىدىكى بوغۇمى.
مانى	توسالغۇ.
مانەند	ئوخشاش.
مانەندىس	ئوخشىشى؛ تەڭدىشى.
مافىها	دۇنيادىكى نەرسىلەر.
مارس	قەدىمقى رىم ئەپسانىلىرىدا ئۇرۇش خۇداسى؛ قۇياش سىستېمىسىدىكى قۇياشقا يېقىنلىقى جەھەتتە 4-ئورۇندا تۇرىدىغان سەييارە.
ماركا	بەلگە؛ نام.
ماس	باپ؛ لايىق؛ ئۇيغۇن.
ماسكا	نىقاپ (1) كېسەل مىكروپلىرىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئېغىز-بۇرۇنغا تارتىۋالىدىغان ئاق لاتا. (2) ئۆزىنى تونۇتماسلىق ئۈچۈن يۈزگە تارتىۋالىدىغان رەخت.
ماسىۋا	سۇرەت؛ رەسىم.
ماساپ	جەڭ؛ ئۇرۇش.
مات	شاخمات ئويۇنىدىكى مەغلۇبىيەت؛ يېڭىلىش.

ماتراس	ئىچىگە سامان ياكى باشقا نەرسىلەرتولدۇرۇلغان، كارۋاتقا سېلىنىدىغان قېلىن چوشەك.
ماتېرىيال	ئەشيا؛ رەخت؛ تەپسىلى يازما ياكى باسما.
ماتېرىيە	ماددا؛ جىسىم.
ماتېرىك	يەر شارىدىكى ھەممە تەرىپى دېڭىز ۋە ئوكيانلار بىلەن ئورالغان ئەڭ زور قۇرۇقلۇق.
ماتېماتىكا	ئوبيېكتىپ دۇنيانىڭ فورمىلىرى ۋە مەقدارى مۇناسىۋەتلىرىنى ئۆگىنىدىغان ھېساپلاش ھەققىدىكى پەن.
ماتېماتىك	ماتېماتىكا ئالىمى؛ ماتېماتىكىنى بىلگۈچى، ئۇنىڭ بىلەن شۇغۇللانغۇچى.
ماۋزۇلى	قەۋرە.
ماۋى	كوك؛ زەڭگەر.
ماۋجۇد(مەۋجۇت)	بار بولغان؛ تەييار بولغان؛ نەق بار.
ماشخور	ئىسسىقى ئېشىپ كەتكەن كىشىگە ئىچكۈزۈش ئۈچۈن گۈرۈچ، ماش، گوش، قارا ئورۈك قاتارلىقلاردىن تەييارلانغان سۇيۇق تاماق.
ماياك	كېمىلەرگە يول كۆرسىتىش ئۈچۈن دېڭىز قىرغىقىغا ياكى ئارالغا ئورنىتىلغان، ئىچىدە يورۇقلۇقى بار سىگنال مۇنارىسى؛ مەشئەل.
مازلاشماق	(ماز-كوناپاختا) كوچمە مەنىسى-قىلىقى سەتلەشمەك؛ سەت قىلىق قىلماق.
مازۇت	نېفىتتىن كېرىسىن، بېنزىن ۋە گازولىنىنى ئايرىۋالغاندىن كېيىن قالغان نېفىت قالدۇقى.

ماھ	ئاي؛ قەمەر.
ماھى سىما	ئاي سۈرەتلىك.
ماھى سەپەر	ئىسلام دىنى يىلنامىسى بويىچە 2-ئاي.
ماھى ئەنۋەر	(ئەنۋەر — نۇر) ئاي نۇرى.
ماھى بەدەر	تولۇن ئاي.
ماھىنۇر	ئاي نۇرى.
ماھى تاب	ئاي يورۇغى؛ ئاي نۇرى.
ماھى تابان	ئاينىڭ گۈزەل (مەھبۇب)لىرى.
ماھۋەش	ئاي يۈزلۈك؛ ئاي جامال.
ماڭغال	ئىچىگە ئوتۇن چوغى ياكى كۆمۈر چوغى سېلىنىپ، قىش كۈنلىرى ئىسسىنىشقا ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاپ.
ماھىران	(دورا ئىسمى).
مىدىتسىنا	ئىنسانلارنىڭ ساقلىقىنى ساقلاش، كېسەللىكلەر ۋە ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش، داۋالاش ۋاستىلىرى ھەم ئۇنىڭ قانۇنىيەتلىرى ھەققىدىكى پەن.
مېموراندۇم	خەلقارا مۇناسىۋەتلەردە بىرەر ھۆكۈمەتنىڭ دىپلوماتىك يول بىلەن مۇھاكىمە قىلىنىشى لازىم بولغان مەسىلىلەر يۈزىسىدىن ئۆز نۇقتىنەزىرىنى بايان قىلىپ يازغان ئەسلەتمە مەكتۇبى. مېموراندۇم كوپىنچە نوتىغا ئىلاۋە قىلىنىپ، نوتىدا بايان قىلىنغان مەسىلىلەر ئاساسلاپ بېرىلىدۇ.
مېنېرال	يەر قاتلىمى تەركىۋىدىكى قاتتىق ياكى سۇيۇق خىمىيەۋى بىرىكمە.
مېنېراللوگىيە	مېنېراللار ۋە ئۇلارنىڭ كېلىپ چىقىشى، تۈزۈلۈشى، تەركىۋى ۋە ئۆزگىرىشلىرى توغرىسىدىكى پەن.
مېردىئان	خەرىتىدە يەر شارىنىڭ قۇتۇپلىرىنى بېسىپ ئۆتىدىغان ۋە ئېكۋاتورنى تىك كېسىپ ئۆتىدىغان سىزىق
مېرئات	ئەينەك.
مېركورى	قەدىمقى رىم ئەپسانىلىرىدىكى پاساھەت، تىجارەت ۋە سەپەر خۇداسى؛ قۇياش سىستېمىسىدىكى قۇياشقا ئەڭ يېقىن بولغان، سەييارىلار ئىچىدىكى كىچىك سەييارە.
مېرىنوس	يۇڭىنىڭ تالاسى ئىنچىكە، ئۇزۇن ۋە يۇمشاق بولىدىغان قوي.
مېتال	مەدەن
مېتافىزىكا	ماركسچە-لېنىنچە پەلسەپەدە دىئالېكتىكىغا قارىمۇ-قارشى بولغان، ئىلمىغا زىت تەپەككۇر ئۇسۇلى؛ مېتافىزىكا تەبىئەت ۋە جەمئىيەت ھادىسىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا بىر-بىرىگە باغلىق بولغان ھالدا تەكشۈرمەستىن، بىر-بىرىدىن ئالاقىسى ئۈزۈلگەن ۋە ئايرىم-ئايرىم ھالدا، تۇرغۇن ۋە ئۆزگەرمەس ھالدا ئېلىپ تەكشۈرىدۇ. شەيئىلەرنىڭ ئىچكى قارىمۇ-قارشىلىقلىرىنى ئىنكار قىلىدۇ. مېتافى-

	زىكا-كونسىرۋاتىپ ۋە ئەكسىيەتچى ئىدىولوگىيىنى ئاساسلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ.
مېتېئورىت	ئاسمان سەييارىلىرىدىن چۈشىدىغان مەدەن ياكى تاش.
مېتىس	جىنسلىرى باشقا-باشقا ئىككى ھايۋاندىن تۇغۇلغان شالغۇت ھايۋان.
مېتوت	ئۇسۇل؛ تېخنىك.
مېتىر	ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكلىرىدىن بولۇپ، بىر مېتىر 100 سانتىمېتىرغا تەڭ.
مېتودىست	مېتودىكا مۇتەخەسسىسى.
مېترىكا	تۇغۇلۇش گۇۋاھنامىسى.
مېترولوگىيە	ئاتموسفېرا ۋە ئۇنىڭدا بولىدىغان ھادىسە، ئۆزگىرىشلەر (تېمپېراتۇرا، ھاۋا بېسىمى، نەملىك، يامغۇر-يېشىن، شامال ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار) ھەققىدە تەتقىقات ئېلىپ بارىدىغان پەن ياكى شۇ خىل پەن بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورگان.
مېھىر	قۇياش؛ نۇر؛ ئىللىقلىق.
مېھراپ	مەسجىدتە ئىمام تۇرىدىغان ئورۇن؛ سەجدە قىلىنىدىغان جاي.
مېھرى گىيا	كەم تېپىلىدىغان، ئۆمۈرنى ئۇزارتىدىغان قىممەتباھا گىيا.
مېھرى رەخشان	قۇياشنىڭ پارلاق نۇرى.
مېجىد (مەجىد)	ئالى؛ مۆھتەرەم؛ شەرەپ ئىگىسى؛ ئۇلۇغ.

مىكائىل	ئىسلام دىنى ئەقىدىسى بويىچە مەخلۇقاتنىڭ رىزقىغا مەسئۇل بولغۇچى پەرىشتە.
مىكروپ	كىچىك ئورگانىزم.
مىل	سائەتنىڭ چوڭ، كىچىك يىڭنىسى.
مىلادىيە	ئەسلىدە خىرىستىيان دىنىنىڭ يىل ھېساۋى بولۇپ، ھازىر كۆپلىگەن دۆلەتلەردە ئورتاق قوللىنىلىۋاتىدۇ.
مىلىتارىزم	كاپىتالىستىك مەملىكەتلەردە مەجبۇرى قوراللىنىش ۋە جاھانگىرلىك ئۇرۇشقا تەييارلىنىش سىياسىتى.
مىلىتارىست	مىلىتارىزم تەرەپدارى؛ مىلىتارىزم سىياسىتىنى يولغا قويغۇچى ياكى ئىجرا قىلغۇچى.
مىلىچ مال	يىپ-يىڭنە؛ تاغاق-سۆزگە؛ تۈگمە قاتارلىق ئۇششاق-چۈشەك ماللار.
مىمار (مىئمار)	بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئۇستىسى؛ بىناكار.
مىمارلىق	بىناكارلىق سەنئىتى؛ قۇرۇلۇش ھۈنىرى.
مىداد	سىيا؛ قارا رەڭ.
مېدال	خاتىرە ياكى مۇكاپات ئىزنىگى.
مىئات (مىئاد)	ۋەدە ۋاقتى؛ بىر ئىش ئۈچۈن تۈزۈلگەن توختام.
مىراب	كونا جەمئىيەتتە بىرەر يۇرتنىڭ سۇ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى؛ سۇ ئەمەلدارى (كوكۋېشى دەپمۇ ئاتىلاتتى).
مىرزا	ئەسلى مەنىسى-كاتىپ؛ كىشى ئىسىملىرىنىڭ

ئاخىرىدا كېلىپ شاھزادە دىگەن مەنىسى، كىشى ئىسىملىرىنىڭ ئالدىدا كېلىپ، ئەپەندى دىگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مىسال	نەمۇنە؛ ئۆرنەك.
مىسكىن	مۇھتاجلىق؛ غېرىبلىق؛ بىچارىلىق.
مىسىل	(1) ئوخشاشلىق، (2) ئوخشاش ئىنچىكە يوپۇرماقلىق يىكەن.
مىسسىونېر	بۇرژۇئا مەملىكەتلىرىدىكى دىنىي ھۆكۈمران تەشكىلات، چېركاۋ تەرىپىدىن باشقا دىندىكى خەلقلەر ئارىسىدا دىنىي تەشۋىقات ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن بىرەر مۇستەملىكە ياكى يېقىندى مەملىكەتلەرگە ئەۋەتىلگەن كىشى.
مىسقال	ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، بىر جىڭنىڭ يۈزدىن بىرى.
مىسمار	مىخ
مىسۋاك	ئۈچى يانجىلىپ چوتكا ھالىتىگە كەلتۈرۈلگەن ۋە چىش تازىلاش ۋاقتىدا قوللىنىلىشى مۇسۇلمانلىقتا سۈننەت بولغان بىر خىل ياغاچ؛ كۆپرەك چۈچۈك (سېرىق) بويا ياغىچى ئىشلىتىلىدۇ.
مىشىاك	زەھەرلىك خىمىيىۋى ئېلېمېنت.
مېيىت	جەسەت؛ مۇردا؛ ئۆلگەن ئادەم.
مىزان	تارازا؛ ئۆلچەم؛ شەمسىيە 7ـ ئاي، قەمەرىيە 9ـ ئاي.

مىزاپ	يامغۇر سۈيىنىڭ ئېقىپ چۈشۈشى ئۈچۈن ئۆگزىگە ئورنىتىلغان نو.
مىزاجى	مىجەزى.
مىزراق	ئۇزۇن ساپقا ئۇچلۇق تىغ ئورنىتىلغان قەدىمقى زامان جەڭ قورالى.
مىقياس	نىسبەت؛ دەرىجە؛ دائىرە.
مودا	مەلۇم بىر دەۋردە مەلۇم بىر ئورۇننىڭ ئومۇملاشقان ئادىتى (كىيىنىش، مۇئامىلە ۋە باشقا جەھەتلەردە).
مودېل	بىرەر نەرسىنىڭ ئەينەن ئۆزىچە كىچىكلىتىپ ياكى چوڭلىتىپ ياسالغان نۇسخىسى، ئۆلگىسى.
مومىيا	سېسىماسلىق ئۈچۈن ئۇستىگە دورا سېپىلگەن جەسەت.
مومتالاق	ئىملداش؛ قانداشلىق؛ نىكاراۋا بولماسلىق.
مومېنت	مەزگىل؛ پەيت.
موپاك	ئۆلاق كۈچى بىلەن ئۇن ياكى ماي تارتىدىغان ئورۇن.
مورال	ئەخلاق؛ پەزىلەت.
مورفىن	كوكناردىن ياسالغان ئاغرىق پەسەيتكۈچى دورا
مورفولوگىيە	گىراممارتىكىنىڭ سۆزلەرنىڭ تۈزۈلۈشى، ئۆزگىرىشى ۋە سۆز ياساش ھەققىدىكى قائىدىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇمى.
مونولوگ	دىراممىدىكى ئەرتىسنىڭ ئۆزىگە ياكى ئاممىغا ئېيتقان سۆزى.

مويسەفىد (مويسىپىت)	(سەفىد — ئاق) ئاقساقال؛ ياشقا چوڭ.
موي	تۈك؛ قىل؛ يۇڭ.
مويە	ئاھۇ ـ زار؛ يىغا ـ زارە؛ نالە ـ پەريات.
موكەررەر	تەكرار ـ تەكرار؛ قايتا ـ قايتا؛ يېڭىمپ ـ يېڭىمپ.
مۇئتەد (موھتەد)	ئادەتلەنگەن؛ كونۇككەن.
موتىۋەر	پەخرى؛ ھورمەت؛ ئۇلۇغ؛ ئابرويلۇق؛ ئىشەنچلىك.
موقەييەد	چېتىلغان؛ كىشەنلەنگەن؛ باغلانغان.
موقتەزىپ	دەرھال توقۇش؛ ئېغىزغا ئەپلىشىپ كېلىش؛ راۋان.
موسەخخەر	بويسۇندۇرۇش؛ قولغا كىرگۈزمەك.
موغبەچچە	مەي توشۇيدىغان بالا؛ ئاتەشپەرەسنىڭ بالىسى.
موغەننەم	غەنىمەت.
موھىق	راستىچى؛ توغرا قىلغۇچى.
موشقەرى	چولپان.
موللا	دىنىي ئەدىپ.
موژغان	ئوق.
موسەللا	جايى ناماز (جەينىماز).
مۇبالىغە	ئەسلى ھالىتىدىن كوپتۈرۈپ چوڭايتماق ياكى كىچىكلىتىپ كورسەتمەك.
مۇبارەك	قۇتلۇق؛ ھورمەتكە سازاۋەر.
مۇباھات	پەخىرلەنمەك؛ ماختىنىش؛ خوشاللىنىش.
مۇبھەم	بەلگىسىز؛ نامەلۇم.

مۇداخىلە	قورال كۈچى بىلەن باشقىلارنىڭ ئىشىغا ئارىلاشماق.
مۇداپىئە	بىراۋنىڭ ھۇجۇمىغا قارشى تەييارتۇرماق؛ ئالدىنى ئالماق؛ تاقابىل تۇرۇپ ئۆزىنى قوغدىماق.
مۇدەررىس	دەرس ئۆتكۈچى؛ يۇقۇرى دەرىجىلىك مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى.
مۇددەئى	دەۋاگەر.
مۇدھىش	قورقۇنۇشلۇق؛ دەھشەتلىك.
مۇدەۋۋەر	يۇمىلاق (كوز).
مۇخالىپ (مەقابىل)	خىلاپ؛ قارشى كەلگەن؛ زىت.
مۇخالىپ مىزاج	تەتۈر تەبىەتلىك.
مۇخ	نەم يەرلەردە ياغاچقا ياكى تاش ئۈستىگە ئۈسىدىغان يىلتىزسىز يېشىل گىيا.
مۇخلىس	تەرەپدارلىق قىلغۇچى؛ ئېتىقات قىلغان؛ ئىخلاس؛ ئەگەشكۈچى.
مۇختەسىپ	تەپتىش قىلغۇچى؛ شەرىئەتكە خىلاپ ئىشلارنى تەكشۈرگۈچى؛ بازاردا ئىشلىتىلىۋاتقان تارازا، باھا قاتارلىقلارنى نازارەت قىلغۇچى.
مۇختەسەر	ئىخچاملاشتۇرۇلغان؛ قىسقاراق.
مۇختار	ئۆز ئەركى بىلەن ئىش قىلغۇچى؛ ئىختىيار قىلغان؛ تاللانغان.
مۇختارىيەت	مىللەتلەرنىڭ ئۆز ھوقۇقىنى يۈرگۈزۈشى.
مۇجىب	سەۋەبچى؛ لازىم تۇتقۇچى.

مۇجەسسەم	يىغىلغان؛ جەملەنگەن؛ گەۋدىلەنگەن.
مۇكەررەم	ھۆرمەتلىنگۈچى.
مۇلتەفىت	ئىلتىپات قىلغۇچى؛ قايرىلىپ قارىغۇچى.
مۇلاقات	ئۇچراشماق؛ كۆرۈشمەك؛ بىللە بولماق.
مۇلتەمەس	ئىلتىماس قىلىنغان؛ سوراش.
مۇلايىم	يۇمشاق خۇيلۇق؛ يۇۋاش.
مۇلازىم	بىر ئىشقا كىرمەك ئۈچۈن، دەسلەۋدە باشقا كۈتكۈچىلىك ئىشلىرىنى قىلىپ تۇرغۇچى.
مۇلاھىزە	ئوي-پىكىر؛ پىكىر يۈرگۈزمەك؛ ئىنچىكە چۈشەنمەك.
مۇناخ (ماناخ)	خىرىستىيان دىنىدا، دۇنيادىن بېزىپ مۇناستىردا ياشاشقا ۋەدە بېرىپ كىرگەن چېركاۋ ئەزاسى.
مۇناستىر	مۇناخلار جەمئىيىتىدىن ئىبارەت چىركاۋ تەشكىلاتى؛ شۇ جەمئىيەتكە تەئەللۇق ئوي-جاي ۋە چىركاۋ.
مۇناجات	يېلىنىش؛ يالۋۇرۇش؛ گۇنايىنى كېچىرىم سوراپ يالۋۇرماق.
مۇناپىق	ئىككى يۈزلىمە؛ ساتقىن؛ لەنەتى.
مۇنادى	جاكاچى؛ ئېلان قىلغۇچى؛ چاقىرغۇچى.
مۇنازىرە	تالاش-تارتىش.
مۇنتەزىر	ئىنتىزارلىق؛ كۈتۈش؛ ئۈمىت بىلەن ساقلىماق.
مۇنەججىم	ئىلمىي نوجۇم بىلەن شۇغۇللانغۇچى؛ يۇلتۇزلارغا قارىغۇچى؛ ئاسترونوم.
مۇنەۋۋەر	پارلاق؛ يورۇق؛ نۇرلۇق، روشەن.

مۇنقەرز	يوقالماق؛ ھالاك بولماق؛ باشقىلار تەرىپىدىن باشقۇرۇلماق.
مۇنەققەش	گۈل چېكىلگەن؛ بېزەلگەن؛ نەقىشلەنگەن.
مۇنەييى	پۈتۈن ساقلانغان جەسەت.
مۇنھەرىپ	ئىگىلگەن.
مۇنقەلىپ	ئۆزگىرىشچان.
مۇپەسسەل	تەپسىلى؛ كەڭ؛ ئۇزۇن؛ ئۇزۇندىن-ئۇزۇنغا؛ ئەتراپلىق.
مۇپتى	يەرلىك قازىلارنىڭ خىزمىتىنى نازارەت قىلغۇچى؛ شەرىئەتكە ئاساسەن پەتىۋا (ھۆكۈم) چىقارغۇچى؛ مەسىلىلەرگە يول تېپىپ بەرگۈچى.
مۇپتىلا	دۇچار بولماق؛ گىرىپتار بولماق.
مۇپەتتىش	بىرەر ئىشنىڭ ئۆز يولىدا كېتىۋاتقان ياكى كەتمەيۋاتقانلىقىنى تەتقىق قىلىپ تەكشۈرۈپ تۇرغۇچى.
مۇپاسسىل	بوغۇملار.
مۇفلىس	كەمبەغەل؛ يوقسۇل.
مۇراد (مۇرات)	ئىستەك؛ مەقسەت؛ ئارزۇ قىلىنغان نەرسە.
مۇرىد (مۇرىت)	ئىزدىگۈچى؛ ئەگەشكۈچى؛ بىرەر شەيخكە ئەگەشكۈچى؛ ئىشانغا قول بەرگۈچى؛ شاگىرت؛ داۋام ئەتكۈچى؛ ئوقۇغۇچى.
مۇرۇۋۋەت	مەرتلىك؛ ياخشىلىقنى سۆيگۈچى؛ مەرھەمەتلىك؛ ئالىيجاناپلىق.
مۇرشىد (مۇرشىت)	توغرا يول كۆرسەتكۈچى (بۇ سۆز — قەدىمدىن دىنىي تەرىقەت شەيخلىرىگە قوللىنىلاتتى).

مۇرەببا	شېكەرقوشۇپ قايناتىلغان مېۋە.
مۇرەببىي	تەربىيىلىگۈچى؛ ئۇستۇرگۈچى؛ غەمخور.
مۇرەتتەب	تەرتىپلىك؛ رەتلىك.
مۇرەسسە	سۈلھى؛ كېلىشتۈرمەك؛ مادارا.
مۇرغ	قۇش: ئۇچارقانات.
مۇرچە	چۈمۈلە.
مۇرتەد	خائىن؛ ئاسى؛ يولدىن ئازغان.
مۇردار	ئىپلاس؛ بۇلغانغان؛ ھارام.
مۇغىزار	قۇشلار ياشىغۇچى ماكان.
مۇغ	مەيخانىچى؛ بۇتپەرەس؛ ئوتقا چوقۇنغۇچى.
مۇغەمبەر	خۇپسەن: بىلىپ تۇرۇپ بىلمەسلىككە سالغۇچى.
مۇغەننى	سازەندە: چالغۇچى.
مۇسابىقە	ئالدىنى تالاشماق؛ بەسلەشمەك؛ رىقابەتلەشمەك.
مۇسائىد	ياردەم بەرگۈچى؛ ياردەمچى؛ رۇخسەت قىلغۇچى؛ ئوڭاي پەيت.
مۇستەمەند	قايغۇلۇق.
مۇستاپا	مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ ئىسمى؛ ئىلغانغان؛ تاللانغان.
مۇساھىب	سوھبەتداش؛ مۇڭداشقۇچى.
مۇسھەپ	سەھىپە.
مۇسقى	مۇزىكا؛ ساز؛ چالغۇ.
مۇسلىھى	ئىسلاھات ئېلىپ بارغۇچى.
مۇستەقىم	تۈپ-تۈز؛ توغرا يولغا باشلىماق (تۈزەتمەك).
مۇسەۋۋىر	تەسۋىرلىگۈچى؛ رەسسام.

مۇسەخخەر	سېھىرلەنگەن؛ تارتىلغان؛ جەلىپ قىلىنغان.
(مۇسەھھىر)	
مۇساۋىيات تەرەپەيىن	ئىككى تەرەپنى ئوخشاش.
مۇسىبەت	ماتەم؛ ھازىدار؛ قارىلىق.
مۇسسۇن	قىشتا دېڭىزغا قاراپ، يازدا بولسا قۇرۇقلۇققا قاراپ سوقىدىغان شامال.
مۇسەپپا	پاك؛ ساپ؛ تاپ-تازا.
مۇستەبىت	زالىملىق؛ زومىگەرلىك؛ شەخسى خاھىشى بويىچە ئىش كۆرگۈچى.
مۇستەسنا	باشقىلىرى بىلەن مۇناسىۋەتسىز؛ خالى؛ سىرتىدا.
مۇستەھزاد	(1)ئادەتتىن تاشقىرى تەسەۋۋۇرنىش. (2)يالغۇزسىراش. (3)كەمسىتىلىش، (4)شېئىر شەكىللىرىدىن بىرى.
مۇسەللەس	ئۈزۈمدىن ياسالغان ئىچىملىك.
مۇسەللەم	تەسلىم قىلىنغان؛ تاپشۇرۇلغان؛ بويسۇندۇرۇلغان.
مۇتالىئە	پىكىر يۈرگۈزمەك، بىرنەرسىنى ئىنچىكىلەپ بىلىۋالماق.
مۇتەۋەللى	مەسچىت، مەدرىسلەرنىڭ خوجىلىق ئىشلىرىغا مەسئۇل كىشى؛ ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى.
مۇتەخەسسىس	بىرەر كەسىپتە ياكى ئىلىمدە مەخسۇسلاشقان.
مۇتەئەسسىپ	ھەسرەت چەككۈچى؛ كونىلىق تەرەپدارى؛ كونىلىقنى ياقلىغۇچى؛ كونا ئەقىدەۋە كونا نەرسىلەرگە يېپىشىۋالغۇچى؛ قالاق پىكىرلىك.
مۇتەللەپ	تەلەپ قىلغۇچى.

مۇتەررا	پاكىزلانغان، ئۇچى بۇرمىلانغان چاچ.
مۇترىپ	سازچى؛ سازەندە (ئەرەپچە)
مۇچە	بولەك؛ جۈملىدىكى تەڭداش بولەك.
مۇۋەپپەق	ئېرىشمەك؛ ئاسانچىلىق؛ ئىگە بولماق؛ يېتىشمەك.
مۇۋەققەت	مەسئۇل كىشى ئورنىدا ۋاقىتلىق ئىش باشقۇرغۇچى؛ ۋاكالىتەن بېجىرگۈچى.
مۇۋەششە	شېئىردا پىكىرنى يوشۇرۇن بېرىش؛ ھەرپ قوراشتۇرۇپ ئۇقۇم چىقىرىش.
مۇۋازىنەت	تەڭپۇڭلۇق؛ باراۋەرلىك.
مۇيەسسەر	ئىگە بولماق؛ ئېرىشمەك؛ يېتىشمەك.
مۇشائىرە	بىرقانچە شائىرنىڭ بىر يەرگە جەم بولۇپ شېئىر يېزىشىشى؛ تەخلىت شېئىر.
مۇشايىخ	شەيخلەر؛ مۇرشىتلەر.
مۇشاھىد	شاھىد؛ قاراپ تۇرغۇچى؛ كۆزەتكۈچى؛ گۇۋالىق بەرگۈچى.
مۇشپىق	شەپقەتلىك؛ مەرھەمەتلىك؛ مېھرىۋان.
مۇشتاق	ئىنتىياقلىق؛ قىزىققۇچى؛ كۆرگىسى كېلىش؛ ياخشى كۆرگۈچىسى.

مۇشتەرى (مۇشتىرى)	(1)خېرىدار؛ سېتىۋالغۇچى؛ مەتبۇئات خېرىدارى، (2)يۇپىتېر يۇلتۇزىنىڭ ئەرەپچە ئاتىلىشى.
مۇشرىك	شېرىك؛ بىر نەرسىگە يەنە بىر نەرسە ياكى بىر ئىشقا يەنە بىر ئىشنى ياندىشۇرغۇچى.
مۇشتەرىك	ئورتاقلىق؛ شېرىكلىك.
مۇشكى ئەنبەر	خۇشپۇراق؛ خۇشبۇي نەرسە.
مۇمتازا	تاللانغان؛ كۆزگە يېقىن؛ ئىلغانغان.
مۇزا	قەدىمقى يۇنان ئەپسانىلىرىدا ئەدەبىيات-سەنئەت ۋە ئىلىم-پەن مەبۇدىسى (ئىلاھى، خۇداسى).
مۇزەپپەر	غەلىبە قىلغۇچى؛ ئۈستۈنلۈك قازانغۇچى.
مۇزتەرىبولماق	ئىختىيارسىزلىق؛ ئىلاجسىزلىق؛ نېمە قىلارىنى بىلمەسلىك.
مۇزمەر	يوشۇرۇپ قويۇلغان؛ ئىچىپ قويۇلغان؛ بېكىتىلگەن.
مۇزەللەت	خارلىق.
مۇزەھيەپ	ئاتلانغان؛ دەرھال قىلغان.
مۇزەررەتلىك	زىيانكەشلىك قىلغۇچى.
مۇھاجىر	ئۆز يۇرتىدىن (ۋەتىنىدىن) ئايرىلىپ باشقا دۆلەتتە يۈرگۈچى؛ مۇساپىر.

مۇھتەرەم	ھۆرمەتلىك.
مۇھەممەت	ماختالغان؛ تەرىپلەنگەن.
مۇھەندىس	ئىنژېنېر.
مۇھەررىر	تەھرىرلىگۈچى؛ خەت يازغۇچى؛ يېزىلغان خەتنى چىرايلىق قىلىپ لايىقلاشتۇرغۇچى؛ مەنىسىنى راۋانلاشتۇرغۇچى.
مۇھەررەم	ئەرەبى ئاينىڭ بىرىنچىسى.
مۇھەييا	تەييارلانغان.
مۇھەققەت	چوقۇم؛ مۇتلەق؛ ئەلۋەتتە.
مۇھىبلار	يېقىن ئادەملىرى؛ يولداشلىرى.
مۇھلىك	ھالاك قىلغۇچى؛ ئۆلتۈرگۈچى.
مۇقبۇل	ئىستىقباللىق؛ مەسئۇد.
مۇقىم	تۇرغۇن؛ تۇراقلىق.
مۇقەددىمە	ئەسەرنىڭ سۆز بېشى؛ كىرىش سۆزى.
مۇقەۋۋەس	ئوقياغا ئوخشىتىلغان؛ ئەگىلگەن.
مۇقەددەس	مۇبارەك؛ پاك؛ ئۇلۇغ.
مۇقەتتەت	قىتئەلەر؛ پارچىلار.
مۇئەللىپ	ئاپتور؛ كىتاپ، ئەسەر، ماقالا يازغۇچى.
مۇئەللەق	بوشلۇقتا تۇرغان؛ تىرىگى ۋە ئېسىپ قويغان يېرى يوق.
مۇئەررىخ	تارىخشۇناس؛ تارىخ ئالىمى.
مۇئەمما	تېپىشماق؛ شېئىرىي يول بىلەن يېزىلغان تېپىشماق.
مۇئەسسە	تەشكىلات؛ ئورگان؛ ئىمارەت ئۇچۇن ھۇل قويغۇچى.
مۇئەتتەر	خۇشپۇراق ماتىرىياللاردىن تەكشى ئىشلەنگەن

	قېتىشما؛ خۇشپۇراق ماتىرىيال؛ كوكۇل ئېچىش.
مۇئەييەن	بەلگىلەنگەن؛ تەئىينلەنگەن؛ ئېنىق.
مۇئەززەم	ئۇلۇغ؛ كاتتا؛ چوڭ.
مۇلك	مەملىكەت.
مۇژدە(مەژدە)	خوشخەۋەر.
مەبدەئى-مەئاد	ئاۋال-ئاخىر.
مەبلەغ	ئىقتىسات؛ پۇل؛ پۇل مىقدارى.
مەئبۇد	ئىبادەت قىلىنغۇچى (مۇسۇلمانلارغا نىسبەتەن ئاللا، باشقا دىندىكىلەرگە قارىتا بۇت).
مەئىشەت	ياشاش ۋە تۇرمۇش كەچۈرۈش يولى؛ تۇرمۇشقا لازىملىق نەرسىلەر.
مەئمۇر	ئاۋات؛ باياشات؛ گۈللەنگەن.
مەئروز	كۆرسىتىش ئورنى؛ ئەرز قىلىدىغان جاي.
مەئازەللاھ	خۇدا ساقلىسۇن(ئەرەبچە).
مەدداھ	ماختىغۇچى؛ مەدھىيىلىگۈچى.
مەددە	ئادەم ئۇچەيلىرىدە بولىدىغان پارازىت قۇرۇت
مەددىكار	ياللىنىپ كۈنلۈك ئىشلىگۈچى.
مەدرىس	بىلىم ئېلىش ئورنى؛ دىنىي ئالىي مەكتەپ.
مەدىھ	بىراۋنىڭ ياخشىلىقىنى سۆزلىمەك؛ ماختىماق
مەدھىيە	ماختاش سۆزى.
مەخلۇق (مەخلۇقات)	ئادەمزات؛ مەۋجۇدات؛ جانلىقلار.
مەخمۇر	خۇمارلانغان؛ ئىچكەن.

مەخبۇل (مەقبۇل، مەغبۇل)	ھېس قىلغىلى بولىدىغان؛ قوبۇل قىلغىلى بولىدىغان؛ قوبۇل بولماق.
مەجنۇن	ئەقلىنى يوقاتقان؛ ئاشىق؛ تەلۋە؛ جۇنۇن.
مەجال	قۇۋۋەت؛ كۈچ.
مەجرۇھ	ياردار؛ يارىلانغان.
مەجۇن	شېكەر بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ قاينىتىپ مەلھەم قىلىنغان مەلھەم دورا.
مەجمۇئى (مەجمۇئە)	جەملەنگەن؛ توپلانغان؛ يىغىلغان؛ ھەممىسى؛ جەمئىسى.
مەجۇسى	مەجۇسى دىنى؛ ئاتەشپەرەس؛ ئوتقا ئېتىقات قىلغۇچى
مەجھۇل	ئېنىق بولمىغان؛ بىلىنمەيدىغان؛ تۇتۇق.
مەككار	ھېلىگەر؛ ئالدامچى؛ قۇۋلۇق ئىشلەتكۈچى.
مەكرۇھ	ھالال بىلەن ھارام ئارىسىدىكى؛ دىن مەنئى قىلغان؛ ئىستېمال قىلىنىشى مەنئى قىلىنغان نەرسە.
مەكنۇن	يوشۇرۇنغان؛ يوشۇرۇن.
مەگەس	چىۋىن.
مەلىكە	ئايال پادىشا؛ پادىشانىڭ قىزى.
مەلئۇن	ئىبلىس؛ شەيتان؛ لەنەتكە دۇچار؛ قوغلاندى قىلىنغان.
مەلۇل	رەنجىمەك؛ خاپا بولماق؛ خاپا.
مەلھەم	مايلىق قويۇق دورا.
مەلقا	ئاي سۈپەت.

مەمەدان	مەنمەنلىك قىلغۇچى؛ چوڭچى؛ گەپدان.
مەمۇر	بىر ئىشنىڭ ئىجراسى ئۈچۈن تەئىنلەنگەن ئادەم.
مەمۇرچىلىك	توقچىلىق، مولچىلىق؛ باياشاتلىق.
مەمنۇن	بېتەرلىك؛ قانائەتلىنەرلىك؛ خۇش بولۇش.
مەمدۇد (مەددى)	سوزۇلغان؛ سوزماق.
مەنئى	چەكلىمە؛ رۇخسەت قىلىنماسلىق؛ يول قويۇلماسلىق.
مەنپىي رېئاكسىيە	كېسەلنى ئېنىقلاش جەريانىدىكى سىناق ۋە تەجرىبىلەرنىڭ نەتىجىسىنى كورسىتىدىغان ئۇسۇل.
مەنسەردە	ئەركىن؛ تېز.
مەنسۇر	غالىپ؛ مۇزەپپەر.
مەنتىق	نۇتۇق؛ لوگىكا.
مەنازىل (مەنزىل)	تۇرار جايلار؛ بارىدىغان يەر؛ چۈشۈدىغان ئورۇن؛ قونالغۇ.
مەنقۇلات	ئۈسكۈنە؛ جاھاز؛ مۇلۇك.
مەنشۇر	نەشر قىلىنغان؛ ئېلان قىلىنغان؛ يېيىلغان؛ تارقالغان؛ دولەت پەرمانى.
مەپتۇن	مەھلىيا؛ مۇپتىلا؛ ئاشىق بولماق؛ بېرىلمەك.
مەفھۇم	يېپىق مەزمۇن؛ چۈشىنىلگەن مەنا؛ بىلىنگەن.
مەۋھۇم	ئابستراكت؛ كوز بىلەن كورگىلى، قول بىلەن تۇتقىلى بولمايدىغان؛ ئوبرازسىز.
مەۋج	سۇ دولقۇنى؛ دولقۇنلانماق.
مەۋجۇدات	تىرىكلىك؛ بارلىق.

مەۋلۇد(مەۋلۇت)	تۇغۇلغان جاي، ئورۇن ۋە ۋاقىت، مۇھەممەت پەيغەمبەر تۇغۇلغان كېچە (بۇكۈن، قەمەرىيە ئايلىرىدىن رەبىئۇلئەۋۋەلنىڭ 12_ كۈنىگە توغرا كېلىدۇ)؛ مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ تۇغۇلۇشىغا بېغىشلانغان شېئىرى ئەسەر.
مەۋلىۋى	مەۋجۇدىيەتكە كوڭۇلسىز بولۇپ، دىلى ئىبادەتكە باغلانغان زاھىد كىشى (مەۋلانا جالالىددىن رۇمىغا مۇناسىۋەتلىك تەرىقەت ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەر مۇشۇنداق ئاتىلىدۇ).
مەۋزۇن	ئۆلچەنگەن؛ تارتىلغان؛ ئېغىرلىقى ئېنىقلانغان نەرسە.
مەۋسۇپى	ماختالغان؛ سۈپەتى بار؛ داڭلىق.
مەراھىل	مەنزىل.
مەرى (مەرىيە)	قوزىنىڭ گۆللۈك (بۇدۇر) تېرىسى.
مەرىپەت	ئىلىم؛ بىلىم؛ ھۈنەر؛ ماھارەت.
مەرىكە	توي_توكۈن؛ توي؛ مېھماندارچىلىق.
مەرۇپ	تەرىپلەنگەن؛ ھەممىگە تونۇشلۇق.
مەروزە	كۆرپە ياكى پايانداز ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان تار ھەم ئۇزۇن گىلەم.
مەرەز	تاناسىل ئەزادا بولىدىغان يۇقۇملۇق كېسەل؛ سىفلىس.
مەرھابا	خوش كېلىپسىز؛ قارشى ئالىمىز.
مەرھۇم	ئۆلگۈچىنى ھۆرمەت بىلەن ئاتىماق؛ ۋاپات بولغۇچى.

مەرھەم(مەلھەم)	شىپالىق ئارىلاشما؛ ۋازېلىن؛ ياردىغا سۈركەيدىغان ماي.
مەرھۇن	گۆرۈگە قويۇلغان.
مەركەپ	ئات؛ ئارغىماق؛ ئۇلاغ.
مەرگ	ئۆلۈم.
مەرغۇپ	ياخشى.
مەردۇم	ئادەملەر.
مەردۇد	رەت قىلىنغان؛ قايتۇرۇلغان؛ ماقۇل كۆرۈلمىگەن.
مەتلۇپ	ئىستەك؛ ئارزۇ؛ تەلەپ قىلىنغان؛ كۈتۈلگەن.
مەزرەئ	ئېتىزلىق؛ ئاشلىق تېرىلىدىغان يەرلەر.
مەزلۇم	ئېزىلگۈچى؛ ئېزىلگەن؛ زۇلۇم چەككەن؛ جەبىرلەنگۈچى.
مەزمۇت	پۇختا؛ پىششىق؛ ساغلام.
مەزۇر	ئەپۇ قىلىنغان؛ كەچۈرۈلگەن؛ ئۆزۈرلۈك.
مەزھەپ	يول؛ تەلىمات؛ مەسلەك ياكى بىرەر دىندىن بۆلۈنۈپ چىققان دىنىي تارماق.
مەزاھىپ	يوللار.
مەزەررەت	زەرەر؛ زىيان.
مەشۇت	يىپەك، يىپەكتىن ئىشلەنگەن رەڭلىك يىپ.
مەشرىق	شەرق؛ كۈن چىقىش تەرەپ.
مەشئۇف	بەك ياخشى كۆرگۈچى؛ تەلۋە، ئاشىق؛ ئىنادانغان؛ بېرىلگەن؛ قىزىقىپ قالغان.
مەشۇق	ئاشىق بىلەن سۆيگۈچى قىز.

مەشۇقە	ئىشىق بىلەن سۆيۈلگەن قىز (ئوغۇلغا نىسبەتەن).
مەشرەپ	ئىشقىلانغۇچى؛ ئاشىق.
مەشھۇر	داڭلىق؛ ئاتاقلىق؛ شوھرەت قازانغان؛ ھەر كىشىگە تونۇلغان.
مەشھەت	بىر ئادەمنىڭ شېھىت بولغان يېرى ياكى شىپىتلەر كومۇلگەن يەر.
مەشئەل	ماياك؛ چىراق.
مەششاتە	بېزىگۈچى؛ چاچ ئورگۈچى؛ قىزلارغا ئارام بەرگۈچى يەڭگە؛ پەدازچى.
مەيىن	كىشىنى ھوزۇرلاندۇرىدىغان ئىللىق شامال.
مەيىپ(مەئيۇپ)	ياردار؛ يارىلانغان(پۇت ياكى قوللىرى ئىشتىن چىققان).
مەيزاپ	ئۆزۈمىدىن تەييارلانغان ئىچىملىك.
مەيۇس	كوڭۇل يېرىملىغى؛ ئۈمىتسىزلىك؛ روھىي چۈشكۈن.
مەيگون	مەي رەڭ؛ قىزىل رەڭ؛ گۈلرەڭ.
مەغپىرەت	گۇناھىدىن ئۆتمەك؛ كەچۈرمەك، ئەپۇ قىلماق؛ كېچىرىم.
مەغرىپ	كۈن پېتىش تەرەپ؛ غەرپ.
مەھبۇب	سۆيۈملۈك؛ مەشۇق؛ مەشۇقە.
مەھبۇس	گۇناھكار؛ قاماقتىكى ئادەم.
مەھبۇسخانا	زىندان؛ قاماقخانا؛ تۈرمە.
مەھكۇم	ھوكۇم ئاستىغا ئېلىنغان؛ ھوكۇمنى ئۈستىگە ئالغۇچى.

مەھمۇت	مەدھىيىلەنگەن؛ مەدھىيىگە لايىق؛ ياخشى كورۇلگۈچى.
مەھسۇل (مەھسۇلات)	ۋۇجۇتقا كەلگەن؛ بارلىققا كەلگەن؛ ئىشلەپچىقىرىلغان نەرسىلەر.
مەھرۇم	ئىستىگىنىگە ئېرىشەلمەسلىك؛ قولى ئوچۇق قالماق؛ يوقاتماق.
مەھرەم	ئوردىدا خۇسۇسى خىزمەتچى؛ نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان كىشىلەر؛ ئۆز كىشى.
مەھشەر	دىنىي ئېتىقات بويىچە قىيامەتتە ھەممە تىرىلگۈچىلەرنىڭ توپلىنىدىغان كۈنى؛ قىيامەت كۈنى؛ زامان ئاخىر.
مەھشەرگاھ	قىيامەت كۈنى توپلىنىدىغان يەر.
مەھزۇن	قايغۇلۇق؛ غەمكىن؛ دىلى جاراھەتلەنگەن.
مەھەل	ۋاقىت؛ پەيت؛ زامان.
مەھەييار	ئورۇنلاش؛ بېجىرىش.
مەھفۇزە	ياد ئالغان؛ ئەستە ساقلىغان.
مەھد	بوشۇك.
مەھۋەش	ئاي يۈزلۈك؛ ئايغا ئوخشاش يار(فارسچە).
مەھۋ	يوق بولۇپ كېتىش؛ ئۆگەش؛ ئوچۈرۈش؛ يوقىتىش.
مەھسۇب	ھېساپلانغان؛ گۇمان قىلىنغان؛ تەخمىن قىلىنغان.
مەھجۇر	جۇدا بولغان؛ ئايرىلغان؛ يىراقلاشقان.
مەھۋىشان	ئاي يۈزلۈك.

مەھدى ئۇليا	پادىشانىڭ چوڭ خوتۇنلىرىغا بېرىلىدىغان ئۇنۋان.
مەسىھا	ئىيسا پەيغەمبەرنىڭ ئىسمى.
مەسىھ	ئىيسا پەيغەمبەرنىڭ لەقىمى (كونا ئەدەبىياتتا «مەسىھ» سۆزى «ھايات بەرگۈچى» مەنىسىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ).
مەسنۇئ	كائىنات.
مەسكەن	تۇرار جاي؛ ئورۇن.
مەساھەت	يەر ئۆلچەش؛ كەڭلىكنى ئۆلچەش.
مەسىخ	سۈرەت ئۆزگەرىش؛ بىر كۆرۈنۈشتىن ئىككىنچى كۆرۈنۈشكە ئۆتۈش؛ ئەسلىنى يوقىتىش.
مەستىلايەقىل	قاتتىق مەس؛ خۇدىنى بىلمەيدىغان مەس.
مەقسۇت	مەقسەت؛ تىلەك؛ نىيەت؛ ئارزۇ.
مەقبەرە	قەۋرە؛ گۈمبەز.
مەقام	ئورۇن؛ مەرتىۋە؛ دەرىجە؛ مەنزىل؛ مۇقام.
موجىزە	ھەيران قالارلىق نەرسىلەر؛ پەۋقۇلئاددە ئىشلار؛ بېكىملىق.
مۇلەييەن	يۇمشاق؛ مۇلايىم.
مۇرەت	پۇرسەت، پەيت.
مۆتىۋەر	ئىپتىخارلىق؛ ئابرويلۇق؛ ھۆرمەتكە لايىق.
مۇھلەت	بىرەر ئىشنىڭ قىلىنىشى ئۈچۈن بېرىلگەن چەكلىك مۇددەت.
مۇھۇر	تامغا.
موڭ	ئەقىلسىز؛ كاللىسى ئىشلىمەيدىغان.

مۇشكىلات	قىيىن؛ مۈشكۈللۈك؛ تەسلىك.

ن

نا	(پارس تىلىدا، يوقلۇق، تەتۈر مەنىلىك سۆز ياساش قوشۇمچىسى).
ناباپ	نامۇۋاپىق؛ نالايىق؛ باپ ئەمەس.
نابۇت	يوق بولماق؛ بۇزۇلماق؛ مەۋجۇت بولمىغان.
نادا(نىدا)	ئاۋاز؛ سادا؛ ئۈن؛ تاۋۇش.
نادامەت	پۇشايمان؛ ھەسرەت چېكىش.
نادان	ساۋاتسىزلىق؛ بىلمەسلىك؛ جاھالەتتە قالغان.
نادىر	ياخشى سۈپەتلىك؛ ناھايىتى كەم ئۇچرايدىغان؛ تەڭداشسىز.
ناگاندا	ئاندا-ساندا؛ ئارىلاپ؛ دائىمىي ئەمەس.
ناگىھان(ناگاھ)	دەررۇ؛ شۇ سائەتتە؛ قاچانلا بولمىسۇن.
ناخۇن	تىرناق.
ناخۇل	تەمبۇر چېلىشتا بارماققا كىيىۋالىدىغان پولات سىم.
ناخۇش	كۆڭۈلسىزلىك؛ كۆڭۈل غەشلىكى؛ خوش بولمىغان.
نائىل	مۇيەسسەر بولۇش؛ ئېرىشمەك؛ مەقسەتكە يەت-

	مەك.
نائىب	ئورۇنباسار.
ناكار	(كار — ئىش) ئىشقا يارىمايدىغان؛ كارغا كەلمەيدىغان؛ يارامسىز.
ناكەس	پەسكەشلىك؛ پەششەقلىق؛ ئىنساپسىز.
نالە (نالەش)	پەريات؛ زارلىماق؛ يالۋۇرماق؛ ئىڭرىماق.
نالان	يىغلاڭغۇ؛ يىغلىغۇچى.
نامايىش	كۆرسەتمەك؛ كۈچ، قابىلىيەت، ھۈنەر — سەنئەتنى كۆرسىتىش.
نامە	خەت؛ يېزىلغان نەرسىلەر.
نامەھرەم	يات؛ غەيرى؛ يېقىن ئەمەس؛ ئىشەنچسىز.
نامەبەر	خەت توشۇغۇچى.
نامۇ ـ نەڭگە نەڭگۇ ـ نام	ئار — نومۇس.
نامەسمۇئ	ئاڭلانمىغان.
نانكور	قىلغان ياخشىلىققا يامانلىق قىلغۇچى؛ ياخشىلىقنى بىلمىگۈچى.
نار	ئوت؛ يالقۇن؛ گۈلخان.
نارەسىدە	بالاغەتكە يەتمىگەن؛ پىشمىغان تولمىغان.
ناركوتىك	ھوشسىزلاندۇرىدىغان ھەم ۋاقىتىنچە ئاغرىقنى سەزدۈرمەيدىغان مەس قىلغۇچى دورا.
ناركوز	ئاغرىق سەزمەيدىغان دەرىجىدە بىھوش قىلىش؛ سۇنئىي رەۋىشتە ئۇخلىتىش ياكى بىرەر ئەزانى ئاغرىق سەزمەيدىغان قىلىش.

نارتوگە	بىرلوكىلىق ئىگىز بويلۇق توگە.
نارەنج	ئالمىنىڭ سېرىق رەڭلىك بىر تۈرى.
ناسىر	مەدەتكار؛ ياردەم بەرگۈچى.
ناسەھ	نەسىھەت قىلغۇچى.
ناسىپ	نېسىپ بولماق.
ناتىۋان	بوش؛ ئاجىز؛ كۈچسىز؛ بىچارە.
ناتسىست	نېمىس فاشىستلىرى؛ گىتلېرچىلار.
ناتىق	گەپكە ئۇستا؛ سۆزمەن؛ سۆز سۆزلىگۈچى.
ناۋا	كۈي؛ ئاۋاز؛ مۇزىكا ئاھاڭى.
ناۋەك	ئوقيا باشىقى؛ ئوق.
ناۋازىش	خۇش مۇئامىلە.
ناشات (ناشاد)	خاپا؛ غەمكىن؛ كۆڭۈلسىزلىك.
نازاكەت	خۇش پېئىل؛ ئەدەپ؛ نازۇكلۇق.
نازىل	يۇقۇرىدىن چۈشكەن؛ ئەۋەتىلگەن؛ پەيدا بولغان؛ كورۇلگەن.
نازىم	تىزغۇچى؛ تەرتىپ ۋە ئىزامغا قويغۇچى؛ نەزم قىلغۇچى.
نازىنىن	ناز قىلغۇچى؛ جىلۋىكارسەم.
نازارە	قارىماق؛ كۆزسالماق.
نازىر	نازارەت قىلغۇچى؛ كۆزسالغۇچى؛ قارىغۇچى.
نازۇكەرەشمە	نازلىق جىلۋە.
ناھارى	كۈندۈزى.
ناھايەت	ئاقىۋەت؛ ئاخىر؛ نەتىجىدە.
ناھان (نىھان)	مەخپى؛ يوشۇرۇن.

نائەھلى	ئەھلى بولمىغان؛ لاياقەتسىز.
ناياپ	ئاز ئۇچرايدىغان گۆھەر.
نافە	كىندىك؛ ئىپار (ئىپار كېيىكنىڭ كىندىكىدە ئۇيۇغان خۇشپۇراق ماددا).
ناقىل	كەلتۈرگۈچى؛ داستانچى؛ چۆچەكچى؛ توشۇغۇچى.
ناچالنىك	باشلىق.
نەباتات	ئوت-چۆپ ۋە دەرەخكە ئوخشىغان يەردىن ئۈنگەن نەرسىلەر.
نېفىت	چەكلەنمىگەن بېنزىن.
نېترون	ئاتوملار يادروسىنىڭ تەركىۋي قىسمىدىكى ئېلېكتىر زەررەدىلىرىدىن خالى بولغان زەررە.
نېپتۇن	قەدىمقى زامان رىم ئەپسانىلىرىدىكى دېڭىز خۇداسى؛ قۇياش سىستېمىسىدىكى قۇياشتىن يىراقلىقى جەھەتتە 8- ئورۇندا تۇرىدىغان سەييارە.
نىز	ھەم.
نىگار	جانان؛ مەھبۇب؛ مەشۇق؛ يار؛ قاراش.
نىگارا	مەھبۇبۇم؛ مەشۇقۇم؛ يايرىم؛ جانانىم.
نىگاھ	قاراش.
نىگۇسار	ئاستىن - ئۈستۈن.
نىخ	يۇڭ؛ يىپ قاتارلىقلارنىڭ تالاسى.
نىجاسەت	پاسكىنا نەرسىلەر؛ پوق؛ گەندە.
نىجىس	پاكىز بولمىغان؛ ئىپلاس.

نىجات	قۇتۇلۇش؛ يورۇقلۇققا چىقماق.
نىكوتىن	تاماكا تەركىۋىدە بولىدىغان نېرۋا سىستېمىسىنى بۇزىدىغان ناركوتىك ماددا.
نىكى نام	ياخشى ئىسىم (نام).
نىمجان	يېرىمجان؛ ئاجىز؛ زەئىپ (نىم—يېرىم).
نىمكار	يالالنما ئىشچى؛ شاگىرت.
نىمەت	ماددى تەمىنات؛ يېمەك-ئىچمەك.
نىچۇن	قانداق؛ قانداقلارچە.
نىسا	ئايال؛ خوتۇن.
نىسار	پىدا قىلىش؛ قۇربان قىلىش؛ باشتىن ئۆرۈش (پۇل قاتارلىقلارنى)؛ چېچىش.
نىسۇد	نىمە پايدا.
نىسبەت	ئۆزئارا مۇناسىۋەت؛ ئىككى ياكى بىرنەچچە نەرسىنىڭ ياكى ھادىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىش.
نىش	زەھەر؛ نەيزە؛ تىكەن؛ نەشتەر؛ چاقىدىغان ھاشارەتلەرنىڭ تۇمشۇقى.
نىياز	سەدىقە؛ يالۋۇرماق؛ ئۈمىت.
نىزا	ئاداۋەت؛ غەۋغا؛ جېدەل.
نىزام	تىزماق؛ تەرتىپ؛ قائىدە - قانۇن.
نىزامى مۇلك	مەملىكەت ئىنتىزامى؛ دولەت قانۇنى.
نىھال (نەۋرەس نىھال)	يېڭى ئۆسۈۋاتقان ياش كوچەت؛ ياش گەۋدە؛ كېلىشكەن بوي؛ كوچەت.
نىقاپ	پەردە.

نىقسىماق	پىششىق يەمەكلىكلەرنىڭ بۇزۇلۇپ پۇراپ قېلىشى.
نىكۇخەلەپ	ياخشى ئەۋلاتلار.
نىلۇپەر	سۇدا ئۆسىدىغان بىر خىل ئۇسۇملۇك؛ بەزگەك دورىسى.
نىلگۇن	نىلرەڭ (نىل—كوك رەڭ بولۇپ، نىل دەرياسىنىڭ سۈيىنىڭ رەڭگى).
نىگۇن	پەس تەرىپى؛ تۆۋىنى.
نورۇز (نەۋرۇز)	يېڭى كۈن (نەۋ—يېڭى؛ رۇز—كۈن)؛ كىرىلا كالىندارىبويىچە يىل بېشى؛ باھارنىڭ باشلانغان كۈنى.
نوتا	(1) مۇزىكا ئەسىرىنىڭ گىراپىك شەكلىدە تەسۋىرلەنگەن تېكىستى، (2) دەرەخنىڭ قاتمىغان ئىنچىكە شاخلىرى، (3) بىر دولەتنىڭ 2ـ بىر دولەتكە يازغان رەسمىي دىپلوماتىك مۇراجىئەتنامىسى، (4) تاۋۇش ۋە ئۈنىڭ گىراپىك شەكلى (يازما شەكلىدىكى).
نوغاي	ئالتۇن ئوردا باش بوغلىرىدىن بىرى بولغان نوغاينىڭ ئىدارىسى ئاستىدا بولغان قىپچاقلارغا بېرىلگەن ئىسىم بولۇپ، بۈگۈنكى كۈندىمۇ بەزى تۈركلەر بۇ ئىسىم بىلەن ئاتىلىدۇ.
نۇكتەدان	چىرايلىق سوزلەرنى بىلگۈچى؛ سوزمەن.
نۇكتە	سوز (نازۇك ۋە چىرايلىق سوز)؛ ھېكمەتلىك

	سوز؛ چېكىمىست.
نۇش	ئىچمەك؛ يىمەك؛ ھەسەل؛ بال؛ لەززەت.
نۇشھەند (نۇشخەند)	شېرىن كۈلكە.
نۇشلەب	شېرىن لەب.
نۇجۇم	يۇلتۇزلار.
نوھى قىلماق	يىغلىماق.
نۇرانە	نۇرلۇق؛ يورۇق؛ ئايدىڭ؛ چىرايلىق؛ گۈزەل؛ جامالىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدىغان.
نورما	بەلگىلەنگەن ئۆلچەم.
نۇرھالقا	ساتۇرنىنى ئوراپ تۇرىدىغان نۇر چەمبىرىكى (نۇر ھالقىسى).
نۇرەپشان	نۇر چاچىدىغان؛ نۇر چاچقۇچى.
نۇسرەت	يەڭگۈچى؛ غەلىبە قىلغۇچى؛ ئۈستۈنلۈك.
نۇقسان	يېتىشمىزلىك؛ كەملىك.
نۇقىل	غىزا؛ تائام.
نەبى	ئاللادىن كىتاپ نازىل بولغان پەيغەمبەرلەر؛ پەيغەمبەر.
نەبۇۋەت	پەيغەمبەرلىك.
نەمخۇش	زەي؛ نەم؛ پۈتۈنلەي قۇرۇپ كەتمىگەن.
نەمۇنە	ئورنەك؛ نۇسخە؛ ئۈلگە.
نەمرۇد	خۇدالىق دەۋاسىنى قىلغان شەخس (ئىسمى).
نەمەك	تۇز (ئىستېمال قىلىدىغان تۇز).
نەپ	پايدا؛ مەنپەئەت؛ ھايان.

نەپئى	پايدا؛ ئۇسۇم.
نەپرەت	بىر نەرسىدىن ئۈركۈپ قاچماق؛ يىراقلاشماق؛ سەسكەنمەك.
نەپىس	نازۇك؛ سىپتە؛ چىرايلىق ئىشلەنگەن؛ لەتىپ.
نەپەقە	يېشى چوڭىيىپ خىزمەت ئىقتىدارىدىن قالغان ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە ياكى ئىش ئۈستىدە، ئۇرۇشتا ناكا بولغان، سالامەتلىگىنى يوقاتقانلارغا ئايمۇ - ئاي بېرىلىپ تۇرىدىغان ھۆكۈمەت ياردىمى.
نەفئى	قايتۇرماق؛ ياندۇرماق.
نەركەس	چىرايلىق بىر خىل گۈل؛ بوتا كۆز دەپ ئاتىلىدىغان گۈل؛ مەھبۇبەنىڭ گۈزەل يۈزى.
نەرە	ۋاقىرىماق.
نەس	كېلىشمەسلىك؛ پالاكەت؛ دومىلە باسماق.
نەسىل	ئۇرۇق - ئەۋلات؛ بالىلىرى.
نەسەپ	ئائىلىنىڭ تېگى - تەكتى؛ نەسلى؛ تەۋە بولغان ئۇرۇق - ئەۋلات ئەنئەنىسى.
نەسىم(نەسىمە)	شامالنىڭ ئاستا ۋە لەرزان سوقۇشى (مەيىن شامال)؛ تاڭ شامىلى.
نەسىر(نەسرى)	تىزىلمىغان؛ تارقاق؛ چاچما؛ پىروزا؛ سوز بىلەن يېزىلغان قاپىيىسىز ئەسەر.
نەسىپ (نىسىۋە)	ھەسسە؛ ئۈلۈش؛ تېگىشلىك.
نەستاران	ئاق ئېچىلىدىغان بىر خىل گۈلنىڭ نامى.
نەۋباھار	باش ئەتىياز (نەۋ — يېڭى، ياش).

نەۋجۇۋان	ياش كىشى؛ ياش يىگىت.
نەۋمىد	ئۈمىتسىز؛ نا ئۈمىت.
نەۋقىران	ياش يىگىت؛ يىگىتچاق.
نەۋئى	تۈر؛ خىل؛ سورت.
نەۋكەر	پادىشا ئوردىسىنىڭ ئەسكەرلىرى؛ مۇھاپىزەتچى ساقچى.
نەۋرە	بالىسىنىڭ بالىلىرى؛ 3 - ئەۋلات.
نەئەت	سۈپەتلەش.
نەئلەيىن	ئاياق كىيىم؛ كەش.
نەئىم	نازۇ - نىمەتلەر.
نەشىر ئەپكار	بىرەر تەشكىلاتنىڭ ۋاقىت - قەرەلىدە چىقىپ تۇرىدىغان مەتبۇئاتى.
نەشىر	تارقاتماق؛ چاچماق.
نەشات	خوشاللىق؛ خۇرسەنلىك.
نەشئە	زوۋق؛ شاتلىق؛ خوشاللىق.
نەزىم	سوزلەر تىزىقى؛ شېئىر؛ بېيىت؛ ۋەزىن ۋە قاپىيىگە سېلىنغان سوز؛ تەرتىپكە كەلتۈرۈش؛ تىزماق.
نەزىرە	باشقا بىرسىنىڭ شېئىرىدىكى ئەينى ۋەزىن ۋە قاپىيە بويىچە يېزىلغان شېئىر.
نەزەربەند	(ئەسلى مەنىسى — كوز بىلەن باغلاش) ئەركىن ھەركەت قىلىشىنى چەكلەپ قويماق؛ ئارقىسىغا كىشى سېلىپ قويۇش؛ توختىتىپ قويۇش.

نەغمە	چىرايلىق ئاھاڭ.
نەغمىكەش	چىرايلىق ئاھاڭلارنى چالغۇچى.
نەغىل	ناھال؛ تاقا.
نەقىل	ئەدىبىي ئەسەر ۋە باشقىلاردىن(ھەرخىل ئەسەر ۋە كىشىلەرنىڭ سوزلىرىدىن)ئەينەن ئىشلىتىپ دەلىل كەلتۇرۇش؛ يوتكىمەك.
نەقلىيات	قاتناش ئىشلىرى.
نەقىش	نەرسىلەرگە ئويۇپ چۈشۈرۈلگەن گۈل ياكى سۈرەت.
نەقرات(نىقرات)	ناخشا ــ غەزەلنىڭ بىر كۇپلېتىدىن كېيىنكى تەكرارلانغان قىسمى؛ قايتۇرما.
نەھر	دەريا.
نەھەڭ (لەھەڭ)	چوڭ يىرتقۇچ بېلىق.
نەھىي	ئۇرۇق؛ نازۇك؛ نىمجان (ئەرەپچە).
نەگەھبان	كۆزەتكۈچى.
نەيئىساب	باھار يامغۇرى.
نەخىل	كوچەت ۋە ئۇنىڭ نوتىسى، بىخى.
نول	يوقنى بىلدۈرۈدىغان رەقەم.

ۋ

ۋادا	دەريا بويلاپ كەتكەن تۈزلەڭ يەر؛ دەرياۋە ئۆستەڭ تارماقلىرى ئېقىپ ئوتىدىغان ھەممە يەرلەر؛ ئىككى تاغ ئارىسىدىكى تۈزلەڭ يەر.
ۋادەك	رىشاتكا؛ سالاسۇن.
ۋادەرىغا	ۋاي ئىسىت.
ۋاجىپ	تەقدىرنىڭ ئەمرى؛ ئىسلامشەرىئىتى بۇيرۇغان زورۇر ئىش.
ۋاجىبۇلۋۇجۇد	خۇدا.
ۋاكالەت	ۋەكىللىك؛ بىراۋنىڭ باشقا بىرسى ئۈچۈن ۋەكىل بولۇپ ئىش بېجىرىپ قويۇشى.
ۋاگۇن	پويىزنىڭ ھەر بىر ئايرىم كوزۇۋى.
ۋاپا	سوزدە تۇرماقلىق؛ ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇرماق؛ ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇش.
ۋالا	(1) قىممەتباھالىق ئىپەك رەخت، (2) يۈكسەك؛ قۇدرەتلىك.
ۋالا	ھۆرمەت؛ ئىززەت.
ۋالە(ۋىلە)	ئاشىق؛ سەرگەردان.
ۋالىدەيىن	ئاتا ـ ئانا.

ۋازارەت	مىنىستىرلىك؛ ۋەزىرلەر مەھكىمىسى.
ۋازا	يېمەكلىك تىزىدىغان تەخسە (كوپىنچە ساپاقلىق بولىدۇ).
ۋازىلىن	يۇز ماي
ۋائىن	سوزلىگۈچى؛ مەددا؛ نەسىھەتچى.
ۋاسىل	ئېرىشمەك؛ يېتىشمەك.
ۋارىنە	مۇرابىيا.
ۋارىئانت	بىرەر نەرسىنىڭ ئۆزگەرتىلگەن شەكلى.
ۋارىئاتسىيە	بىرەر مۇزىكىنىڭ ئۆزگەرتىلگەن تۈرى.
ۋاننا	چومۇلۇش ئورنى.
ۋاقىپىئەسرار	سىردىن خەۋەردار.
ۋىسال(ۋەسىل)	كورۇشمەك؛ ئېرىشىش؛ ئۇچرىشىش؛ نېسىپ بولماق؛ بىرلەشمەك
ۋىقار	ئەھمىيەتلىك.
ۋىچىر	(1) كەچ؛ ئاخشام، (2) زىياپەت كېچىسى.
ۋىشىلكا (ۋىشالكا)	كىيىم ئاسقۇچ.
ۋىزا	چەتئەلگە كېتىش رۇخسەت قەغىزى.
ۋىلكا	تاماق يېيىشتە ئىشلىتىلىدىغان ئاراشاخلىق كىچىك بۇيۇم.
ۋىنو	شاراپ؛ هاراق.
ۋىنت	ئەرگۈل.
ۋىتامىن	ئوزۇقلۇق ماددا جەۋھىرىنىڭ تۈرلىرى.
ۋىراتار(ۋاراتار)	پۇتبول ئويۇنىدا دەرۋازا توسقۇچى.

ۋىراچ	دوختۇر؛ ئاپىراتسىيە دوختۇرى.
ۋىۋىسكا	دۇكان؛ ئىدارە ئىسمى يېزىپ ئېسىلغان لەۋھە.
ۋوگزال	پويىز بېكىتى.
ۋورونكا	كارناي، كارناي شەكىللىك بۇيۇم.
ۋۇسلەت	ۋەسلىگە يېتىش.
ۋەسىف	ماختاش؛ تەرىپلىمەك.
ۋەسلى جانان	جانانغا ئېرىشمەك.
ۋەز	نۇتۇق؛ سوز؛ تەربىيىۋى گەپ.
ۋەزىن	ئېغىرلىق؛ ئولچەم؛ مىقدار؛ شېئىرلاردا مىسرالارنىڭ ئولچىمى.
ۋەزمىن	ئېغىر؛ ئېغىر بېسىقلىق.
ۋەزئ	(1) قىيماق، (2) تەبىئەت.
ۋەجدە	زوقلىنىش؛ ھەددىدىن زىيادە خوشاللىق؛ ھاياجان.
ۋەجھى (ۋەجى)	سەۋەپ؛ بانا؛ تۆپەيلى؛ تەرەپ.
ۋەجدەد	يالغۇزلۇق؛ ۋۇجۇد بىرلىكى؛ بىرپىكىرلىك.
ۋەلى	ئەۋلىيا.
ۋەلىك	ۋە لېكىن.
ۋەرەئ	مەنئى قىلىنغان ئىشلاردىن ئوزىنى تارتقۇچى؛ تەقۋا؛ پەرھىزلىك.
ۋەھدەت	„تەڭرىنىڭ بىرلىكى“؛ تەنھالىق.
ۋەھدەت مەيى	بىرلىك شارابى.
ۋەھمۇبىم	ئەندىشىسىزلا.
ۋەھى	خەۋەر؛ يوليورۇق.

ۋەھىيە	قورقۇنۇچ.
ۋەھشى	ياۋايى؛ يىرتقۇچ.

ئو (O)

ئوبراز	قىياپەت؛ تەسۋىر؛ ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ئەسەرلىرىدە يارىتىلغان شەخس ياكى نەرسە، ھادىسە، كۆرۈنۈش.
ئوبزور	ئومۇمى بىر تېمىغا دائىر بىر قانچە مەسىلە ھەققىدە ئومۇملاشتۇرۇپ بېرىلگەن قىسقا خەۋەر.
ئوبوروت	قايتا ئىشلەپچىقىرىش، پايدا ئېلىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان پۇل ۋە تووار ئالماشتۇرۇش مۇئامىلىسى.
ئوبسېرۋاتورىيە (ئابسېرۋاتورىيە)	مەخسۇس ئەسۋاپ ـ ئۈسكۈنىلەر ياردىمى بىلەن ئاسماندىكى جىسىملارنى سىستېمىلىق كۆزىتىپ بارىدىغان ئاستىرونومىك ئىلمىي مۇئەسسە.
ئوبىسك	ئاختۇرۇش.
ئوبېكىت	سېزىمىدىن سىرتقى تاشقى ئالەم.
ئوكروك	ئۆلكە.
ئومونىم	تەلەپپۇز قىلىنىشى ئوخشاش، مەنىسى باشقا بولغان سۆز.

ئوكلېرود	تەبىئەتتىكى بارلىق ئورگانىك جىسىملارنىڭ تەركىۋىدىكى ئەڭ مۇھىم قىسمى بولغان خىمىيىلىك ئېلېمېنت.
ئولىمپىك	قەدىمدە يۇنانلىقلارنىڭ ھەر تۆت يىلدا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىغان ۋە زامانىمىزدا يەنىلا 4 يىلدا بىر قېتىم، ھەر نۆۋەت باشقا يەردە بولىدىغان خەلقئارا تەنتەربىيە مۇسابىقىسى.
ئولۇس	ئەل؛ يۇرت.
ئول	(1) ئۇ؛ (2) ئۇر—تۇر (سۆز قوشۇمچىلىرى).
ئوپپورتونىزم	ئىشچىلار ھەرىكىتىدە ۋە پرولېتارىيات پارتىيىلىرىنىڭ ئىچىدە ماركسىزم - لېنىنىزمغا يات بولغان پۇرسەتپەرەسلىك، كېلىشتۈرمەچىلىك ئېقىمى.
ئوپپورتونىست	مۇرەسسەچى؛ كېلىشكۈچى.
ئوپتىكا	فىزىكىنىڭ يورۇقلۇق ھادىسىلىرىنىڭ قانۇنىيىتىنى ئۆگىنىدىغان بۆلۈمى.
ئوپتىمىزىم	دۇنياغا، تۇرمۇشقا ھەممە ۋاقىت ئۈمىد بىلەن قاراش، ھەر بىر ئىشنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇپ چىقىشىغا ئىشىنىش؛ ئۈمىدۋارلىق.
ئوپتىمىست	ئوپتىمىستىك كەيپىياتتىكى، ئوپتىمىستىك روھتىكى ئادەم؛ ھەر نەرسىنى ياخشى تەرەپتىن كۆرگۈچى؛ كېلەچەككە ئىشەنچ بىلەن قارىغۇچى.
ئوپىراق	كىيىم؛ تون.

ئوپقان	قوسىقى تويغاننى بىلمەيدىغان؛ تويماس.
ئوپېرا	ناخشا ھەم مۇزىكىلىق سەھنە ئەسىرى؛ شۇنداق ئويۇن ئوينىلىدىغان تىياتىر.
ئوربىتا	سەييارىلەرنىڭ ئالەم بوشلۇغىدا يۈرىدىغان يولى.
ئورانگۇتان	سۇماترا، بورنېو قاتارلىق جايلاردا ياشايدىغان، ئادەمگە ئوخشايدىغان، مېۋە بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان ئىنتايىن قورقۇنچاق مايمۇن.
ئوريان	يالىڭاچ.
ئۇران	قەدىمقى يۇنان ئەپسانىلىرىدا ئاسمان خۇداسى؛ قۇياش سىستېمىسىدىكى قۇياشتىن يىراقلىقى جەھەتتە 7- ئورۇندا تۇرىدىغان سەييارە؛ خىمىيىلىك ئېلېمېنت؛ كۈمۈچسىمان ئاق مېتال (ئوراندىن ئاتوم قۇۋۋىتى ئىشلىنىدۇ).
ئورگان	مۇئەسسەسە؛ تەشكىلات؛ ئورگانىزمنىڭ بەلگىلىك ۋەزىپە ئۆتەيدىغان بىر ئەزاسى.
ئورگانىزم	ھەر تۈرلۈك تىرىك مەۋجۇداتلار؛ تەن.
ئورگانىك	ئورگانىزمغا خاس ۋە ئورگانىزمغا ئوخشاش؛ جانلىق مەۋجۇداتلارغا دائىر؛ ئورگانىزم بىلەن باغلىق؛ تۇغما؛ ھەممە قىسىملىرى بىر-بىرىگە مۇۋاپىق بولغان؛ ھايۋانات ياكى ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسىغا مەنسۇپ بولغان.
ئورگانىك بوياق	ھايۋانات ياكى ئۆسۈملۈكلەردىن تەييارلانغان بوياق.

ئورگانىك ماددا	ئاساسەن ئۇگلېرود ھەم ۋودورودتىن تەركىپ تاپقان خىمىيىلىك بىرىكمىلەر.
ئوركېستىر	مۇزىكا ئەسىرىنى بىرلىكتە بىر پۈتۈن بولۇپ ئىجرا قىلغۇچى مۇزىكىچىلار گۇرۇپپىسى؛ مۇزىكانتلار گۇرۇپپىسى.
ئوردا	خان؛ پادىشالارنىڭ سارىيى.
ئوردېر	تۆلەش قەغىزى.
ئورفوگرافىيە	ئىملا.
ئوترەت	چوڭ گۇرۇپپا.
ئوفىتسېر	ھەربى ئەمەلدار.
ئوچېرك	قىسقا تەسۋىرىي ئەسەر؛ بىرەر مەسىلىنى بايان قىلىدىغان ئەدەبىي ئەسەر.
ئوقۇبەت	زۇلۇم؛ جەبىر؛ ئازاپ؛ ئىسكەنجە.
ئوقبا	ئاخىرەت؛ ئۇ دۇنيا.
ئوقۇرەك	ئەتىيازدا كالا، ئاتلارنىڭ تېرىسىگە چىقىدىغان يارا.
ئوتۇن	ئەخمەق؛ دۆت؛ كالۋا.
ئوك	ئالدى؛ ئىلگىرى.
ئوغان	سۆيگىنى؛ ياخشى كۆرىدىغان ئادىمى.
ئوبورنا	ھاجەتخانا.
ئوششاق	ئاشىقلار؛ مۇزىكىدا مۇقاملارنىڭ بىرى.

ئو (O)

ئود	ۋاقىت؛ پەيت.
ئوكۇنچ	پۇشايمان؛ ئوكۇنۇش.
ئوكۇنمەك	پۇشايمان قىلماق.
ئوكۇش	كوپ؛ جىق؛ نۇرغۇن.
ئوكسىمەك	كېمىپ قالماق؛ يەتمەي قالماق؛ تۈگەپ قالماق.
ئوگد (ئوگۈت)	مەدھىيە؛ كۈي؛ ماختاش.
ئوتەك	سەپەردە يولۇچىلارنىڭ چۈشۈپقونىدىغان يېرى.
ئورۈك	ئاق.
ئوشۇر (ئوشرە)	ئىسلام شەرىئىتىدە دېخانچىلىقتىن چىققان هوسۇلنىڭ ئوندىن بىرىنى كەمبەغەل ۋە يېتىم-يېسىرلارغا بېرىدىغان مەجبۇرىيەت.
ئولما	ئالىم.

ئۇ (U)

ئۇگلېرود	ئۇگلېرود، كىسلورود ۋە ۋودورودلاردىن ئىبارەت ئورگانىك جىسىملاردىن بىرى.
ئۇلتىماتوم	دولەتلەر ئارىسىدا بېرىلىدىغان قەتئى تەلەپنامە.

ئۇل	ئاساس؛ هۇل.
ئۇلامسىز	مىسكىن؛ تايانچىسىز.
ئۇمىنچ	ئۈمىت.
ئۇدۋان	دۇشمەنلىك؛ ئۆچمەنلىك.
ئۇدارنىك	(1) مىلتىقنىڭ تەپكىسى، (2) زەربىدار.
ئۇنىۋېرسال	هەر تەرەپلىمە؛ هەر خىل ئىش بېجىرىدىغان؛ هەر نەرسىگە يارايدىغان؛ پايدا بېرىدىغان.
ئۇنىۋېرسىتېت	دارىلفۇنۇن؛ داشۆي.
ئۇپۇق	ئاسمان بىلەن يەرنىڭ تۇتاشقان جىيراسى؛ تۇتاشقاندەك كۆرۈنگەندە هاسىل بولىدىغان سىزىق.
ئۇسرۇك	ئېلىپ كېلىش؛ ئېلىپ كەلمەك.
ئۇسرۇ	ناهايىتى؛ بەك؛ ئارتۇقچە.
ئۇستىۋار	مەھكەم.
ئۇستاخۇدۇس	بىر خىل گىيا نامى بولۇپ، يارىلارغا دورا قىلىنىدۇ.
ئۇزار	يۈز؛ چېهرە؛ مەڭىز.
ئۇۋۇت	ئۇيات؛ ئىزا.
ئۇقۇش	ئەقىل؛ زېهىن.
ئۇيا	قېرىنداش؛ تۇققان.
ئۇغان	خۇدا؛ ئاللا.
ئۇرۇپئاهۇسەرت	ئۇلۇق-كىچىك تىنماق.
ئۇرۇۋانچىۋىق	چىۋىق بىلەن ئۇرۇپ.

ئۆترۈ	ئۆدۈل؛ قارشىسى.

ئۈ (Ü)

ئۈلپەت	ئورتاقلىق؛ شېرىكلىك؛ ھەمتاۋاق.
ئۈممەت	قەۋم؛ بىر پەيغەمبەرگە تەۋە كىشىلەر.
ئۈچۈنچ	ئۈچىنچى.
ئۈجۈر - بۈجۈر	ئۇششاق - چۈششەك؛ ئەتراپلىق؛ تەلتۆكۈس؛ بىر قاراشتا بىلىنمەيدىغان.

ئە

ئەدەپ	ئەخلاق؛ خۇلق؛ تەربىيە.
ئەدەپسىز	تەربىيىسىز؛ ئەدەپتىن مەھرۇم؛ ئەخلاقى يامان؛ ئۇيالماسلىق؛ يامانخۇي.
ئەدەل (ئەدىل، ئەدلى)	ئادالەت؛ ھەققانىيەت؛ سوراقنى ئادىل سوراش.
ئەدەت	سان؛ رەقەم؛ ھېساپ؛ سىفىر.

ئەدىز	چول؛ جەزىرە؛ ئىگىز.
ئەدگۈ	ياخشى.
ئەدەم	يوقلۇق؛ غۇربەت.
ئەدەس	ماش پۇرچاقنىڭ بىر خىلى،
ئەدۇ	دۈشمەن؛ رەقىپ.
ئەبۇ	ئاتا؛ دادىسى.
ئەبر (ئەبرى)	بۇلۇت.
ئەبۇلبەشەر	ئادەم ئاتا.
ئەبرو	قاش.
ئەبىد (ئىباد)	بەندە؛ قۇل.
ئەئزەم	ئۇلۇغ؛ زور؛ يوغان؛ چوڭ.
ئەئۋان	باشلىق.
ئەفگان (ئەفگانىدا)	نەرسىنى توكۇش؛ تاش تاشلاش؛ چېچىۋېتىش.
ئەفرون	ئارتۇق؛ كوپ؛ نۇرغۇن.
ئەفئى	زەھەرلىك ئىلان.
ئەفلاك	پەلەك؛ ئاسمان؛ كوك.
ئەفسەر (ئەفسار)	تاج؛ باشنىڭ ئۈچى.
ئەفغان	پىغان؛ نالە-پەرياد؛ ئاھ ئۇرۇش.
ئەفشان	چېچىش ؛ چاچقۇچى.
ئەفگار	يارىلانماق؛ زەخىملەنمەك.
ئەخبار	خەۋەرلەر.
ئەخگار	چوغ.

ئەخگەر	ئوت.
ئەخلاق	خۇي؛ پەزىلەت؛ ئەدەپ.
ئەخمەق	ئەقىلسىز؛ ھاماقەت.
ئەختەر	زوھەل يۇلتۇزىنىڭ نامى؛ يۇلتۇز.
ئەختەرى مەسئۇد	سائادەت يۇلتۇزى.
ئەجدات	ئاتا-بوۋىلار.
ئەجىر	قىلىنغان ئىش؛ سىڭدۈرۈلگەن ئەمگەكنىڭ ھەققى
ئەجنەبى	چەتئەللىك؛ چەت دولەت ئادىمى.
ئەجەم	بۇرۇنقى ئىراننىڭ نامى.
ئەجزا	پارچە.
ئەجىز	ئاجىزلىق.
ئەكبەر	ئەڭ ئۇلۇغ؛ زور؛ ئەڭ چوڭ.
ئەكابىر	چوڭلار؛ كاتتىلار.
ئەكرەم	ئىنتايىن مەرت ۋە ئالىيجاناپلارنىڭ موتىۋەرلىرى.
ئەلاۋە(ئىلاۋە)	بىر نەرسىگە قوشۇپ قويۇلغان قىسىم.
ئەلپاز	قىياپەت؛ تۇرۇق؛ كورۇنۇش.
ئەلمىساق	ئاتام زامان؛ ئىپتىدائى زامان.
ئەلتىپرە	تۇغۇلۇپ ئىپىغا تولمىغان قوزىلارنىڭ تېرىسى.
ئەلمى-تەلمى	تىگى-تەكتى؛ شارائىت.
ئەلۋىدا	مەڭگۈلۈككە خوشلاشماق؛ ئاخىرقى خوشلىشىش سوزى.
ئەلھەمدۇلىللا	خۇداغا شۇكرى.
ئەلاھال	تەخمىنەن؛ مولچەر سوز.
ئەلەس	ئالىغاي؛ كوزى ئۇدۇل قارىيالمايدىغان.

ئەلىگ	ئىلىك؛ قول.
ئەلەم	دەرتلىك.
ئەلەم	بايراق؛ توغ.
ئەلتاف	مەرھەمەت؛ مۇلايىملىق.
ئەلقىسسە	ماناشۇ؛ مانا شۇنداق قىلىپ.
ئەما	كوزى ئاجىز؛ كوزى كورمەيدىغان.
ئەم	داۋا؛ شىپا.
ئەملىمەك	دورا بەرمەك؛ داۋالىماق؛ دورا سۇرمەك.
ئەمىن(ئىمىن)	خەۋپسىز؛ خاتىرجەم؛ خاتىرجەملىك.
ئەمىر	قوماندان؛ بىرەر مەملىكەت ياكى قەۋمنىڭ باشلىقى.
ئەمىر	بۇيرۇق؛ پەرمان؛ ئىش.
ئەمىر-مەرۇپ	ۋەز-نەسىھەت.
ئەمەل	ئاماشا قىلىش؛ مەنسەپ؛ ھوقۇق.
ئەمدا	ئەتەي؛ قەستەن.
ئەمىق	چوڭقۇر.
ئەمنۇئەمان	تىچلىق؛ ساقلىق.
ئەن	(1)رەختنىڭ كەڭلىگى، (2)بەلگە.
ئەنبىيا	پەيغەمبەرلەر.
ئەنبەر شەھىم	خۇشپۇراقلىق.
ئەنبەر	خۇشبۇي پۇراق؛ خۇشپۇراق قارامادا.
ئەنۋەر	نۇرلۇق؛ پارلاق؛ روشەن.
ئەنت	قىساس؛ ئوچ؛ ئىنتىقام.
ئەنگۇشتەر	قولغا سالىدىغان ئۈزۈك؛ ئۈزۈك كوزى.

ئەنجۇم(نۇجۇم)	يۇلتۇزلار.
ئەنجام	ئاخىرى؛كېيىنكىسى
ئەندام	ۋۇجۇد؛ بەدەن.
ئەنقا	رىۋايەتلەردىكى ئەڭ زور قۇش.
ئەنئەنە	ئەۋلادتىن-ئەۋلادقا ئۇتۇپ بارىدىغان ئادەت، يوسۇن. ئۆرپ-ئادەتلەر؛ تىرادىتسىيە.
ئەندۇھزا (ئەندۇھ)	قايغۇ كەلتۈرگۈچى؛ ھىجران؛ غەم- قايغۇسى.
ئەنسەپ	مۇناسىپراق؛ لايىقراق،
ئەندەلىپ	بۇلبۇل،
ئەنا	قاشقىلىق.
ئەنقەرىپ	يېقىندا؛يېقىنقى.
ئەندۇز	بېغىشلىغۇچى؛ بەرگۈچى؛ ھەدىيە قىلغۇچى.
ئەندازە(ئەندىزە)	ئۆلگە؛ قەغەزگە چۈشۈرۈلگەن ئۆلچىمى.
ئەئمال	ئىش؛ ئەمەلىيەت؛ خۇي؛ پېئىل.
ئەپسانە	ئەسلى يوق؛ رىۋايەت؛ ئەمەلىيەتتىن يىراق.
ئەپسۇن	سېھىرلەش ئايەتلىرى.
ئەرك	ھورلۇك؛ ئازاتلىق، ئەركىنلىك.
ئەرش	پەلەكنىڭ ئەڭ يۇقۇرى قىسمى؛ئاللانىڭ ئورنى.
ئەرز	كورسەتمەك؛تەقدىم قىلماق؛ يۇقۇرى ئورۇننىڭ ئالدىغا قويماق، شىكايەت.
ئەرزۇ.	يەر.

مەئەرد	ياخشىلىق.
ئەرەن	ئەر؛ ئادەم.
ئەرى	ھەرە.
ئەركىلىك	ھاكىم؛ ھوكۇمدار.
ئەرمۇغان	سوۋغا؛ تارتۇق؛ ئىنئام.
ئەركان	(ئۇچ ئەركان—پادىشا-پۇخرانىڭ ئەركانى؛ ئاتا بالىنىڭ ئەركانى؛ئەر-خوتۇننىڭ ئەركانى).
ئەروس	كېلىن.
ئەربەدە	ئۇرۇشقاقلىق؛ قوپاللىق؛ ۋاقىرىغاق.
ئەسلەھ	ھەربى ئەشيا؛ ھەربى قورال-ياراق.
ئەسمەر	بۇغداي ئوڭلۇك؛ ئادەمنىڭ رەڭگى.
ئەسرار	سىر؛ مەخپىلىك؛ سىرداش.
ئەسىپ	ئات.
ئەسپى سىياھ	قارائات
ئەسەر	نىشان؛ ئالامەت؛ بەلگە.
ئەسەرقىلماق	تەسىر قىلماق.
ئەسەب	نېرۋا.
ئەسەبى	مىجەزى چۇس؛نېرۋىسى ئاجىز؛ تېرىككەك.
ئەسەت	ئارىسلان؛شىر؛ شەمسىيە 5 - ئاي، قەمەرىيە 7 - ئاي.
ئەسئەت	ئىنتايىن بەختىيار.
ئەسپەر	سېرىق.
ئەسھاپ	سوھبەتداش؛ بىراۋنىڭ سوھبىتىدە بولغانلار.
ئەستەر	خېچىر.

ئەسالەتلىك	ئېسىل؛ دانا.
ئەسىر	(1)ئۈزۈمدىن سىقىۋېلىنغان شەربەت،(2)100يىل، (3)نامازدىگەر، (ۋاقىت).
ئەسرۇ	كوپ.
ئەتكەس	مەنئى قىلىنغان؛ چەكلەنگەن.
ئەتتار	ئەتىر ساتقۇچى؛ سەييارە ھالدا ئۇششاق-چۈششەك نەرسىلەرنى ساتقۇچى.
ئەتفال	ئۇششاق بالىلار.
ئەتبائ	ئۇرۇق-ئايماق.
ئەۋج	ئەڭ يۇقۇرى پەللە.
ئەۋلىيا	كارامەت ئىگىسى؛ كارامەت كورسەتكۈچى.
ئەۋرەز	يۇندا قۇدۇغى؛ توكۇلگەن سۇ سىڭىپ كېتىدىغان ئورا.
ئەۋد ئەدنا	توۋەن جاي.
ئەۋ	ئېغىر؛ كۈچلۈك.
ئەۋباش	داغدۇغا؛ بەيگە؛ مەيخانىغا توپلانغان خەلق.
ئەۋراق	ۋەرەقىلەر؛ ۋاراق.
ئەش	ھەمرا؛ بالىنىڭ ھەمرىيى.
ئەشئار	شېئىرلار جەمئىسى؛ شېئىرلار توپلىمى.
ئەشرەپ	ئۇلۇغ؛ ئىنتايىن شەرەپلىك؛ بەك موتىۋەر.
ئەشقەر	تۇلپار؛ ئۇچقۇر ئات؛ چاپقۇر ئات.
ئەشك	ياش(كوزيېشى).
ئەييۇھەنناس	ئەي خالايىق؛ ئەي ئادەملەر.
ئەييام	ياخشى كۈنلەر؛ زامانلار؛ كۈنلەر(ھېيت كۈنلىرى)؛ ۋاقىت.
ئەيىن	(1) ھەقىقى،(2)كوز، بۇلاق.
ئەيشى تەرەپ	خوشال تۇرمۇش.
ئەزازۇل (ھازازۇل)	ئىبلىس؛ شەيتان.
ئەزبەر	كىتاپقا قارىماي يادقا ئوقۇماق.
ئەزىم	ئۇلۇغ؛ زور؛ كاتتا، (قەدىم مەنىدىمۇ قوللىنىلىدۇ).
ئەزىمەت	ئۇلۇغلۇق؛ كاتتا، باتۇر.
ئەزم	قەست قىلماق؛ مەقسەت قىلماق؛ ماڭماق.
ئەزرائىل	جان ئېلىشقا مەسئۇل مالائىكە (پەرىشتە).
ئەزىيەت	جاپا-مۇشەققەت.
ئەزىز	ئىززەت ئىگىسى؛ مۇھتەرەم؛ مۇبارەك.
ئەزەم(ئەئزەم)	ئەڭ زور؛ كاتتا.
ئەزەن	يۇقۇرى ئاۋازبىلەن جامەگە چاقىرىش؛ نامازغا دەۋەت قىلىش.
ئەغيار	يات ئادەم؛ غەيرىلەر؛ رەقىپلەر.
ئەھباب	دوست-ياران.
ئەھدە	ۋەدە؛ توختام؛ سوزبەرمەك.
ئەھدىنامە	ۋەدىنامە.
ئەھكام	ئەمىر؛ ھوكۇم.
ئەھدۇپەيمان	كەسكىن ھالدا قەسەم ئىچمەك.
ئەھمەر	قىزىل.
ئەھلى سەلىپ	11-،12-ئەسىرلەردە خىرىستىيان دىنىدىكى-

	لەونىڭ زورتۇركۈملەپ شەرقتە — مۇسۇلمانلار ئۈستىگە قىلغان يۈرۈشى.
ئەھلىيەت	ئەھلى بولغان؛ لاياقەت؛ ئىقتىدار.
ئەھلى سەلەپ	ياخشى ئاتىنىڭ بالىلىرى.
ئەھيا	تۇرغۇزماق؛ بەرپا قىلماق؛ ھايات بەرمەك.
ئەھەت(ئەھەد)	بىر يالغۇز؛ يەككە.
ئەھمەدى مۇختار	مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ ئىسمى.
ئەقدەس	ئىنتايىن مۇقەددەس؛ بەك مۇبارەك.
ئەقىدە	بىرەر نەرسىگە ياكى ئادەمگە قىلىنغان ئىشەنچ.
ئەقىل	چۈشىنىش قۇۋۋىتى؛ پەم ۋە ئىدرەك.
ئەقەللى	ئىپتىدائى؛ ئاددىسى؛ ھېچبولمىغاندا؛ ئازدىگەندە.
ئەقرەددە	شەمسىيە8–ئاي، قەمەرىيە10–ئاي.
ئەقرۇبا	ئۇرۇق–تۇققان.
ئەقار	مال؛ ئەسۋاپ.
ئەقۋال	سوزلەر.
ئەك	يۈز.

مۇقاۋىسىنى خەلىل داۋۇت، ئابلەتلەر ئىشلىگەن

注释词典、

注释词典、

注释词典

哈德尔·托乎提编著
艾沙江·木沙审订

伊犁州教育学会出版
伊犁日报社印刷厂印
1981年10月版